

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1913. Andra kammaren. Nr 54.

Måndagen den 26 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 20 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets memorial nr 62.

§ 3.

Vidare föredrogs vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om arvsskatt och skatt för gåva;

nr 53, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående stämpelavgiften, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag beträffande vissa ändringar i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper ävensom en i samma ämne väckt motion;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i 6—10 §§ i förordningen den 20 april 1906 angående en särskild stämpelavgift för försäljning av punsch, arrack och rom;

nr 56, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändringar i 13, 19 och 25 §§ i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt; och

nr 57, i anledning av väckt motion om höjning av arvs-skatten.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 4.

Angående
stämpel-
skatten å in-
rikes växlar.

Till avgörande förelåg nu bevillningsutskottets betänkande, nr 58, i anledning av väckta motioner om upphävande av stämpel-skatten å inrikes växlar.

I tre särskilda inom Riksdagen väckta motioner, nämligen nr 59 av herr *Gelotte m. fl.* och nr 60 av herr *Bellinder* inom Första kammaren samt nr 130 av herr *Henrikson* i Heberg *m. fl.* inom Andra kammaren, hade föreslagits sådan ändring i förordningen den 18 september 1908 angående stämpelavgiften, att stämpelskatt å inrikes växlar ej längre måtte utgå.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte av Riksdagen bifallas.

Reservationer hade emellertid avgivits:

av herrar *Röing* och *Rune*; samt

av herr *Bäckström* i fråga om motiveringen.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade:

Herr *Rune*: Herr talman, mina herrar! Då jag i detta betänkande står antecknad som reservant, skall jag be att få tillkännagiva, att jag inom utskottet yrkat bifall till de vid olika tillfällen i ärendet avgivna motionerna. Jag har nämligen, såsom kammaren redan vid den föregående behandlingen av detta ärende haft tillfälle höra, ansett, att denna skatt alltid drabbar de minst bemedlade, och jag har icke haft anledning att sedan dess frångå denna min uppfattning. Nu anföres det visserligen, att det i år skulle vara omöjligt att borttaga denna skatt på grund av budgets-käl. Men jag tror för min del icke, att budgeten verkligen är så anspänd, att det icke med litet god vilja skulle vara möjligt att taga bort denna stämpelskatt, och därför ber jag, herr talman, utan att i denna riksdagens elfte timme inlåta mig något närmare på frågan, att helt enkelt få yrka bifall till de i ärendet avgivna motionerna.

Häruti instämde herrar *Röing*, *Kronlund*, *Bogren*, *Andersson* i *Raklösen* och *Johanson* i *Gäre*.

Herr *Henrikson* i *Heberg*: Herr talman, mina herrar! Denna fråga har ju redan vid två föregående tillfällen varit föremål för behandling i denna kammare, och det är således ingen ny fråga.

Som bekant, infördes växelstämpeln vid 1909 års riksdag. Redan den gången möttes förslaget med ett kraftigt motstånd i

denna kammare och drevs igenom sannolikt endast tack vare finansministerns försäkran, att han under dåvarande kritiska förhållanden icke utan denna skatt kunde få budgeten att gå ihop. Emellertid hördes genast från början ett allmänt missnöje mot denna beskattning, vilket missnöje sedan allt mer och mer gjort sig gällande. Och redan vid 1911 års riksdag avgavs en motion, undertecknad av ett 30-tal av denna kammares ledamöter, om upphävandet av växelstämpeln. Denna motion bifölls i denna kammar med stor majoritet, men föll på första kammarens motstånd i den gemensamma voteringen.

Motionen förnyades föregående år med det resultat, som vi alla minnas, att båda kamrarna beslutade att i skrivelsen till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast möjligt eller så fort omständigheterna det medgäve måtte avskaffa denna skatt. Efter detta kamrarnas kraftiga uttalande hade man väntat, att växelstämpeln i år icke skulle varit medtagen i budgeten och denna fråga sålunda bragt ur världen. Då så emellertid icke var förhållandet, har denna omständighet framtingat ett förnyande av motionen om avskaffande av denna synnerligen impopulära beskattning.

Under debatten år 1911 gjordes av motståndare till motionen, vilka visserligen medgävo, att skatten icke var fullt rättvis, den invändningen, att alla skatter äro mer eller mindre impopulära. Ja, så kan man ju resonera, men jag undrar, om det finnes eller någonsin har funnits en skatt, som varit så impopulär som denna, och man kan väl icke heller förneka, att den verkar synnerligen ojämnt och orättvist. Meningen med denna skatt har ju varit, att man här skulle träffa affärsmännen och det rörliga kapitalet. Ja, visserligen träffar man det rörliga kapitalet, men man kommer väl sanningen betydligt närmare, om man säger, att det här är det lånta kapitalet som beskattas. Våra största affärsmän — och dit räknar jag våra banker och bankirer — betala icke ett öre i växelstämpel, utan deras kunder, de, som behöva låna, få själva betala den växelstämpel, som förekommer i deras affärer. Flera stora järnvägsföretag, som kanske giva sina 8 à 10 % utdelning, betala icke någon stämpel, och samma är förhållandet med rederierna. De stora köpmännen, som äga tillräckligt med rörelsekapital, kunna också mera befria sig från denna skatt. De kunna träda i affärsförbindelser med varandra utan att acceptera. De kunna lugnt vänta, till dess deras fakturor förfalla, och betala då kontant, medan däremot den mindre köpmannen nödgas draga växlar för att skaffa sig rörelsekapital; det är således han, som får betala skatten.

Träffar nu skatten ojämnt och orättvist, när det gäller varu- växlar, så är detta i ännu högre grad förhållandet, då det gäller s. k. ackommodationsväxlar eller rena låneväxlar. Häremot kan

*Angående
stämpel-
skatten å in-
rikes växlar.
(Forts.)*

Angående
stämpel-
skatten å in-
rikes växlar.
(Forts.)

ju framhållas, att växlarne från början varit avsedda att vara varu-
växlar och att användas som likvid för varor, och detta vill jag
naturligtvis icke bestrida, men vi veta nog alla i vilken stor ut-
sträckning dessa låneväxlar verkligen förekomma. Under debatten
1911 upplystes av ett par talare, som inhämtat uppgifter från olika
bankkontor, att vid ett bankkontor låneväxlarna utgjorde 67,7 %
och vid ett annat kontor — jag tror den upplysningen lämnades av
herr Röing — ända till mellan 70 och 80 %. Nu kan det ju
invändas, och den invändningen väntar jag, att dessa växlar icke
böra få förekomma, men, mina herrar, de som hava skulder och
som nödgas låna på växlar, de kunna absolut icke komma ifrån
dessa papper utan få nog fortsätta därmed. Och icke motarbetar
man förekomsten av sådana låneväxlar genom att på detta sätt
beskatta dessa svaga och skuldyngda, ty här gäller det verkligen
ekonomiskt svaga personer. När den bättre välsituerade efter tre
eller sex månader är i tillfälle att infria sin växel, får däremot
den mindre välsituerade omsätta sin kanske flera gånger, och han
får då vid varje omsättning utom den dryga förskottsräntan av
7 å 8 % för denna sin skuld betala skatt till staten i form av
växelslämpel. Mina herrar, vi få väl litet var erkänna, att detta
icke är någon rättvis beskattning.

När det gäller att skaffa staten inkomster, få vi väl se till att
vi i första hand så mycket som möjligt beskatta tillgångar och
icke, såsom här är fallet, skulder; och att den åsikten gör sig gäl-
lande hoppas jag att kammaren skall visa genom att enhälligt bi-
falla motionen, till hvilken jag, herr talman, yrkar bifall.

I detta yttrande, under vilket herr vice talmannen övertagit
ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Olsson* i
Tyllered, *Ifvarsson*, *Ekerot*, *Persson* i Tofta *Hellberg* i Ljungskile,
Eliasson, *Dandenell*, *Andersson* i Knäppinge, *Bengtsson* i Kullen,
Olofsson i Ävik och *Gustafsson* i Örebro.

Herr Vennersten: Herr talman, mina herrar! Den senaste
ärade talaren vädjade till kammaren att enhälligt bifalla motionen.
Jag får på det allra bestämdaste och lika kraftigt vädja till kam-
maren att nu icke i denna riksdagens sena timme vidtaga en åtgärd,
som skulle göra det synnerligen svårt att få statsregleringen att gå
ihop. Herrarne böra betänka, att det här gäller ett belopp av 2
miljoner kronor. Vi kunna helt enkelt icke i en hastig vändning
nu borttaga denna statens inkomstkälla. Ty vad skola vi sätta i
stället?

Jag vill erinra därom, vilket vi alla känna, att Riksdagen i
följande skrivelse till Kungl. Maj:t begärde, att Kungl. Maj:t ville
taga i övervägande växelslämpels borttagande. På grund härav
har statskontoret anmodats avgiva utlåtande och detta finnes infört

i statsverkspropositionen under avd. inkomster, och om herrarne läst det, vilket jag förmodar herrarne gjort, så ha herrarne utan tvivel kommit till samma resultat som jag, nämligen att då statskontoret icke kan finna någon utväg att avskaffa växelstämpeln eller angiva några andra skattekällor att anlita till täckande av en eventuellt uppkommande brist på 2 miljoner kronor, så lärer det vara ganska bekymmersamt för oss att här utan vidare avskaffa denna skatt. Herr finansministern har ju också med åberopande av statskontorets utlåtande på det allra bestämdaste sagt ifrån, att han för närvarande icke kan tillstyrka åtgärder i det av Riksdagen angivna syftet. Statskontoret slutar sitt utlåtande i den del det är av finansministern citerat med följande ord: »Intet syntes dock statskontoret vissare, än att växelstämpeln, om den avskaffas, i en antagligen nära framtid därefter kommer att åter införas för att framgent bibehållas. Olämpligheten av dylika växlingar har blivit av Riksdagen i dess förevarande skrivelse framhållen, uti vilket uttalande statskontoret instämmer.»

*Angående
stämpel-
skatten å in-
rikes växlar.
(Forts.)*

Ja, jag skall icke nu upptaga tiden med att söka bemöta de anföranden till förmån för motionen, som här hållits, utan tillåter mig endast att ännu en gång framhålla, att det är absolut nödvändigt att åt statsverket för närvarande bevara denna inkomst av 2 miljoner kronor.

På dessa grunder, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Vennersten förenade sig herrar *Söderberg* i Hobborn och *Sandberg*.

Herr Henricson i Karlslund: Herr talman! Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma i vad den föregående talaren yttrat, men jag vill blott gentemot vad som från det motsatta hållet framförts tillägga, att denna skatt i regel icke träffar de små, utan huvudsakligen de större köpmännen. När dessa sända varor till sina avnämare bland minuthandlarne, så sända de också med en växel, som av mottagaren accepteras, och när sedan grosshandlaren i banken diskonterar växeln, så blir det ju han, som får betala stämpeln. Det är således de större och de största köpmännen, som få betala denna skatt. Nu har man visserligen framhållit förekomsten av låneväxlar och det är ju tydligt, att sådana växlar begagnas på många håll, men jag vill säga, att det vore mycket lämpligare åtminstone för lantmännen, om de i stället vände sig till sparbankerna för tillgodoseende av sina lånebehov.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen, som emellertid återtagit ledningen av förhandlingarne, gav härpå ordet till

Angående
stämpel-
skatten å in-
rikes växlar.
(Forts.)

Herr Torgén, som anförde: Bland de skatter, som svenska folket åtagit sig, torde nog denna växelskatt vara en av dem, som äro svårast att bära. Den förste ärade talaren tycktes mig alldeles tillräckligt pointera, att det icke, såsom herr Henricson i Karlslund tror, äro de stora, utan i stället de små, som få betala denna skatt. Då herr Henricson i Karlslund antog, att det är de större och mera penningstarka köpmännen, som få betala denna skatt, så är det ju klart, att detta icke är riktigt, ty det är mycket lätt att inse, att om en köpare lämnar växel i stället för att betala kontant, så får han alldeles säkert betala så mycket högre pris på varan, som motsvaras av växelstämpelns storlek. Därom kan det inte råda minsta tvivel.

Det har redan förut sagts och jag vill ytterligare pointera detta, att det är lånebehovet, fattigdomen och nöden, som få betala denna skatt.

Jag får säga, att jag hade väntat att få höra något bättre skäl för bibehållande av denna skatt än vad som här framförts. Om jag, herr talman, får tillåta mig att söka redogöra för vilka dessa skäl, efter vad jag nu hört, egentligen äro, så är det först den sena tiden, varvid frågan nu framkommit, som gör, att det icke går an att ta bort denna skatt, enär vid statsregleringens upprättande inkomsten av skatten medräknats för att regleringen skulle komma att gå ihop. Men jag vill då säga, att tiden icke är så sen. Redan vid föregående riksdag hade lämnats ett halft löfte, att vi skulle slippa få tillbaka denna skatt. För övrigt kan det ju hända, att den sena tiden är med flit vald för att göra ett borttagande av skatten omöjligt. Det andra skälet skulle vara — och detta skäl har ju framförts av herr statsrådet — att man icke kunde taga bort skatten av den anledningen att den skulle komma igen. Men finns det endast dessa två skäl för skattens bibehållande, då synes det mig verkligen vara tid att ta bort densamma. För övrigt vill jag säga, att denna sena tidpunkt snarare gett oss en anledning till avskaffande av denna växelstämpel, enär vi ha anledning att förmoda och hoppas, att det skall uppstå ett överskott i statsregleringen på omkring 3 miljoner kronor genom de inskränkningar, som Riksdagen har gjort.

Jag skall, herr talman, utan att nu gå närmare in i ärendet, be att få yrka bifall till motionen.

Vidare yttrade:

Herr Nilson i Örebro: För min del skulle jag, herr talman, vara mycket glad, om man kunde framställa yrkande om att avskaffa alla skatter, och, om det skulle vara möjligt, att kunna icke allenast få Riksdagens bifall till ett sådant yrkande, utan

jämväl ute i levande livet realisera detta. Men jag undrar, hur det skulle gå.

Här sitta vi och undan för undan besluta om utgifter, men vi vilja icke vara med om några åtgärder, för att statskassan skall kunna få inkomster att täcka dessa utgifter med. Den siste ärade talaren sade, att han icke ville närmare ingå i detta ärende, endast därför att det var så i riksdagens sista timme. Ja, skall man på det sättet, som nu här ifrågasatts, i riksdagens sista timme avskryva 2,000,000 kronor av de statsinkomster, som i statsverkspropositionen äro beräknade och som jag bestämt vet äro behövliga vid uppgörandet af statsregleringen, hur skall då statsregleringen kunna uppgöras under ansvar och under det fasta medvetandet, att statsregleringen icke kommer att förete en bild av osäkerhet, vara en konstruktion utan reellt underlag. På det sättet vill åtminstone icke jag vara med om att uppgöra eu statsreglering, och jag ber att på det allra varmaste få vädja till kammaren att bifalla bevillningsutskottets hemställan.

*Angående
stämpel-
skatten å in-
rikes växlar*
(Forts)

Herr Kronlund: Herr talman! Det skäl, som den siste ärade talaren anförde, synes mig icke vara något skäl alls. Han yttrade endast, att man redan länge har beräknat denna skatt i budgeten, och att den därför icke bör tagas bort. Man skall väl först pröva, om denna skatt är rättvis eller ej. Och om den ej är rättvis, så bör man väl se sig om för att ersätta den på något annat sätt. I det avseendet har bevillningsutskottet fria händer. Att denna skatt är orättvis, synes uppenbart, ty större delen af det rörelsekapital, som jordbruket och de små näringarna behöva, få de genom växlar, för hvilka de få betala 7—8 %, och detta är sannerligen ingen rättvisa i beskattningshänseende. Skall något göras, så borde det väl ställas så, att man finge ett någorlunda fritt rörelsekapital, och i detta afseende är afskaffande af växelstämpeln bästa medlet. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herrar *Karlson* i Västtomten och *Andersson* i Milsmaden instämde häruti.

Herr Palmstierna: Jag vill, herr talman, i korthet säga, att jag har biträtt utskottets hemställan därför, att äfven om denna skatt icke synes vara rättvis, så finnes det andra, som äro bra mycket mera orättvisa. Och det skulle glädja mig att se, om de herrar, som nu talat för borttagande af växelskatten, vid ett annat tillfälle komma att rösta för borttagande av åtskilliga orättvisa tullar. Man bör nämligen börja i rätt ända och icke med denna sak. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Persson* i Norrköping, *Rydén* och *Nilsson* i Kristianstad.

Angående
skatten å in-
rikes växlar.
(Forts.)

Herr Andersson i Skifarp: Jag hade i likhet med andra varit tacksam, om man kunnat taga bort denna skatt liksom andra skatter. Men det kunna vi icke göra. Visserligen har det sagts, att man lätt kan ersätta denna skatt. Men när det är så stort belopp som 2,000,000 kronor, vill man gärna ha någon garanti för, hur medlen skola kunna på annat håll anskaffas. Och någon sådan är icke på något sätt lämnad, därom är icke ett ord sagt, utan man tror, att man skall kunna göra det. Men det är icke så lätt, mina herrar, att skaffa 2,000,000 kronor i stället.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet friherre Adelswärd: Förra årets Riksdag skrev till Kungl. Maj:t med framställning om borttagande av denna skatt. Kungl. Maj:t har i statsverkspropositionen framhållit sin mening om saken och stött denna sin åsikt på ett utförligt uttalande av statskontoret, som återfinnes i statsverkspropositionen. Jag vill erinra om, att denna växelstämpel redan under de år den existerat varit införd två gånger och borttagen en gång. Jag kan såsom allmänt uttalande om borttagandet och införandet å nyo av skatter säga, att det måste vara skadligt och verka störande på budgeten, om man på detta sätt mera slumpvis ena året tager bort en skatt och andra året inför den ånyo. Här ha, både nu och då denna fråga förut varit uppe, framhållits skäl för och emot denna beskattning ur rent principiell skattesynpunkt. Jag skall icke trötta kammaren med att upprepa skälen för och emot skattens bibehållande. Jag vill dock ånyo påpeka, att anledningen till den ovilja, som förefinnes mot denna skatt, ligger i, att växlarna genom att missbrukas, kan man säga, kommit att användas på ett sätt, som icke varit avsett med växlar. Men även om de nu alljämt komma att användas på detta sätt, som ju icke är alldeles nödvändigt, så må man säga, att den ökade kostnad för låntagare, som uppstår genom växelstämpeln, är så obetydlig, jämförd med räntan på lån upptagna på detta sätt, att det icke synes mig, att man bör fästa så stort avseende därvid, som man på många håll gör.

Nu säger man, att detta är en orättvis skatt. Ja, det må vara sant, att den drabbar olika och kanske icke alltid så riktigt. Men jag vill understryka, vad jag hört ett par talare förut säga, nämligen att man icke kan få fram idealet i detta fall. Det finnes nästan ingen skatt, om vilken man kan säga, att den drabbar fullkomligt rättvist. Även om inkomst- och förmögenhetsskatten teoretiskt kan sägas vara riktig, kan i praktiken icke heller den tillämpas så, att den blir fullt rättvis. Med det skälet, att skatten drabbar orättvist, kan man således taga bort snart sagt varje skatt.

Växelstämpel är en beskattningsform, som användes i alla länder och i de flesta i större utsträckning än hos oss, så att ur den

synpunkten finnes intet skäl, varför man skulle göra rubbning fram och åter.

Jag kommer emellertid nu slutligen till huvudsaken. Denna del av saken är även berörd i diskussionen, nämligen frågan ur ren budgetssynpunkt. Vi veta, hur statskassan är efter år tages mera i anspråk. Vi stå inför nya stora krav på statskassan. Vi hava stora utgifter att vänta på det sociala området och på undervisningens område ävensom på nykterhetsområdet. Även de kommunala skatternas utjämning, en så viktig fråga, kommer att ställa nya, stora krav på statskassan. Samtidigt begäres tullsänkning och sker tullsänkning. Nya skatter hava vi icke att tänka oss mer än tobaksskatt, som vi redan ställt i utsikt att taga i anspråk, så långt den räcker. Det är egentligen den enda möjligheten att på nya vägar skaffa statskassan inkomster. Under sådana förhållanden måste det ju vara synnerligen oförståndigt att nu avhända sig skatteinkomster, som man har, och som redan länge varit i tillämpning. Även om det vore möjligt att för något enstaka år undvara denna skatt, t. ex. för nu förestående statsreglering, genom att drygt beräkna andra inkomster, kunna vi vara förvissade om, att inom kort behov av denna skatt kommer att förefinnas, så att den åter måste införas. Det är icke lämpligt att nu tillfälligtvis taga bort den.

Det var en talare, som yttrade, att vi vid 1914 års statsreglering skulle ha att räkna med ett överskott på 3,000,000 kronor. Jag ber att få säga, att det är helt enkelt ett misstag. Det är icke så. Det har gjorts en del besparingar, men även beslutats en del nya utgifter. Och enligt mitt förmenande bör man minska den stora upplåning, som är ifrågasatt till 1914 års statsreglering, snarare än att minska skatterna. Därtill finnes ju en möjlighet genom de stora inkomsterna, åstadkomna genom den ökade malmexporten, och att, såsom det är föreslaget, använda dessa ökade inkomster för att minska upplåningen. Och jag hoppas, att Riksdagen vill redan i år börja med att tillämpa denna riktiga princip.

Jag ber, herr talman, av de skäl, som jag och andra talare här anfört, att få på det bestämdaste varna kammaren för att göra denna i motionerna påyrkade förändring och hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr Torgén: Under debatten ha verkligen framkommit några nya skäl, och även dessa skäl äro värda att granskas. Herr Nilson sade, att skatten är beräknad och behövlig. Men han sade icke, om det var absolut omöjligt att nu, då det är fråga om skattens vara eller icke vara, taga bort den. Han hade ytterligare ett skäl, som är lika märkligt, nämligen att icke alla skatter kunna avskrivas. Vidare har herr Palmstierna framhållit som tillräckligt skäl för utskottets förslag, att det finnes andra skatter, som äro

*Angående
stämpel-
skatten å in-
rikes växlar.
(Forts.)*

Angående
stämpel-
skatten å in-
rikes växlar.
(Forts.)

mer orättvisa, och därför borde man icke taga bort denna växel-
skatt, även om han erkännes orättvis. Så har nu ytterligare kom-
mit ett skäl, nämligen att det finnes något annat land, som har
denna skatt. Är det ett skäl för att bibehålla denna skatt? Jag
tror, att dessa skäl äro mera ägnade att åberopas av oss, som
yrka bifall till motionen.

Herr Lindman: Herr talman! Jag skall icke yttra många
ord i denna fråga, men jag vill, innan kammaren går att avgöra
densamma, uttala en varning för att här fatta ett förhastat beslut.

Som kammaren väl vet, framfördes redan i början av riks-
dagen i remissdebatten ganska allvarliga erinringar mot det sätt,
på vilket inkomsterna voro beräknade i årets statsverksproposition,
och man har erkänt och *måste* erkänna, att denna beräkning av
inkomsterna, betyder, att vi ha en budget för år 1914, som, för att
använda en teknisk term, är ganska hårt spänd. Det kan också
hända, att det blir fråga om att nedsätta inkomstberäkningarna. I
vilket fall som helst, så synes det mig, i betraktande av de stora
utgifter, som Riksdagen tagit på sig i år, och med den höga beräk-
ning av inkomsterna, som i statsverkspropositionen gjorts, att det
skulle vara något synnerligt oklokt att nu borttaga denna växel-
stämpel. Och vad som väl är det sämsta av allt är, om en sådan
skatt som denna skall ryckas fram och tillbaka, så att man har
den det ena året för att göra sig av med den det andra och för
att kanske återigen taga den tillbaka det tredje. Då är det väl
mycket klokare och försiktigare att låta den stå kvar, till dess man
verkligen fått fullt erkänt, att den kan borttagas.

Jag för min del kan emellertid icke finna, att det kan vara
klokt att borttaga denna skatt. De skäl, som framförts för en
sådan åtgärd, synas mig icke vara bärande. Denna skatt är väl
icke farligare än andra, den drabbar väl icke ojämnare än skatter
i allmänhet, om jag undantager inkomst- och förmögenhetsskatten.
Jag har icke heller från sådana håll, där man kanske mest får
betala denna skatt, hört, att det är så mycket att invända mot
densamma.

Ur statsfinansiell synpunkt vore det, jag upprepar det, en
okloket att för närvarande taga bort denna skatt. Och det vore
alldeles speciellt en okloket, då ju ingen av de talare, som påyrkat
dess borttagande, kunnat angiva vad som vid uppgörandet av bud-
geten för 1914 skulle kunna sättas i stället.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Med herr Lindman förenade sig herr *Lundblad*.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Den siste
talaren varnade oss för att nu fatta ett förhastat beslut. Men det är

ju dock icke så, att denna fråga kommit fram såsom någon överraskning vare sig för statsrådet, bevillningsutskottet eller Riksdagen. Frågan var ju tvärtom ganska väl förberedd. Riksdagen skrev förslidet år till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, och då har Riksdagen också rätt att fordra, att frågan blir så förberedd, så att, när den kommer till avgörande, man icke skall kunna komma och säga, att beslutet blir förhastat. Nu har såsom skäl mot skattens borttagande anförts, att beloppet är så stort, så att man icke kan undvara denna skatt. Men för mig är detta snarare ett skäl för att bifalla motionen än för att bifalla utskottets hemställan. Om det är sant, att denna skatt är orättfärdig, så blir ju orättfärdigheten så mycket större, när beloppet är så stort. Jag kan sålunda icke finna annat, än att goda skäl tala för bifall till motionen.

Herr Nilson i Örebro sade ironiskt, att det skulle vara bra, om man kunde afskaffa alla skatter, och däri kunna vi väl litet var instämma med den ärade talaren. Men så frågade han samtidigt: varifrån skola vi då taga pengar för statens behov? Jo, svarar jag, ifrån dem, som ha råd att betala. Detta är och har alltid varit min idé. Nu vill man trösta oss med att det finns andra skatter, som också äro orättvisa, och herr Palmstierna pekade i sådant avseende på tullarne. Men jag vill då säga, att om vi taga bort *en* orättfärdighet, så ha vi dock tagit ett steg på rätt väg, och då jag anser, att vi nu kunna börja med att taga bort denna orättfärdighet, så ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Edén: Herr talman! I motsats till herr vice talmannen måste jag för min del finna den varning, som uttalades av herr Lindman, väl befogad. Jag kan icke se annat, än att, om kammaren skulle bifalla motionen, detta skulle vara ett förhastat steg, när kammaren alldeles icke har klart för sig, huru statsbudgeten kan bringas att balansera, om man tager bort den stora inkomst, som växelstämpeln innebär. Denna synpunkt är för mig den avgörande i denna fråga. Det går icke an att söka bagatellisera bort den omständigheten, att det här gäller en statsinkomst på nära 2 miljoner kronor, vilken statsinkomst är upptagen i 1914 års stat och vilken statsinkomst icke kan med någon säkerhet alls sägas vara gjord obehörlig genom de nedsättningar, som av Riksdagen beslutits. Under sådana förhållanden synes det mig, att det icke skulle vara riktigt av denna kammare att bara därför att man önskar bli av med växelstämpeln besluta bifalla motionen. Kammaren måste ovillkorligen, innan den går till ett så pass allvarligt avgörande, tänka sig in i vad detta betyder och hur kammaren skall kunna vid statsregleringen stå till svars för ett sådant beslut.

Vad beträffar denna skatts natur i och för sig, så må jag säga, att den icke synes mig utgöra någon sympatisk beskattningsform.

*Angående
stämpel-
skatten å in-
rikes växlar.
(Forts.)*

Angående
stämpel-
skatten å in-
rikes växlar.
(Forts.)

Jag skulle därför gärna se, att vi kunde bli av med deusamma. Men om jag erkänner detta, så är steget dock mycket långt däri-
från och till att, såsom här gjorts, kalla denna skatt för en orätt-
färdighet i vår skattelagstiftning. I det avseendet måste jag instämma
med dem som mena, att nog finnes det många mer upprörande
former av skattelagstiftning än det som här är fråga om.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr *Juhlén* instämde häruti.

Herr Christiernson: Herr vice talmannen yttrade, att detta skulle vara en så »orättfärdig» skatt. Men jag vädjar då till herrarna, om icke i så fall hela vårt skatteväsen med undantag av några få små delar är orättfärdigt. Vi kunna väl ändå vara överens om att detta är en av de mindre olämpliga skatterna och att de flesta äro åtskilligt mera olämpliga. Teoretiskt sett finnes visserligen en hel del invändningar att göra emot en skatt av detta slag. Men jag vill erinra därom, att de små växlar äro fria från skatten, vadan alltså allt tal om att detta skulle utgöra en beskattning av »småfolket» faller till marken. För övrigt vill jag vädja till de närvarande, om det dock icke är så, att den, som kan få en växel diskonterad, icke tillhör de allra fattigaste. Det finns väl stora delar av vårt folk, som aldrig varit i det läget att kunna få en växel diskonterad, men de få ändå betala skatt för nästan allt vad de förtära och vad de ha på sig. Jag vill ännu en gång gentemot herr vice talmannen säga, att om detta är en orättfärdighet, då räcker icke språkets kraftigaste uttryck till, när den *verkliga* orättfärdigheten kommer fram. Vidare vill jag erinra därom, att Riksdagen under de sista dagarna ökat budgeten med cirka 1 1/2 miljon kronor. Skall man nu minska inkomsterna med 2 miljoner kronor, så kommer det alltså att uppstå en brist på 3 1/2 miljoner kronor, och detta kan man visserligen stå här och bagatellisera, men det blir kanske inte så lätt att ordna den saken, om statens inkomster i övrigt hårt tagas i anspråk.

Jag tillåter mig, herr talman, att instämma i vad som yttrats av bland andra herr Lindman, nämligen att vi för statsregleringens skull äro tvungna att bibehålla denna skatt, och jag yrkar således bifall till utskottets hemställan.

Herr Branting: Även jag kommer till samma resultat, som den siste talaren gjorde, nämligen att vi, såsom förhållandena nu ligga, äro tvungna att bibehålla denna skatt. Men detta beror väsentligen därpå att motionärerna synas mig gått för långt i sitt yrkande, i stället för att gå på den väg, som varit mera framkomlig, nämligen att lätta på stämpelavgiften för de minsta växlar och göra dem i större utsträckning än nu helt skattefria eller belagda

med endast helt ringa stämpelbelopp. Ett sådant förslag tror jag skulle ha utsikt att gå igenom och det skulle också ha kunnat bifallas utan alltför stora påkänningar i statskassan.

Däremot kan jag icke alldeles obetingat underskriva den sats, som här uttalats, att det skulle vara fullkomligt omöjligt för oss att avvara denna stora statsinkomst, när man nämligen erinrar sig, att det sätt, varpå folkpensioneringsfrågan löstes, innebar en högst betydlig lättnad i de närmaste årens utgifter, nämligen i runt tal 2 miljoner kronor pr år. Detta skulle ju alltså ungefär svara emot vad det här är fråga om att taga bort på inkomstsidan. Men efter vad jag hört, så har det ju blivit så, att andra poster komma att ökas i stället, och då ställer sig ju saken något annorlunda. I alla händelser tror jag dock, som sagt, att när man vill komma fram gentemot växelskatten, är det klokare att gå en mindre utmanande väg och icke föreslå borttagande av hela skatten, utan i stället söka möjliggöra ytterligare lättnad i avseende på småfolkets behov av växelomsättning. Det är visserligen så, att det icke är de allra fattigaste, som få betala denna skatt. Men de måste ju i stället välja andra former än dem växlarna erbjuda för tillgodoseende av sina lånebehov. I städerna äro ju pantbankerna i mycket stor utsträckning den utväg de ha att skaffa sig tillfälliga smålån, och på dessa anstalter bli de ju icke heller så synnerligen väl behandlade.

Som förhållandena nu ligga, kan man väl näppeligen göra annat än rösta för bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herr *Sävström*.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkanden framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Kullen begärde emellertid votering, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 58, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Angående
stämpel-
skatten å in-
rikes växlar.
(Forts.)

Voteringen utvisade 116 ja mot 48 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

*Angående
ändring i för-
ordningen om
taxerings-
myndigheter
och förfaran-
det vid tax-
ering m. m.*

Å föredragningslistan fauns härefter upptaget bevillningsutskottets betänkande, nr 60, i anledning av dels Kungl. Maj:ts två särskilda propositioner med förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, den ena avseende jämväl ändring av de vid nämnda förordning fogade formulär, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom proposition nr 232 av den 11 april 1913, vilken hänvisats till bevillningsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollen över finansärenden för den 23 februari 1912 och förstnämnda dag, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen närlagda förslag till förordning om ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering jämte förslag till formulär att fogas vid nämnda förordning, att gälla från och med år 1914.

Vidare hade Kungl. Maj:t genom proposition nr 275 av den 18 april 1913, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet för samma dag, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av vissa paragrafer i taxeringsförordningen.

Till utskottet hade jämväl överlämnats två i anledning av förstnämnda proposition inom Andra kammaren väckta motioner.

I den ena av dessa motioner, nr 364, hade herr *Carlson* i Falun föreslagit, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen av förslag till skattefria avskrivnings- eller avsättningskvoter för vanligast förekommande grupper av driftsinventarier och byggnader till ledning för deklaraionsförfarandet.

I den andra motionen, nr 372, hade herr *von Sneidern* yrkat, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 232 med förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter m. m. vidtoges, att skattskyldig med ordnad bokföring skulle äga rätt att vid avgivandet av deklaraion av inkomst av

fast egendom följa de grunder, efter vilka räkenskaperna vore uppställda.

Angående
ändring i för-
ordningen om
taxerings-
myndigheter
och förfaran-
det vid taxe-
ring m. m.
(Forts.)

Utskottet hemställde,

1) att Riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande propositioner icke kunnat oförändrade bifallas, måtte, med de avvikelser, som en vid utlåtandet fogad bilaga C utvisade, antaga dels de ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, ävensom i de vid förordningen fogade formulär, som innefattades i propositionen nr 232, dels ock de ändringar i nämnda förordning, som avsåges i propositionen nr 275;

2) att Riksdagen måtte besluta, att de sålunda antagna ändringarna skulle bli gällande från och med år 1914;

3) att motionen i Andra kammaren 364, av herr *Carlson* i Falun, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

4) att Riksdagen, i anledning av herr *von Sneiderns* förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning av frågan, huruvida den, som hade ordnad bokföring, skulle äga rätt att vid avgivandet av deklaration för inkomst av fast egendom följa de grunder, efter vilka räkenskaperna vore uppställda, samt för Riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Vid betänkandet funnos likväl fogade reservationer:

av herrar *Ollas A. Eriksson* och *Söderberg* i Hobborn;

av herrar *Palmstierna*, *Roman* och *Källman* beträffande 6 § taxeringsförordningen; samt

av herrar *Eriksson* i Grängesberg och *Palmstierna*, vilka yrkat bifall till herr *Carlsons* i Falun ovanberörda motion.

Efter föredragning av *punkten 1* yttrade:

Herr *Söderberg* i Hobborn: Herr talman, mina herrar! Ändamålet med den reform, som här föreslås uti inkomst- och taxeringsförordningen, avser ju, såsom utskottet säger, att åstadkomma ett bättre och jämnare skatteresultat än det, som för närvarande erhålles. Det är ju ett mycket tungt vägande skäl, som framhålles uti de orden, och jag vill för ingen del vända mig mot det, som kan vara befogat i detta uttalande. Emellertid så innehåller denna reform ganska stora utvidgningar och skärpta bestämmelser med avseende på jordbruksbefolkningen, som jag skulle vilja fästa kammarens uppmärksamhet på. Särskilt när det t. ex. gäller frågan om rätt till avdrag för värdeminskning å byggnader, så har man med

Angående
ändring i för-
ordningen om
taxerings-
myndigheter
och förfaran-
det vid taxe-
ring m. m.
(Forts.)

nuvarande bestämmelser rätt till sådana avdrag utan vidare. Man har ansett, att den skattskyldige bör hava rätt att framställa de krav i detta avseende, som han anser sig vara berättigad till. Nu har man emellertid i detta författningsförslag framhållit nödvändigheten av att den skattskyldige måste genom utredning i dessa avseenden förklara, varför han önskar avdrag för värdeminskning. Efter samtal med sakkunniga personer, som haft att göra med den förberedande behandlingen av detta ärende, har jag fått upplysningar och hört uttalanden, som synas mig åtminstone vara ganska betänkliga. Man har sagt, att man borde i allmänhet icke göra något sådant avdrag för värdeminskning, då det gäller jordbruk, men herrarne kunna mycket väl förstå, hur byggnader, särskilt de, som tillhöra jordbruket, äro av mycket växlande beskaffenhet. Boningshusen kunna ju genom noggrann vård och reparationer stå sig under många årtionden, ja, hundra år, men man kan ju finna byggnader, till och med boningshus, som sakna någon riktigt solid grund, t. ex. de, som äro hastigt och slarvigt uppförda. Där inträder ju försämring mycket snart, för att nu icke tala om kreatursstallar, som mycket fort undergå försämringar under årens lopp genom röta o. s. v. Där spela ju också grundförhållandena en ofantligt stor roll. Jag har därför i detta avseende ansett, att utskottet hade bort fästa något större avseende vid den motion, som här är väckt av herr Carlson i Falun och i vilken han har begärt en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om vissa bestämmelser för sådana avdrag för byggnader och annat, som man borde ha rätt att göra avdrag för. När detta ärende var före i kammarrätten, så, om vi se på kammarrättens utlåtande i detta avseende, finna vi, att det där heter, att »kammarrätten redan haft anledning framhålla, att desamma rätteligen hava sin plats vid inkomstberäkning för fast egendom eller, då fråga är om byggnad, som användes i deklarentens rörelse, vid inkomstberäkningen under C. II. Anmärkningen, att avdragen få ej beviljas, såvida icke deras befogenhet framgår av utredningen, saknar stöd i skatte- och taxeringsförförordningarnas text.» Nu har man icke gjort någon förändring i inkomst- och taxeringsförförordningen, men man inför helt enkelt bestämmelse i formulären därom, att för den händelse avdrag skola ske, skall nöjaktig utredning lämnas. Inom utskottet framställdes skarpa anmärkningar mot detta, och det framhölls särskilt, hur svårt det skulle vara för deklarenten att åstadkomma en sådan utredning, och hur förfärligt svårt det skulle vara att bevisa, hur mycket exempelvis husen slitits av tidens tand på ett år. Det är nästan omöjligt att säga, hur stor procent av värdet detta utgör. Det är en utredning, som ligger helt utanför deklarentens möjlighet att kunna åstadkomma, och i den delen har kammarrätten instämt med dem, som framställt dessa anmärkningar. Därför enades man inom utskottet, att man skulle nöja sig med att de-

klaranten lämnade vissa upplysningar i dessa avseenden. Men om jag nu går till utskottsbetänkandet, så finner jag, att det fortfarande är föreskrivet en utredning. Ja, det var den anmärkningen.

Sedan är det en annan anmärkning, och det är angående vissa avdrag för hemmavarande barn, dels barn under 15 år och dels barn, som användas i jordbrukets tjänst i hemmen. Detta gäller de mindre hemmansägarna på landet. Det är ju så, att enligt den nuvarande författningen skulle deklaranten ha rätt till avdrag för sådana barn, som äro över 15 år men finnas anställda i hemmen, intill 200 kronor för barn. Detta skulle icke kunna ske enligt de föreslagna bestämmelserna, utan man skulle då få endast lämna upplysning om, att man äger barn i hemmen, och så skola taxeringsmyndigheterna taga denna sak under övervägande och bestämma beloppet. Ja, det kan ju så vara, men om det t. ex. finnes ett stort taxeringsområde och det är endast några få stycken som sitta i taxeringsnämnden och skola bestämma över alla angelägenheter, som inom detta stora område röra de många hemmen, så kunna de ju icke äga den ingående kännedom om familjerna, som de skulle äga, om de haft några ord från deklaranten av lydelse, att han anser, att det bör vara så och så, så och så mycket i avdrag anser jag för min del riktigt. Detta betänkande är, som de herrar nog funnit, vilka haft tid att sätta sig in i detta ärende, åtföljd av en bilaga med yttranden från de olika länsstyrelserna i vårt land. Där finna vi, att man ifrån visst håll har gjort anmärkning just med avseende å denna avdragsrätt för barn. Där finner jag också uttalande från det län, där jag är hemma, och likaså från andra län i vårt land. Men dessa yttranden anser jag icke vara fullt talande skäl för, att nu göra dessa förändringar. Om jag exempelvis fäster mig vid redogörelsen från Kopparbergs län, så börjar Konungens befallningshavande med att säga: »Vad angår resultatet av innevarande års taxering till inkomst av fast egendom, vid jämförelse med 1910 års resultat, anser sig Konungens befallningshavande härom icke kunna göra något bestämt uttalande.» Därefter yttrar Konungens befallningshavande att resultatet av 1912 års fastighetstaxering blivit något sämre än 1910 års. Längre ned säger dock Konungens befallningshavande, att det synes som om 1911 års taxering skulle bliva något bättre. Att det blivit sämre första året, då man genomförde denna reform om självdeklaration för jordbruket, det tänker jag kunna bero på många omständigheter, som icke ha framgått av dessa papper. Man kan tänka sig t. ex., att det funnits egendomar, som varit intecknade i mycket hög grad. Förut hade man icke haft rätt till avdrag för skuldräntor, men nu inträdde det förhållandet, att man skulle försöka taga ut skatt av den verkliga, den renodlade inkomsten, och då minskades naturligtvis skattebeloppen för alla dessa jordbrukare, som hade stora skulder. Vidare hade man rätt till avdrag efter

*Angående
ändring i för-
ordningen om
taxerings-
myndigheter
och förfaran-
det vid taxe-
ring m. m.
(Forts.)*

Angående
ändring i för-
ordningen om
taxerings-
myndigheter
och förfaran-
det vid taxe-
ring m. m.
(Forts.)

de nya bestämmelserna för särskilda omkostnader, som man hade för jordbruket, och det är ju givet, att under vissa år sådana avdrag kunna uppgå till ganska stora belopp. Sålunda minskas skattebeloppet även av denna orsak. Där anföres t. ex. av en Konungens befallningshavande, huru en stor egendom med ett taxeringsvärde på bortåt 100,000 kronor knappast gav två kronor i skatt efter inkomstskatteförordningen, och det kunde väl knappast vara riktigt. Ja, kanske den egendomen var så skuldsatt eller varit utsatt för sådana svårigheter, att inkomsten varit ingen. Man har så många gånger här inom Riksdagen påpekat, förklarat och sökt bevisa, att jordbruket i allmänhet icke kunnat giva 6 % av taxeringsvärdet. Nu, när efter den nya förordningens införande resultatet blir mindre än 6 %, då klagas man över, att man icke får ut den skatt, man fick under förutvarande förhållanden. Men jag är övertygad om, att om de svenska jordbrukarne — och jag talar då om dem i stort sett — hinna sätta sig in i de nya förhållandena, resultatet skall liksom i Kopparbergs län förbättras steg för steg. Vi ha för den skull inom vårt län givit våra jordbrukskonsulenter instruktioner om att i sammanhang med jordbrukskurserna hålla kurser i bokföring för jordbrukare, så att de skulle bli mäktiga att bedöma sina inkomster och utgifter och sålunda även bereda en hjälp för taxeringsmyndigheterna i detta avseende. Jag tror, att i den mån man försöker sprida kännedom om detta, förhållandena skola i stort sett bli bättre.

Jag vill då icke hava gjort mig till tolk för eller försvarare av alla dessa försumliga eller alla dessa, som genom list och knep söka undanhålla det allmänna den skatt, som bör uttagas. Men jag vill säga om den svenska allmogen i stort sett, att den icke vill undandraga sig sin skattskyldighet.

Vad nu särskilt det här föreliggande förslaget beträffar, så vill jag som min mening ha uttalat, att man icke bör så hastigt, som man nu gjort under de senare åren, förändra dessa bestämmelser. Man har ju varje år gjort förändringar i deklaraformulären m. m. Jag tror, att man borde behandla denna fråga lika, som man behandlar andra lagförslag här i Riksdagen, när framställningar och anmärkningar göras mot lagar vid deras tillämpning, d. v. s. att vi böra i någon mån avvakta tiden, så att vi också kunna se resultatet och bedöma resultatet av den genomförda lagen, innan vi vidtaga genomgripande förändringar. Jag tror, att detta är en fullt riktig tanke. Jag tror därför, att det skulle vara klokt, om man låtit det anstå något år, innan man gått att vidtaga dessa vittgående förändringar. Hur famlande man gått fram på den vägen, visas bäst, då utskottet självt här i sitt betänkande föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t om ytterligare förändringar i vissa avseenden. Detta visar mer än något annat, att man gått mycket trevande fram. Det kunde för övrigt anföras flera exempel

både i Kungl. Maj:ts proposition och i utskottets utlåtande, som visa detta.

I sammanhang med det vill jag också framhålla, att deklara-tionsformulären börja svälla ut till så stort omfång, att man nästan börjar förskräckas däröver. Visserligen kunna dessa upplysningar om detaljerade bestämmelser vara bra och till nytta; jag förnekar icke det. Men nog är det nästan för mycket, när man sticker i händerna på den stora allmänheten ett formulär på 10 sidor; ja, två sidor innehålla ju upplysningar, men det är i alla fall åtta sidor, som skola ifyllas. På det sättet blir det också, som utskottet säger:

»Vid granskning av de föreslagna deklara-tionsformulären har utskottet väl bemärkt, att särskilt formuläret I A, som är det pri-mära och avsett att kunna användas vid alla eventualiteter, genom sin detaljrikedom möjligen kan te sig i viss mån mindre över-skådligt.»

Men då säger man, att vårt folk och den stora allmänheten nu fått en mycket god skolbildning, och att de därför nog kunna reda sig med detta. Ja, då tänka vi på de medborgare, som under de senare åren fått sin folkskolebildning. Men det är icke bara de, som skola reda sig med formulären, utan det är även alla de, som för 30, 40 år sedan gingo i folkskolan. Och många av dem ha glömt sina kunskaper; många av dem ha fått en mycket brist-fällig skolunderbyggnad o. s. v. Alla dessa saker och omständig-heter borde man taga hänsyn till.

Herr talman! Jag skulle ju helst ha önskat, att utskottet i anledning av de anmärkningar, som framställts, hade avvaktat tiden för att vinna ytterligare erfarenheter och sålunda avstyrkt för-slaget för närvarande, och att Riksdagen avslagit den kungl. pro-
positionen. Men jag erkänner också, att det finnes i dessa bestäm-melser avgjorda förbättringar, som i vissa avseenden alldeles säkert komma att underlätta arbetet för taxeringsmyndigheterna. Och då jag knappast vetat, vilket yrkande jag skulle framställa, skall jag, herr talman, icke heller nu, då kammaren är orolig, och då man dock gärna vill ha fram åtskilliga av de förbättringar, som i vissa avseenden kunnat åvägbringas, göra något yrkande, såvitt jag icke kan få något understöd av andra talare.

Herr Christiernson: Herr talman! Utskottet har i huvud-sak och i princip tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag med vissa ändringar, som man kan säga ha förbättrat förslaget. Men det är på en punkt, nämligen i 6 §, som utskottet av hänsyn till enskilda näringsidkare och med dem jämnställda, som äro skyldiga att föra handelsböcker, har vidtagit en förändring, som jag för min del tycker är synnerligen olämplig. Utskottet har nämligen omformu-lerat paragrafen så, att det icke föreligger någon skyldighet för

*Angående
ändring i för-
ordningen om
taxerings-
myndigheter
och förfaran-
det vid taxe-
ring m. m.
(Forts.)*

Angående
ändring i för-
ordningen om
taxerings-
myndigheter
och förfaran-
det vid taxe-
ring m. m.
(Forts.)

dessa, som enligt lag äro tvungna att föra handelsböcker, att avlämna balansräkning. Det torde vara alldeles givet, att för en kontrollering av deklARATIONERNA, i den mån man kan önska en sådan genomförd, är det nödvändigt att till deklARATIONERNA fogas även bestyrkta utdrag ur respektive deklARANTERS böcker. Det behöver icke erbjuda den ringaste fara, för att någon därigenom skall få sina affärsförhållanden blottade eller yppade för utomstående. Man är ju så sträng mot bolag och andra liknande juridiska personer, som stå under offentlig kontroll eller ha så att säga koncession på sin verksamhet, och driver anspråken så långt beträffande dem, att det föreskrives obligatoriskt avlämnande av förvaltningsberättelsen, vilken, såvitt jag kan finna, har ganska litet med deklARATIONEN att göra, och som i de fall, då så är erforderligt, redan nu kan infordras. Med den myndighet, som en taxeringsnämnd har, är det givet, att ett bolag icke vågar neka framlämnandet av förvaltningsberättelsen, vilken ju vidare även tillhör de offentliga handlingarna.

När man som sagt, går så strängt till väga gentemot en grupp skattskyldige, som dock relativt lätt kan kontrolleras, så synes det underligt, att man mot en annan grupp skattskyldige, där ingen kontrollmöjlighet finnes under nuvarande förhållanden, är så ömsint, att man icke ens en gång vill föreskriva, att de skola lämna bestyrkt avskrift av sin balansräkning. Detta är beklagligt, men jag vet, att det tjänar ingenting till att göra ett ändringsyrkande, då ju denna frågas lösning kanske rent av skulle äventyras, om kammaren, vilket väl är högst tvivelaktigt, skulle vara hågad att göra en ändring för egen del, varför jag, herr talman, icke har något yrkande att göra. Jag endast beklagar, att man, när det nu tages ett så avsevärt steg framåt för att verkligen göra taxeringsförfarandet effektivt, på en punkt ryggas tillbaka inför skäl, som knappast kunna kallas för skäl.

Med herr Christiernson förenade sig herrar *Palmstierna* och *Källman*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Härpå föredrogs *punkten 3*; och anförde därvid

Herr Palmstierna: Herr talman! Jag skall icke heller göra något yrkande i denna fråga, ehuru den är synnerligen viktig. Jag beklagar att utskottet icke biträtt herr Carlssons skrivelse-

förslag. Jag skulle emellertid vilja hemställa till den ärade motionären, att han framkommer med denna värdefulla motion även nästkommande år, så att den då kan bli föremål för en alldeles särskild omsorg inom bevillningsutskottet. Frågan är av vikt för industrien och jordbruket och kan enligt mitt förmenande icke få skjutas åt sidan.

Jag har intet yrkande, herr talman.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan blev av kammaren bifallen.

Punkten 4.

Utskottets i denna punkt gjorda framställning bifölls.

§ 6.

Vid nu skedd föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 61, i anledning av Riksdagens beslut i anledning av bevillningsutskottets memorial nr 27, i anledning av utskottets betänkande nr 24, i fråga om väckt motion om upphävande av tullen å ris, risgryn och rismjöl, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Uti en den 4 sistlidna april avlåten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, gjort framställning dels om de anslagshöjningar för ökande av folkskoleseminariernas lärarkrafter och förbättring av deras utrustning, som skulle bliva erforderliga för tillämpning av föreslagen undervisningsplan från och med höstterminen 1914, dels ock om ökning av de till seminarieeleverna utgående stipendierna. I statsrådsprotokollet hade departementschefen därjämte angivit vissa av de grunder för seminariernas organisation, undervisning och styrelse, vilka vore avsedda att komma till närmare utförande i en ny stadga och undervisningsplan för nämnda läroanstalter.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft fyra inom Riksdagen väckta motioner nämligen: dels inom Första

*Angående
ändring i för-
ordningen om
taxerings-
myndigheter
och förfaran-
det vid taxe-
ring m. m.
(Forts.)*

*Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.*

Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna

m. m.
(Forts.)

kammaren nr 142 av herr *K. J. Ekman* samt nr 166 och 167 av herr *Oscar Olsson*, dels ock inom Andra kammaren nr 358 av herr *Sandler*.

Herr *Ekman* hemställde i sin motion, att Riksdagen, därest Kungl. Maj:ts ifrågavarande anslagsyrkanden helt eller delvis bifölles, måtte vid medlens beviljande fästa visst angivet villkor i avseende å rätt för elev att vinna inträde i seminarium.

I den av herr *Olsson* avgivna motionen nr 166 framställdes visst förslag i fråga om kristendomsundervisningen vid seminarierna.

Uti de båda återstående likalydande motionerna hemställde herrar *Olsson* och *Sandler*, att Riksdagen måtte ingå till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t vid uppgörandet av normalplan för seminarieundervisningen ville tillgodose det i folkundervisningskommitténs förslag upptagna nya ämnet ekonomilära i ungefär samma utsträckning, som kommittén föreslagit, och för undervisningen i ämnet anvisa tid, som ej understege två timmar ut veckan i vardera av de båda högsta klasserna.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å herrar *Ekman*, *Olssons* och *Sandlers* ovanberörda motioner måtte

a) till förstärkande av folkskoleseminariernas lärarkrafter med 13 ämneslärare samt 12 lärare vid övningsskolorna, till bestridande av ersättning enligt stadgade grunder till övningslärare vid seminarierna för utsträckt tjänstgöring ävensom till beredande av tillgång till ökning av de till materiell samt ved och ljus m. m. för de olika seminarierna utgående årliga anslagen höja det nu, under rubriken: Seminarier för folkskollärares bildande, i riksstaten å ordinarie stat uppförda anslaget å 617,165 kronor, utöver redan beviljat belopp av 46,750 kronor, med 66,065 kronor samt i riksstaten uppföra detsamma, under förändrad benämning: Folkskoleseminarierna, med 729,980 kronor;

b) för beredande av tillfällig löneförbättring till de ordinarie lärarna och lärarinnorna vid folkskoleseminariernas övningsskolor, i Stockholm och Göteborg med 400 kronor för lärare och 300 kronor för lärarinna och i övriga städer med 300 kronor för lärare och 200 kronor för lärarinna, bevilja på extra stat för år 1914, utöver redan beviljat belopp av 9,800 kronor, ytterligare 1,500 kronor;

c) för beredande av tillgång till anskaffande av böcker, undervisningsmateriell m. m. vid de särskilda seminarierna bevilja på extra stat för år 1914 ett belopp av 81,400 kronor;

d) höja det i riksstaten å ordinarie stat uppförda anslaget till stipendier för seminarieelever från 93,750 kronor, utöver förut beviljat belopp å 6,400 kronor, med ytterligare 50,075 kronor till 150,225 kronor; *Angående ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m.*

e) till stipendier för seminarieelever vid vissa parallellklasser vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Strängnäs, Falun och Kalmar bevilja på extra stat för år 1914, utöver redan beviljat belopp, ytterligare 3,600 kronor;

f) besluta, ej mindre att berörda två ordinarie anslag till folkskoleseminarierna och till stipendier för seminarieelever skulle utgöra ett gemensamt reservationsanslag för folkskoleseminarierna, än även att det i riksstaten å ordinarie stat uppförda anslaget: Undervisningsmaterieell m. m. för folkskolor, å 30,000 kronor, vilket anslag nu tillika med de ordinarie anslagen till seminarier för folkskollärares bildande, till stipendier för seminarieelever samt till arvoden åt folkskoleinspektörer utgjorde ett gemensamt reservationsanslag, skulle i riksstaten uppföras såsom ett särskilt reservationsanslag.

Sedan utskottets hemställan i *mom a)* blivit uppläst, yttrade

Herr talmannen: Jag vill hemställa, att kammaren måtte medgiva, att föredragningen nu stannar vid denna punkt men att överläggningen må omfatta detta utlåtande i dess helhet.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Härpå anförde

Herr Sandler: Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av den motion, som i denna kammare är väckt av undertecknad och i Första kammaren av herr Oscar Olsson. Denna motion, som berör införande vid seminarierna av ämnet ekonomilära, har, som kammaren finner, av utskottet avstyrkts. Då jag nu begärt ordet, ber jag att inledningsvis få uttala några betänkligheter i avseende på utskottets förslag i dess helhet.

Jag har fått det intrycket beträffande denna seminariereform, att det hade varit synnerligen önskvärt, om man hade kunnat beredas tillfälle att få behandla den i närmaste sammanhang med frågan om folkskoleundervisningens omläggning. Ty det förefaller mig uppenbart, att man äventyrar reformen av folkskoleundervisningen genom att nu på vissa viktiga punkter föregripa de beslut, som skulle komma att fattas i anledning av reformförslagen om folkskolans omorganisation. Det synes mig vara att gå i en något bakvärd ordning, då man börjar med reformerna av seminariet för att först sedan komma till reformerna av folkskolan. Och jag

Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts)

måste säga, att utskottsutlåtandet också ger skäl för den åsikten, att detta är en ganska olämplig ordning för frågans behandling. Detta synes mig framgå utav vad utskottet anfört rörande en annan utav herr Oscar Olsson väckt motion om kristendomsundervisningen, där motionären har föreslagit en viss förändring uti kursplanen för seminarierna med hänvisning till vissa önskemål beträffande kristendomsundervisningen i folkskolan. Men utskottet anför då däremot, att då frågan om kristendomsundervisningen i folkskolan nu icke föreligger till behandling, har utskottet saknat anledning att ingå i prövning av herr Oscar Olssons motion. Detta synes mig bära vittnesbörd om, att det är en ganska olämplig anordning, då man på detta sätt nu först beslutar om seminarierna för att sedan komma till frågan om hur undervisningen i folkskolan skall vara beskaffad. Det är ändå så, att undervisningen i seminarierna bör vara anpassad till och vara organiserad efter de grunder, som man vill göra gällande beträffande undervisningen i folkskolan.

Jag kommer emellertid, ehuru jag sålunda har starka betänkligheter i detta hänseende, icke att göra något yrkande beträffande förslaget i allmänhet, utan kommer endast att yttra mig om vår ovannämnda motion, den om införande av ämnet ekonomilära. Kommittén har i denna fråga ibland de nya punkterna i seminarieundervisningen med särskild styrka framfört, att man borde här införa ett nytt ämne, som den benämner ekonomilära. Kommittémajoritetens framställning grundar sig på de skälen, att det för att höja den ekonomiska bildningen ute i landet är nödvändigt, att man inför en särskild undervisning uti nationalekonomi och därmed beslaktade ämnen. Emot denna kommitténs uppfattning anmälde ju vissa avvikande meningar. Ett par ledamöter, som representerade seminarierna, ha anfört, att de velat ha detta nya ämne begränsat, men det är att märka, att icke heller dessa reserver ha haft den uppfattningen, att ekonomilära borde helt och hållet avvisas från seminariernas undervisningsplan såsom särskilt ämne.

Departementschefen har ställt sig på en ståndpunkt, som kommer rätt nära intill den av reservanterna framförda. Departementschefens uppfattning är, att ekonomilära bör finnas, ehuru också han vill begränsa dess omfattning rätt väsentligt. Beträffande omfattningen av ämnet är nu att observera, att även uti den motion, som är väckt av undertecknad, har det framhållits, att man mycket väl kan tänka sig en begränsning uti vissa delar utav den kursplan, som är från kommitténs sida förordad. Det har på flera punkter där i motionen framhållits, att man skulle kunna vinna en reducering utav timantalet genom en omläggning av kursplanen. Sålunda vill jag fästa uppmärksamheten på, att uti motionen understrykes det betraktelsesätt, som framkommer uti en reser-

vants, adjunkten Hedvig Sidner, yttrande uti kommitténs förslag, där hon framhåller, att man skulle kunna göra en begränsning i den beskrivande framställningen av Sveriges näringsliv, framför allt i de delar, som omfatta den tekniska jordbruksläran, boskapskötseln och mejerihushållningen. Det framhålles vidare, att man skulle kunna reducera timantalet genom att överflytta bokföringen till matematikundervisningen och att man skulle kunna göra åtskilliga besparingar också genom att ta hänsyn till, att en del av kursen i ekonomilära skulle mycket väl kunna meddelas i sammanhang med kursen i geografi. Även motionärerna ha sålunda den uppfattningen, att det är möjligt att begränsa vissa delar utav den kursplan, som ifrån kommittémajoritetens sida har förordats. Men vi ha däremot ansett oss böra framhålla, att det vore att äventyra detta ämnes tillbörliga plats på undervisningsschemat, om man ginge alltför långt uti att beskära det med hänsyn till timantalet. Vi ha därför ansett, att man som ett minimikrav borde uppställa fyra timmar tillsammans i seminariernas bägge högsta klasser.

*Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)*

Vad har utskottet intagit för ställning till denna fråga? Jo, utskottet menar, att det visserligen är av stor betydelse, att man har kännedom om de ekonomiska företeelserna, men att utskottet icke blivit övertygat om, att man bör sammanföra de olika delarna av ett sådant ämne till ett särskilt läroämne. Det har framförts från utskottets sida, att det är stora svårigheter att anskaffa kvalificerade lärare, och det synes därför utskottet lämpligt, att det kunskapsstoff av hithörande art, som med fördel kan upptagas i seminarieundervisningen, huvudsakligen bör meddelas i sammanhang med de läroämnena, med vilka det äger vederbörligt sammanhang.

Och så slutar utskottet med att säga, att i sådana fall, där det finnes fullt kompetenta lärarekrafter för ändamålet, kan det därjämte vara ändamålsenligt, att man får en sammanfattande överblick av det hithörande kunskapsmaterialet.

Jag får bekänna, att jag icke blivit riktigt klok på, vad utskottets ställning här egentligen innebär. Det synes mig vara klart, att utskottet vill avvisa upptagandet av ekonomilära såsom ett särskilt läroämne på seminariernas kursplan, alldenstund utskottet säger, att efter dess mening det är lämpligast, att man meddelar kunskapsstoffet i sammanhang med de andra läroämnena, med vilka det kan äga något sådant sammanhang. Men hur man sedan har att uppfatta det sista yttrandet om den sammanfattande överblicken, som utskottet finner ändamålsenlig, vill jag för ögonblicket icke uttala mig om. Jag har icke kunnat av utskottets utlåtande se, vad som egentligen är utskottets mening beträffande denna sista del av dess uttalande.

Med den uppfattning jag har i denna fråga, måste jag hålla före, att det är synnerligen beklagligt, att man från utskottets sida har på detta sätt ställt sig avvisande emot upptagandet av ekonomi-

Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)

lära uti seminarierna. Naturligtvis har jag icke den meningen, att man skulle kunna införa undervisning uti nationalekonomi uti våra vanliga svenska folkskolor. Det är, synes det mig, omöjligt, därför att man icke kan förutsätta den mogenhet hos den vanliga folkskolans lärjungar, som oundgängligen erfordras. Men man får ju i alla fall ta hänsyn till det att vid vår folkundervisning mången gång kan bli fråga om att beröra ekonomiska spörsmål i anknytning till andra ämnens behandling. Och då lär väl vara önskligt, att de lärare, som ha att meddela undervisning och ha att uttala sig i sådana ekonomiska spörsmål i sammanhang med annan undervisning, också ha varit i tillfälle att få en något så när omfattande undervisning uti nationalekonomiens grundläggande delar.

Det bör vidare observeras, att i de överbyggnader på folkskolan, som redan finnas och som komma att ytterligare tillskapas, har ekonomilära en synnerligen naturlig plats, och för undervisningen i dessa överbyggnader har man i första rummet att räkna med folkskollärarekåren. Ur den synpunkten måste man finna det önskvärt, för att icke säga nödvändigt, att det beredes dessa lärare tillfälle att få en sorgfällig, åtminstone en någorlunda sorgfällig, utbildning på detta område. Slutligen får man icke heller lämna alldeles ur sikte, att det har sin rätt stora betydelse för den allmänna ekonomiska bildningen i vårt land, att detta ämne kommer in i seminariernas undervisningsplan.

Jag får verkligen säga, att jag måste betrakta det som en stor förmån, som seminarierna skulle ha fått framför andra läroanstalter, om ekonomilära hade kommit med uti seminariernas kursplan i ungefär den utsträckning, som har från början föreslagits.

Jag ber alltså, herr talman, att på grund av vad jag nu anfört, och då jag förmodar, att det icke är att påräkna vid denna tid utav Riksdagens arbete något särskilt stort intresse för att närmare gå in på dessa frågor, endast få yrka bifall till den av mig väckta motionen.

I detta yttrande instämde herrar *Palmstierna, Winberg, Helger* och *Sävström*.

Herr Hellström: Herr talman! Jag ber att få ta kammarens uppmärksamhet i anspråk några ögonblick med anledning av den ställning, som statsutskottet har intagit till Kungl. Maj:ts förslag om att ekonomilära skulle upptagas på seminariernas läroplan såsom ett särskilt ämne.

För att klarlägga innebörden av denna fråga tror jag det är nödvändigt att litet grand erinra om de omständigheter, under vilka det här nya läroämnet har kommit fram. Det torde icke vara denna kammares ledamöter obekant, att det på senare tiden vid åtskilliga tillfällen har framställts en hel del anmärkningar emot de för folk

skolan gällande normalplanerna och det sätt, på vilket dessa ha blivit tillämpade vid undervisningen i folkskolan. Särskilt har det från lantmannahåll blivit framhållet, att man vid ämnesvalet, t. ex. i ett för jordbruket så betydelsefullt ämne som naturkunnigheten, icke har tagit tillbörlig hänsyn till önskvärdenheten utav att man skulle upptaga sådant, som kunde vara av ett särskilt intresse för att förklara de arbeten och de företeelser, som förekomma vid utövandet av lantbruk och boskapsskötsel. Dessa uppfattningar togo sig 1908 uttryck vid hushållningssällskapens ombudsmöte, som man med ett populärt namn brukar kalla för lantbruksriksdagen. Detta möte ingick till Kungl. Maj:t med begäran att få en utredning om folkundervisningens omläggning i mera praktisk riktning. Med anledning därutav lämnade Kungl. Maj:t i uppdrag åt den då sittande seminariekommittén att vid fullgörandet av sitt uppdrag även uppta denna fråga till utredning. Samtidigt därmed insatte Kungl. Maj:t i denna kommitté tre ledamöter, som stodo utom lärarekårens kretsar, och jag hade den äran att vara en av dessa ledamöter.

*Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)*

Inom seminariekommittén var nuvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ordförande, och han ansåg det då vara lämpligt, att, fastän arbetet inom seminariekommittén hade fortskridit synnerligen långt och större delen av betänkandet förelåg i korrektur, vi dock skulle upptaga detta i seminariekommitténs betänkande, så att de nya kommittéledamöterna skulle bliva i tillfälle att jämte de gamla kommittéledamöterna gå igenom detta för att se, i vilka hänseenden det borde justeras i anledning av det vidgade uppdrag, kommittén fått. Detta föranledde nu till en ganska långvarig och grundlig överläggning, som resulterade i, att kommittén beslöt — i sak enhälligt, fastän det var olika uppfattningar angående omfånget av ämnet och den tid, som skulle ägnas åt det, — att det skulle hemställas om att det nya ämnet ekonomilära skulle upptagas som ett särskilt ämne på seminariernas läroplan. Det mötte naturligtvis ganska stora svårigheter, och man må icke förvåna sig över, att de lärare, som suto i kommittén, icke voro så synnerligen benägna att visa något stort tillmötesgående på detta område, då det ju redan förut var en synnerligen stark trängsel på den timplan, man uppgjort, och då detta dessutom var ett krav, som icke framkommit direkt från lärarehåll, utan som framkommit från representanter för det praktiska livet. Dessutom tillkom den omständigheten att kommittén redan förut hade beslutat uppta på seminariernas läroplan ett nytt ämne, nämligen främmande språk, vars upptagande bland seminarieämnena länge varit ett mycket viktigt och varmt omfattat och ivrigt eftersträvat önskemål för folkskollärarekåren och för vilket också kommitténs ordförande herr statsrådet Berg har, som bekant, hyst det allra livligaste intresse.

Att kommittén emellertid kunnat ena sig om att oaktat dessa förhållanden, föreslå upptagandet av detta ämne, ekonomilära, stod

Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)

helt enkelt i samband därmed, att vi betraktade denna fråga i det sammanhang i vilket den stått till det stora uppdrag vi fått, nämligen att föreslå planer för folkundervisningens omläggande i mera praktisk riktning. Kommittén har redan i seminariebetänkandet angivit de allmänna grunderna för en sådan reform. Det har framhållits, hurusom beträffande folkskolan naturligtvis icke är meningen, att man i folkskolan skall meddela någon yrkeskunskap, men att man skall så mycket som möjligt försöka att få undervisningen i folkskolan anknuten till hemmet och hembygden, till sådana förhållanden, som äro kända för eleverna, att man således skulle få denna undervisning anknuten till det arbetsliv, som förekommer i barnens hem och hembygd, till de ekonomiska förhållanden, som verka reglerande på detta arbetsliv.

Så är det särskilt ett område, där det ansetts av mycket stor betydelse att folkskollärarna skulle ha bättre ekonomisk insikt, och det är, om vi skulle kunna få en reform av fortsättningsskolorna. Kommittén har med några korta ord angivit, hur den tänkt sig, att man skulle få en sådan reform genomförd. Det är bara några korta rader av kommitténs betänkande, som jag härvid skall be att få anföra: »att fortsättningsskolan, i den mån det låter sig göra, skall taga sikte på det praktiska arbete, som sysselsätter dess lärjungar eller sannolikt skall bliva deras framtida livsuppgift, att den skall samla sin undervisning omkring detta arbete och såmedelst kunna omedelbart främja de ungas intresse och duglighet för deras levnadsyrke». I anslutning därtill har kommittén tänkt sig att dessa fortsättningsskolor skulle komma att ordnas på olika sätt i de olika bygderna, allt eftersom näringsintressena voro olika i de olika bygderna. Då fortsättningsskolan skulle anknyta sig till det arbetsliv, som förekommer i trakten, och försöka ge eleverna en förutsättning för att bättre upptaga kampen för tillvaron på dessa områden, är det givet, att själva undervisningsplanen måste läggas på ett sätt i jordbruksbygderna och på ett annat sätt i industrisamhällena och i städerna. Det är just emot bakgrunden utav dessa reformtankar, som kommittén har omfattat och som jag på grund av det samarbete, jag haft äran hava med kommitténs dåvarande ordförande, statsrådet Berg, också vet, att han har livligt intresse för, det är just mot bakgrunden av dessa reformsträvanden, som man skall se kommitténs påyrkande, att vi här skulle uppta detta nya ämne, ekonomilära, som skulle lämna en översikt över de ekonomiska förhållandena i vårt samhälle i vidsträckt bemärkelse.

Nu har utskottet emellertid ansett, att det icke skulle vara nödvändigt att härvidlag ha ett särskilt ämne, utan att det skulle vara tillräckligt, ifall man plockade ihop från de andra ämnena, vad som kunde vara av ekonomiskt intresse, och var och en av lärarna fick då meddela undervisning om detta, så att läraren i historia finge plocka ut det som kunde vara av ekonomiskt intresse

i historien och på samma sätt med läraren i geografi och i naturkunnighet o. s. v.

Kommittén har ganska utförligt upptagit denna anmärkning, och av den motivering, som kommittén anför och som är för vidlyftig att gå in på i detalj, skall jag endast be att att få citera några rader, som utgöra en sammanfattning av de skäl, kommittén haft för att taga detta som ett särskilt ämne: »För lärarebildningen kan det aldrig vara tillfredsställande, att ekonomiskt vetande endast erhålles sönderplockat i små bitar, instoppade här och var i de övriga läroämnena. Vad som kräves för en mognare ekonomisk bildning är just en överblick över det stora ekonomiska sammanhanget mellan företeelserna, och detta kan endast förstås genom ett sammanhängande ekonomiskt studium. Ämnet ekonomilära skall utgöra föreningspunkten för alla strävanden att bringa övriga ämnen i kännning med folkets produktiva arbete.» Det är, som sagt var, ifrån dessa synpunkter kommittén utgick, då den föreslog detta ämne, och departementschefen har också i stort sett upptagit saken, fast han har ansett, att åtskilliga anmärkningar kunde göras emot densamma.

Nu kommer emellertid statsutskottet, som jag förmodar har haft ganska liten tid att sätta sig in i kommitténs vidlyftiga betänkande — ja, jag skulle vilja säga till och med uti den vidlyftiga propositionen, ty den är ju på flera hundra sidor, och av kommitténs betänkande behöver man naturligtvis icke läsa alltihop, men det hela går ju på ungefär 2,000 sidor — nu har statsutskottet haft några timmar på sig för att granska denna sak, och statsutskottet är genast färdigt att hemställa till Riksdagen att desavouera Kungl. Maj:t och göra ett sådant uttalande, varigenom det skulle omöjliggöras för Kungl. Maj:t att fullfölja sin avsikt att upptaga detta ämne såsom ett särskilt ämne på seminariernas läroplan. Den föregående talaren har här framhållit, hurusom man måste betrakta det som en alldeles särskild fördel för seminarierna att få detta ämne, och de pedagoger, vi hade i kommittén, voro också eniga om — och där sutto också ett par seminarielärare — att det skulle för seminarieundervisningen vara av stor betydelse. Nu är det ju så att fastställandet av denna normalplan tillkommer icke Riksdagen att besluta om, ty det tillhör Konungens administrativa lagstiftning, och även ifall Riksdagen gör ett uttalande kan naturligtvis Kungl. Maj:t sätta sig över det. Men det är alldeles givet, att om Riksdagens båda kamrar godkänna denna statsutskottets motivering, kommer Kungl. Maj:t att få ganska svårt att fullfölja den plan, han här angivit, att upptaga detta viktiga ämne på seminariernas undervisningsplan.

Jag skall därför, herr talman, be att få hemställa, att Andra kammaren ville besluta, att i andra stycket sid. 5 i motiveringen den del, som börjar med »utskottet har dock icke blivit övertygat»

*Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)*

Angående ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. etc. till styckets slut, får utgå och att i stället införes en mening av följande lydelse: »Beträffande sättet för ämnets upptagande i seminarieundervisningen har utskottet intet att erinra mot vad departementschefen i detta avseende anfört.»

(Forts.)

Jag tror att kammaren kan med fullt förtroende överlämna åt Kungl. Maj:t att ordna denna sak utan att komma med någon skolmästarepekinne åt Kungl. Maj:t och jag ber därför att, med den av mig nu påyrkade ändringen av motiveringen, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Jansson* i Djursåtra instämde häruti.

Herr *Starbäck*. Herr talman! Med avseende å de allmänna anmärkningar, som den förste talaren här, herr *Sandler*, under debatten framställt, vill jag till en början säga, att han kanske kan ha rätt i ett och annat av vad han i sitt anförande framhöll; det vill jag icke förneka. Det kan hända, att det hade varit lämpligt, att innan man går till att besluta angående seminariernas organisation, man hade haft fullständigt klart för sig, huru undervisningen i folkskolorna borde läggas. Såsom herrarna finna av detta betänkande, innefattar det en hel del anslagskrav, som äro avsedda att tillfredsställa åtskilliga behov, som under många år yppat sig i fråga om folkskoleseminarierna och vilka behov av alla vitsordas såsom alldeles särskilt trängande. Det gäller här förstärkande av folkskoleseminariernas lärarkrafter, beredande av tillfällig löneförbättring till de ordinarie lärarna och lärarinnorna vid folkskoleseminariernas övningsskolor, beredande av tillgång till anskaffande av böcker, undervisningsmateriel m. m. vid de särskilda seminarierna och höjande av anslaget till stipendier för seminarieelever m. m.

Det är alldeles klart, att om man finner, att alla dessa olika anslag äro särskilt av behovet påkallade, man har svårt att icke vara med om desamma beviljande, och herr *Sandler* har ju icke heller för sin del framställt något yrkande i motsatt riktning, men han menar att huvudvikten här måste läggas på de synpunkter, som kunna komma fram med avseende på ett och annat, som rör ordnandet av den undervisning, varom här är fråga. Men detta blir ju blott önskemål, som Riksdagen framställer i sin skrivelse till Kungl. Maj:t eller som endast framkomma i den diskussion, som här föres, och även om man icke precis behöver betrakta detta såsom en skolmästarepekinne, som herr *Hellström* ville kalla det, så kommer nog Kungl. Maj:t att taga hänsyn till dessa önskemål, vare sig de äro uttalade av Riksdagen i dess skrivelse till Kungl. Maj:t eller framkomna under debatten.

Vad nu särskilt den fråga beträffar, som här upptagits av herrar *Sandler* och *Hellström*, skall jag vara den förste att erkänna,

att, enligt vad jag kan förstå, denna framställning framkallats av ett mycket utbrett och mycket väl befogat intresse. Men det har för mig såsom pedagog varit mig nästan omöjligt att våga mig på ett dylikt förslag och i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala en önskan, att på det redan förut, vill jag säga, nästan överfyllda schemat för folkskoleseminarierna tränga in ytterligare i detta ämne ekonomilära i den omfattning, man här ifrågasatt. Om herrarna ha läst herr Sandlers motion, ha herrarna där funnit en förteckning på, vad denna undervisning skall omfatta; förteckningen upptar icke mindre än 4 1/2 tättryckta sidor i det vanliga formatet, och jag vill säga herrarna, att det är här icke fråga om småsaker. Det är kan man säga en bra bit av allting mellan himmel och jord, såväl teoretiska som praktiska saker; det förekommer här både hemmets ekonomi, allmän socialekonomi och det ekonomiska livets utveckling samt ekonomisk politik; det är den svenska folkhushållningen, det är jordbruk och fiske, skogsbruk och trävaruindustri, bergsbruk och järnindustri, fabriksindustri och hantverk, det är den svenska industriens förhållande till hemmarknad, utländsk konkurrens etc., det är handel, sjöfart och kommunikationer, det är den offentliga hushållningen och slutligen allmän socialekonomi. Allt detta är utomordentligt viktiga saker, och om undervisningen ligger i en god och tränad lärares hand och med en god lärobok, bör även seminarieeleven även på hans stadium av mognande på lärarens framställning av dessa förhållanden kunna få en god vägledning med sig ut i livet till gagn för undervisningen i folkskolan. Jag medgiver detta gärna och skall även gärna stryka under att detta nog har sin betydelse för det ämne, i fråga om vilket nu mycket berättigade anspråk håller på att arbeta sig fram därpå, att det bör intaga en central ställning i undervisningen, nämligen den s. k. hembygds-kunskapen. Men jag återkommer till vad jag nyss sade, nämligen att jag såsom pedagog har varit mycket rädd för att med kursplanens begränsade utrymme giva detta ämne en så framstående och självständig plats och låta undervisningen däri bedrivas i den utsträckning och i enlighet med det schema, som motionären och herr Hellström här framställt. Utskottet har här varit mycket försiktigare än motionären och herr Hellström och har föreslagit, att kammaren här skulle falla tillbaka till Kungl. Maj:ts framställning i propositionen. Utskottet har ingalunda ställt sig avvisande mot detta ämne; man vill ju, att de olika synpunkterna skola komma fram, men man vill, att det skall ingå i vart och ett av de olika ämnenas ram, och jag undrar, om detta icke ändå är ur pedagogisk synpunkt det bästa. På detta sätt kommer detta ämne att sätta sin prägel på de övriga ämnena i högre grad, än vad som eljest skulle komma att bli förhållandet. En lärare i historia t. ex. skulle väl få bra svårt att veta, hur han skulle lägga sin undervisning, om han icke i fråga om detta ämne

*Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)*

Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)

finge göra dessa synpunkter gällande. Får han däremot anlägga dessa synpunkter, då blir detta ett huvudmoment i hans historiska undervisning, och därav bestämmes hela hans syn på det kunskapsmaterial, som han skall behandla, och den blir en helt annan än vad den eljest skulle bliva. Jag tror för min del åtminstone, att det ingalunda är satt utom allt tvivel, att icke detta kan vara en ur pedagogisk synpunkt mera lycklig lösning av frågan än den, man här velat hävda. Och slutligen skulle ju enligt utskottets mening, för så vitt en duglig lärarkraft finnes, och en sådan kan man ju tänka sig kunna vara att tillgå icke blott i universitetsstäderna, utan även på andra håll, de olika synpunkterna rörande nu ifrågavarande förhållanden sammanfattas och ordnas av honom och, enligt vad jag tänkt mig, helst föreläsningssvis meddelas eleverna, så att det icke bleve samma fordringar på elevens arbetskraft, som om det vore ett särskilt ämne med den utsträckning, som jag här nyss antydde.

Jag anser således, att man här icke får alltför mycket klandra utskottet. Särskilt vill jag nämna, att det icke varit utan, att vi haft vår uppmärksamhet fäst på den del av Kungl. Maj:ts proposition, där det talas om elevernas överansträngning. Detta är ju ett ganska allvarsamt kapitel, och vad därom anmärkts har ju icke motsagts, utan har tvärtom ganska kraftigt understrukits av en hel del myndigheter, om jag icke minnes orätt. Att då, samtidigt som man strävar efter att åstadkomma en lättnad på schemat i övrigt, införa ett så krävande ämne som detta, vilket är desto mer krävande, som ingen lärobok finnes i ämnet, och som det torde vara tvivel underkastat, att tillräckligt goda lärarkrafter i detsamma kunna anskaffas överallt, har även förefallit oss betänkligt just ifrån dessa synpunkter.

Jag ber således, herr talman, utan att nu ingå på några andra punkter i fråga om vilka jag måhända sedermera får anledning att yttra mig, att nu få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Starbäck förenade sig herr *Ström*.

Herr Kristensson: Herr talman, mina herrar! Det är ju en synnerligen viktig fråga, som här föreligger. Det gäller nu att planlägga undervisningen för 93 procent av Sveriges ungdom för en lång tid framåt. Jag kan icke annat än uttrycka min tillfredsställelse över, att denna fråga äntligen kommit på Riksdagens bord. För många år sedan tillät jag mig skriva en liten bok om seminarieundervisningen i vårt land, vilken bok, såsom det påstås, väckte ett rätt stort uppseende. Jag var den gången ung, och jag var hänsynlös, och jag måste i dag erkänna, att jag då kanske icke riktade mig mot rätt forum, då jag talade om seminarielärarna. Jag förstod icke då, att det var samhällets fel egentligen, att vi hade seminarie-

lärare, som icke kunde fylla de anspråk, som man har rätt att ställa på dem. Jag har nu kommit till insikt om, att det nog icke beror så mycket på, huru stadgar i allmänhet äro skrivna, utan att det kanske mera beror på, hurudana lärarna äro vid seminarierna, och denna senare fråga beror på, hurudana de löner äro, som Riksdagen och Kungl. Maj:t tillmätt åt dem, alltså i vad mån dessa läroanstalter kunna konkurrera om de bästa krafterna. Det är detta senare, som förmodligen har den allra största betydelsen, varför frågan om goda löner åt seminarielärarne är av större betydelse för seminariernas utveckling än det föreliggande förslaget.

I fråga om en så stor sak, som denna dock är, är det ju alldeles klart, att olika meningar göra sig gällande, och om jag skulle gå in på en detaljgranskning av vad som här föreligger måste jag erkänna, att jag i flera punkter skulle önska förslaget annorlunda. Nu är emellertid ingenting att göra åt den saken; det är omöjligt att få fram ett förslag, som tillfredsställer alla och i stort sett tror jag, att man kan säga, att en lösning av denna fråga i enlighet med utskottets förslag, är den lösning, som för närvarande har de största utsikterna att gå igenom.

Jag skall nu övergå till att yttra ett par ord om det förslag, som är framkommet dels av herr Sandler och dels av den ärade kommittéledamoten herr Paul Hellström. De vilja nu, att ett nytt ämne skall införas i seminariéundervisningen. Jag tror emellertid icke, att detta går för sig, om man fortfarande skall bibehålla en fyra-årig seminariekurs. Utöver vad den ärade statsutskottsledamoten herr Starbäck här anförde, skall jag be att få för kammaren ytterligare ange vad det här gäller. Det gäller verkligen, såsom herr Starbäck sade, allting mellan himmel och jord, men hur skall man hinna gå igenom detta ämne vid seminarierna, om man tar den kursplan, som kommittén föreslagit. Jag kan icke förstå annat än att det skulle bli en högst ytlig framställning i detta ämne, och då är det väl bättre, om saken skulle kunna ordnas på ett annat sätt. En sådan svår fråga, som prisbildningen, dess beroende av efterfrågan och tillgång (produktionskostnader), dess socialekonomiska ändamål, reglering av konsumtionen, reglering av produktionen, skulle få blott två timmar vid seminariet. Produktionsfaktorerna och prisbildningen på dem, de olika omständigheter, som inverka på deras tillgång och pris, arbete och hela det stora område, som hör till kapitalet, kapitalets roll i produktionen, den enskildes besparingar och deras användning, den samhällliga kapitalbildningen, kapitalets prisbildning, kapitalräntan, hela detta vidlyftiga ämne skulle få 17 timmar. Penninginkomst och realinkomst, fördelning av samhällets realinkomst, användning till kapitalbildning, offentlig och enskild konsumtion, möjligheten av en höjning av folkets levnadsstandard har i kursplanen fått 5 timmar; konjunkturväxlingar och kriser — var och en, som sysslat med det problemet, vet, hur ofantligt invecklat

*Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)*

*Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)*

det är — skulle avfärdas med 2 timmar, och så undan för undan. Skulle jag genomgå vad som här upptages på dessa fyra blad, tror jag herrarna skulle finna, att det icke är möjligt att få in en undervisning i allt detta i en fyraårig seminariekurs, där ju undervisning skall meddelas eleverna i så ofantligt många andra ämnen. Om en dylik undervisning skall meddelas eleverna i detta ämne, kunna de få en hallstämpel över sig, som ytterligare bidrager till det vanrykte, seminariebildningen har fått i vårt land. Jag tror, att det finnes ett annat sätt varpå vi kunna hjälpa upp denna sak. Jag ber att få tillkännagiva för kammaren, att jag är för min del lika intresserad av att vår folkskollärarekår skall bliva kunnig i national-ekonomiska saker och ting, som någonsin herrar Sandler och Hellström, och jag tror också, att jag kan våga försäkra, att fastän på den tid, jag gick igenom seminariet, undervisningen i detta ämne där icke meddelades en enda timme, har jag ändå sedermera själv försökt att åtminstone i vissa stycken få en liten inblick i dessa saker. Jag vågar därför förutskicka, att jag icke är på det ringaste sätt avogt stämd mot detta ämne, utan att jag tvärtom är lika mycket intresserad därav som någon annan, men jag anser icke det sätt, som här föreslagits för meddelande av undervisning däri, vara det mest lämpliga, utan jag tror, att man kan vinna målet på annat sätt. Jag menar nämligen, att när lärarna gått ut ur seminariet och haft anställning under längre eller kortare tid ett år eller så, borde det beredas dem tillfälle att få gå igenom en dylik kurs i nationalekonomi och att dessa kurser anpassas efter den ords behov, där eleverna skola få anställning. Är det fråga om ett bergsdistrikt, må huvudvikten läggas på det ekonomiska liv, som existerar i ett sådant distrikt, och på samma sätt bör man förfara, om t. ex. textilindustrien eller jordbruket eller något annat sätter sin prägel på hembygden. Man bör med ett ord låta eleverna få en undervisning, vilken är lämpad, förutom naturligtvis efter de allmänna grundsatsen, som härvidlag böra vara gällande, även efter det ekonomiska samhällsliv, som huvudsakligen dominerar i deras hembygd. Jag tror, att det skall bliva möjligt att vid våra universitet och även annorstädes få till stånd dylika kurser, och jag tror, att genom en reformering av vår yrkesskoleutbildning och våra fortsättningsskolor skola vi därmed även kunna förbinda ett obligatoriskt genomgående av dylika kurser och för min del skall jag, vad i min ringa förmåga står, medhjälpa till, att något sådant må komma till stånd.

Det gäller emellertid nu att se till, om man inom den 4-åriga kursens ram skall kunna få in en utbildning för folkskolans kurs, som svarar emot tidens krav. Det blir naturligtvis ett experiment, och det kan ju hända, att det icke går, utan att vi måste lägga till ytterligare ett år. Men detta skulle medföra betydligt ökade kostnader för statsverket, ty därigenom skulle en hel mängd nya

seminariebyggnader bliva behöfliga, och det skulle även förorsaka dem, som skola gå igenom denna kurs, ökade studieskulder, vilket i sin ordning skulle draga med sig ökade löner för denna kår. Det är därför av största vikt, ekonomiskt sett, att man söker såvitt möjligt inom ramen av en 4-årig seminarietkurs få in vad som erfordras för utbildning av dem, som sedan skola ut såsom lärare, och att man ser till, att deras utbildning i alla fall svarar emot tidens krav. Huruvida detta skall kunna gå för sig, får framtiden utvisa, och om det icke går, ha vi ingenting annat att göra än att öka på seminarietkursen med ett eller ett par år, och då kunna vi möjligen taga med ett ämne av här antydd beskaffenhet, men till dess tror jag, att vi måste försöka andra vägar.

Jag ber således, herr talman, att såsom saken nu ligger få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Edén: Herr talman! Icke heller jag har något annat yrkande att här framställa än på bifall till utskottets förslag. I olikhet med den närmast före mig uppträdande talaren är jag av den övertygelsen, att utskottets hållning till det vittomfattande, svårbestämda och på seminariets läroplan säkerligen mycket svårplacerade ämnet ekonomilära är riktig. Jag kan således icke ansluta mig till det yrkande, som här gjorts om att ändra utskottets motivering i denna del.

Jag skulle under sådana förhållanden bra gärna ha underlåtit att över huvud taget ytterligare röra vid läroplanen, men det är verkligen så, att i denna läroplan, delvis tror jag på grund av det utrymme, som man velat skapa för ämnet ekonomilära, ett annat ämne, som ligger mig och som jag hoppas även kammaren mycket varmt om hjärtat, blivit undanträngt på ett sätt, som jag anser böra med ett ord från min sida något belysas. Det gäller ämnet historia, som under seminariets första år icke skulle få mer än en enda veckotimme. Och ämnet skulle vidare läggas så, att undervisningen i historia även skulle omfatta vad som kallas hembygds-kunskap. Var och en, som har någon erfarenhet som lärare, vet, huru det plägar gå med sådana ämnen, som endast ha en veckotimme. Det är i regel alldeles omöjligt att upprätthålla en sammanhängande undervisning i sådana ämnen och att få några verkliga frukter av undervisningen. Det synes mig vara pedagogiskt sett alldeles förfelat att åt ett ämne av sådan natur som historia på det ömtåliga och viktiga stadium, som det här gäller, nämligen de första seminarieåren, anslå endast en timme i veckan. Detta ämne är ju dock av den beskaffenhet, att även fränsett all partiskhet från en man, som ägnar sig åt detsamma, var och en måste erkänna, att knappast något så som historien ägnar sig att bilda den sammanhållande och nationella ryggraden till den bildning, som seminarieeleverna skola förvärva. Det går icke för sig att

*Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)*

Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)

under sådana förhållanden på dylikt sätt tränga tillbaka detta ämne under de första åren. Utan att närmare utveckla denna fråga, vilken jag tror, att herrarna litet var kunna sentera, och utan yrkande tillåter jag mig att hemställa till herr statsrådet, att han vid uppgörandet av den definitiva läroplanen måtte taga hänsyn till de synpunkter, jag här framhållit, och tillgodose det ytterst viktiga ämnet historia på ett bättre sätt, än vad nu skett i kommitténs förslag.

Herr Ekerot: Herr talman! Det är ju naturligtvis en mycket vansklig sak att yttra sig i denna fråga, där pedagogikens och det praktiska livets män kämpa om att göra sina olika uppfattningar gällande. Det är ju alldeles påtagligt, att vad som behöves vid den grundläggande undervisning, som våra folkskolor skola ge, är, att vederbörlig hänsyn tages till de praktiska förhållanden, varunder barnen framdeles komma att leva och arbeta. Det har varit och är nog ännu ett allmänt klagomål, att, särskilt vad landsbygden beträffar, lärarnas undervisning är alltför främmande för vad det praktiska livet har att bjuda. Det är med anledning härav, som jag anser, att kammaren bör beakta det yrkande, som herr Hellström framställde för en stund sedan och där han sökte att få en något annorlunda formulerad motivering, än den utskottet här framlagt. Jag finner detta vara synnerligen välbetänkt, ty jag vet, att Kungl. Maj:t är intresserad av den sak, som det här närmast gäller, men om det blir den motivering, som utskottet här bestått, kommer Kungl. Maj:t svårligen att kunna tillgodose de krav, som böra fyllas i fråga om denna undervisning. Jag vill därjämte framhålla, att det här gäller ett mycket viktigt beslut i den stora undervisningsfrågan, av vilken den sak, vi nu närmast syssla med, endast utgör en länk. Om det skall lyckas oss att få undervisningen lagd på ett mera praktiskt sätt, måste ovillkorligen lärarutbildningen ställas på samma plan, ty en lärare kan ju icke undervisa i något, som han saknar kännedom om eller som han icke erhållit någon som helst handledning i. Vi ha under senare åren börjat anordna vissa praktiska kurser för våra lärare, såsom t. ex. i jordbruk, och de, som äro intresserade, deltaga i dessa kurser, fastän denna undervisning, lösryckt från sitt sammanhang, svårligen kan verka på samma sätt, som den eljest skulle göra. Om undervisningen vid seminarierna lades på ett mera praktiskt plan, skulle därigenom möjliggöras fortsättningskurser och dessa kurser skulle kunna nyttiggöras på ett helt annat sätt än vad som eljest blir fallet.

Det är ju en allmän klagan, att man övergiver landsbygden och uppsöker städer och industrisamhällen. Mången gång är detta beroende på, att ungdomen saknar förståelse för vad landsbygden verkligen har att bjuda och vad lantbruket verkligen kan giva så-

väl i ekonomiskt som andra avseenden, som äro av värde. Jag vill framhålla, att när det gäller att rädda landsbygdens ungdom åt landsbyden, har vår lärarekår en stor uppgift att fylla och borde beredas möjlighet att kunna fylla den. Låt dem därför få en sådan utbildning, att de även kunna med framgång fullgöra detta.

*Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)*

Med dessa få ord — jag har icke velat gå närmare in på frågan, därför att jag icke velat draga ut allt för långt på tiden — ber jag att i jordbrukets och våra näringars intresse få yrka bifall till den motivering, som doktor Hellström här föreslagit.

Herr Rydén: Herr talman! Det må tillåtas mig att säga några ord i denna fråga. Jag ber då att till en början få uttrycka min erkänsla till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det här framlagda förslaget. Han har här i stort sett lyckats både såsom ordförande först i seminariekommittén och sedan såsom departementschef att föra in frågan om seminarieformen på sådana linjer, att jag för min del i allt väsentligt måste ge honom min anslutning. Jag ber att få erinra om, hurusom starka röster ha höjts för, att man skulle utvidga seminarierna till 5-åriga, ja, till och med 6-åriga, och dessa röster ha höjts icke minst, vågar jag säga, just från folkskollärarehåll. Kommittén och departementschefen ha dock här ställt sig på den enligt min uppfattning riktiga ståndpunkten, att innan man slår in på den vägen att fördyra utbildningen av folkskollärarna och sålunda nödgå dem till ytterligare skuldsättning och ekonomiska svårigheter, som sedan komma att återverka i lönefrågan, ha de velat försöka att genom en reformering av seminarierna och genom höjning av inträdesfordringarna dit göra vad som göras kan och åtminstone se till om det icke är möjligt att på ett tillfredsställande sätt ordna utbildningen av folkskollärarna inom ramen av en 4-årig kurs. Såsom en fattig pojke från landsbygden känner jag mig här behöva uttala, icke minst på grund av de krav, som kommit från andra håll, att jag tror, det herr statsrådet här gjort både folkskolan, folkskollärarekåren och folket självt nytta genom att icke föra in utbildningen av folkskollärarekåren på en väg, som leder till fördyrande och försvarande av inträdet vid seminarierna för det egentliga folkets barn. Jag ber även för min del att i detta sammanhang få säga, att jag är herr statsrådet tacksam för, att han här ställt sig på demokratisk ståndpunkt och icke velat försvåra tillträdet till seminarierna för det fattiga folkets, för landsbygdens och de mindre bemedlade klassernas barn. Man skall icke försvåra deras ställning genom att exempelvis giva dem, som genomgått vissa högre teoretiska skolor, ett avgjort företräde i konkurrensen med landsbygdens söner, så att dessa senare däri genom komma till korta. Jag ser även i denna demokratiska ståndpunkt en fördel för folkskolan och folkskollärarekåren. Men

Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)

det är klart, mina herrar, att skall man kunna genomföra en nödvändig reformering av lärarutbildningen och genomföra den på det programmet, attutbildningen skall vara 4-årig och icke utvidgas mera, då måste man se till, att man ålägger sig en begränsning i fråga om ämnesurvalet och i fråga om ämnenas omfattning, och så att man här icke ökar kurserna till det rent omöjliga, utan håller sig inom rimliga gränser.

I sammanhang med denna reformering har man ansett sig böra införa ett nytt läroämne, och man har då valt ett främmande språk. Jag är för min del övertygad, att det är nödvändigt, om icke ur synpunkten av själva undervisningen, så i alla fall ur den synpunkten, att lärarkåren skall kunna hålla sig à jour med tidens vetande på skolans område. Vår svenska skollitteratur är så fattig, att det är nödvändigt att kunna följa med den utländska litteraturen åtminstone på något av kulturspråken.

Nu är det emellertid så, att från alla håll, och särskilt från läkarhåll, har emot det kommittéförslag, som är uppgjort angående reformeringen av seminariernas lärokurser — och det med rätta, vågar jag säga — riktats den invändningen, att man har sammanfört så många ämnen, att det är fara för att eleverna bliva alldeles överansträngda av arbetet. Det finnes som sagt fog för denna anmärkning, och statsutskottet har på vederbörande avdelnings tillstyrkan i motiveringen skrivit en särskild liten punkt, i vilken det understryker departementschefens uppfattning, att man måste göra en begränsning av de stora och vidlyftiga kurser, som kommittén uppgjort.

Jag vill som en parentes med anledning av herr Edéns anförande även framhålla, att enligt min uppfattning den av kommittén föreslagna timplanen måste undergå en revision, innan den får träda i tillämpning. Men detta tillhör icke Riksdagens prövning. Nog har herr Edén rätt i sin invändning mot att man använder endast en timme i veckan för historia. Detta är alldeles orimligt, och man måste som sagt åstadkomma en revision av timplanen.

Det mest omfattande av de ämnen, som införts i kursplanen, är ekonomilära, icke så, att det har tillkämpat sig större antal timmar än exempelvis språk, men ekonomiläran är mest omfattande därför, att de män, som gjort upp denna kursplan, hava räknat med ett timantal, så litet, att man kommer att behöva pålägga eleverna ett oerhört hemarbete för genomgåendet av dessa kurser. Herr Kristensson, som själv är lärare, har tagit sikte på några punkter och visat, att det är fullkomligt otänkbart att på endast två timmar genomgå sådana ämnen som exempelvis läran om prisbildningen, om efterfrågan och tillgång, om reglering av konsumtion och produktion o. s. v. Man skulle nödgas pålägga åtminstone tio timmars hemarbete i veckan bara för det ämnet, om eleverna skulle kunna gå igenom allt detta.

Nu vill jag generellt om det nya ämnet ekonomilära säga följande. Jag delar sympatierna för att ämnet toges upp, men jag kan icke finna annat, än att kommittén, vars majoritet utgjorts av män, som icke hava pedagogisk erfarenhet, utgår från en pedagogiskt ohållbar ståndpunkt, när kommittén, såsom den gör, föreslår ett ämne, som döpts till ekonomilära, men som egentligen är en massa av ämnen, sammanförda under en rubrik. Man utgår här ifrån att man icke skall skaffa sig detta vetande genom att plocka sönder det av dem hopkonstruerade ämnet. Det riktiga och naturliga är att icke hopgyttra alla dessa saker under ett gemensamt namn. Hela den svenska seminarielärarekåren med undantag av två personer — och det är en tillfällighet, som gör, att en av dessa sitter i Första kammaren och där väckt den motion, som här föreligger, och som i Andra kammaren avgivits av herr Sandler — har haft klart för sig, att det icke är riktigt att sammanföra en mängd olika ämnen under denna gemensamma rubrik, utan ställt sig på den ståndpunkten, att de olika delarna av detta ämne borde föras tillsammans med de ämnen, till vilka de i verkligheten höra. Så t. ex. höra naturligtvis affärlära och bokföring icke tillsammans med nationalekonomi. Icke höra dessa ämnen tillsammans med t. ex. läran om den fria konkurrensen, om arbetare- och arbetsgivareorganisationer, om Manchesterteorien och allt sådant. Affärlära och bokföring höra ju närmare tillsammans med skrivning och matematik än med frågan om den fria konkurrensen, om karteller och truster och om andra sådana saker, som äro sammanförda i detta ämne.

Angående ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m.
(Forts.)

Jag vill taga en annan del av detta mycket egendomliga ämne. Jag tager t. ex. på jordbrukets område frågorna om grundragen av den allmänna jordbruksläran: jordens gödsling, växternas näringsbehov, ladugårdsgödsel, konstgödselmedlen och deras användning, kalken och dess användning, gödslingsförsök, boskapsskötsel och trädgårdsskötsel. Hör detta tillsammans med bokföring och affärlära? Hör exempelvis frågorna om bergsbruk och järnindustri tillsammans med frågorna om vad jag nyss nämnde, om den fria konkurrensen, arbetare- och arbetsgivaresammanslutningar och annat, som förts till detta heterogena ämne? Nej, dessa frågor höra snarare tillsammans med naturkunskapsundervisningen. Min uppfattning är, att naturkunskapsundervisningen skall läggas praktiskt på det sättet, att den lämnar ett underlag för vissa ekonomiskt-tekniska frågor. På samma sätt måste undervisningen angående samfärdseln och avsättningen och dylikt ingå såsom en naturlig del av geografiundervisningen.

Vad läran om arbetare- och arbetsgivaresammanslutningarna samt truster och karteller beträffar, ingår den redan nu i en väl ordnad folkskolas undervisningsplan uti ämnet historia.

Jag har för min del icke kunnat finna annat än, att om jag

Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)

ställer mot varandra utskottets ståndpunkt, enligt vilken dessa ämnen böra ingå såsom delar i undervisningen uti de särskilda läroämnena, och kommitténs ståndpunkt, att man bör sammanfatta allt detta till ett ämne under en lärare med fem lärotimmar, den förras ståndpunkt är den riktiga.

Det är vidare omöjligt att hitta på den tusenkonstnär till lärare, som skulle behärska alla dessa ämnen. Huru skall en och samma man kunna undervisa i industri och jordbruk och bokföring och socialekonomiens allmänna teorier? Nej, mina herrar, vi komma icke att på den vägen få en levande undervisning, utan man tvingas att skaffa en torr lärobok, som kommer att pluggas vid seminarierna, och för eleverna, långt ifrån att hos dem framkalla intresse för de saker, som här äro ifråga, blir det ett vanligt läs- och pluggämne vid sidan av de andra. Och det är ju detta, som man försöker att komma ifrån.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandler: Jag antager, att kammaren icke önskar att någon större pedagogisk debatt skall upptagas efter de anföranden, som förut hållits av herrar Starbäck, Kristensson och Rydén. Det är emellertid ett par punkter, som jag icke kan underlåta att med några ord beröra.

Det har gentemot min uppfattning i denna fråga anförts i huvudsak två olika skäl. Å ena sidan säger man, att omfattningen av den kurs, som här förordas, är så orimligt stor, att man icke kan tänka sig att kunna pressa in den i undervisningsplanen. Å andra sidan säger man, att det är pedagogiskt mest naturligt att plocka in de saker, av vilka denna kurs är sammansatt, i andra ämnen.

Vad först kursens omfattning beträffar, ber jag att få ytterligare stryka under, vad jag sade redan i mitt förra anförande, nämligen att här finnas delar av denna kurs, beträffande vilka jag tror, att man kan göra begränsningar, och att sådana begränsningar rent av kunna vara önskvärda. Men det är en sak för sig. Herrarna tyckas däremot ha den uppfattningen, att kursen i sin helhet har sådana orimliga proportioner, och det var en talare, som också gav exempel i denna riktning. Jag ber att få säga, att den omständigheten, att kursplanen ser så fruktansvärd ut, beror först och främst därpå, att man har gått synnerligen mycket in i detaljer vid ämnets uppställande på olika rubriker, av det naturliga skälet, att det är ett nytt ämne. Man har därför måst detaljera mycket omsorgsfullare än i fråga om ett gammalt ämne med väl bekanta rubriker. Detta är en av anledningarna till att det blivit så många sidor och till att man kunnat få det intrycket, att det är fråga om så fruktansvärt mycket. Vad det i verkligheten blir, beror icke på vad det står för rubriker, utan på hur undervisnin-

gen planeras, och det vet vilken pedagog som helst, att ett ämne kan svälla ut oerhört eller begränsas mycket starkt, alldeles oberoende av, hur det har rubricerats i en sådan kursplan. Herr Starbäck måste väl giva mig rätt i, att om man går i detalj, kan man i vilket ämne som helst få kurserna att svälla ut alldeles orimligt. Det är således icke en fråga om kursplanens omfattning, utan om tillämpningen, såvitt det icke kan visas, att här tagits med saker, som omöjligen kunna framställas med någon behållning, utan att man använder mycket större timantal. Då måste jag säga, att jag icke tror, att det är förhållandet, om jag undantager, vad jag redan förut gjort anmärkning på, nämligen beskrivandet av det svenska näringslivet, där jag tror, att begränsningar böra göras.

*Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)*

Den erfarenhet, jag har i dessa stycken, gäller ett material, som väl dock icke kan förutsättas vara synnerligen mycket bättre än det material, som man har att göra med vid ett seminarium. Jag tänker på eleverna i en folkhögskola. Jag får då säga, att en kursplan av denna allmänna anläggning icke är orimlig att tillämpa med ett sådant material. Detta är den erfarenhet, jag har, och det är därpå, som jag bygger min ståndpunkt i denna fråga, att man kan införa detta ämne med berättigade utsikter att nå ett verkligt resultat, trots att ämnet är omfattande.

Nu säger man, att det är mycket naturligt att plocka in i andra ämnen olika delar av detta ämne. Jag ber då att få fråga: i vilka ämnen menar man, att de skola stoppas in? I vilket annat ämne t. ex. skall den allmänna socialekonomien stoppas in? Var och en, som har sysslat med dessa ting, måste ändock säga sig, att det icke går att på detta sätt få någon belysning av den allmänna socialekonomien och dess problem. Jag har själv experimenterat med att lägga en undervisning i detta ämne så, att man undviker en framställning av den allmänna socialekonomien, och jag har kommit till den erfarenheten, att man icke vinner vad man önskar, på denna väg, och att det är nödvändigt att hava en sammanfattande framställning av det hela, även om vissa delar kunna beredas plats inom andra ämnens ram.

Beträffande denna sak ber jag också att få fästa uppmärksamheten på, att utskottet har motiverat sin avstyrkande hållning med svårigheterna att få tillräckligt kompetenta lärarkrafter, om man sammanför allt detta till ett ämne. Då begär man dock att vederbörande skulle ha examen i nationalekonomi. Men jag frågar, hur går det enligt utskottets ståndpunkt, där man menar, att undervisningen i ekonomiska ting skall skötas av läraren i historia eller i geografi eller av läraren i vad som helst? Vad har man då för garanti för att få dessa frågor behandlade med tillbörlig kompetens? Det synes mig, att om man tager hänsyn till denna synpunkt, måste man givet förorda, att dessa frågor skola bere-

Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)

das plats på kursplanen som särskilt ämne och icke stoppas in i alla möjliga andra ämnen.

Nu har här framställts ett annat yrkande i denna fråga, som i huvudsak går i samma riktning, som det, jag nyss gjort. Detta yrkande har framkommit från herr Hellströms sida. Jag ber att få säga, att jag icke kan i allo dela den uppfattning om detta läroämnes läggning som herr Hellström företräder. Men jag skall i alla fall, för att bereda tillfälle för alla dem, som äro intresserade av att ämnet ekonomilära kommer med i undervisningsplanen, att samla sig om ett enda yrkande, tillåta mig att återtaga mitt yrkande och instämma i det yrkande, som framställts av herr Hellström.

Häruti instämde herrar *Nydal, Branting, Tengdahl, Hage* och *Akerlund*.

Herr Henricson i Karlslund: Jag anser, att ekonomilära är ett ämne av stor praktisk betydelse, och att det vore lyckligt, om i folkskolorna någon undervisning i detta ämne kunde meddelas. Men för att så skall kunna ske, är det av vikt, att det vid seminarierna upptages såsom läroämne. Jag vågar hoppas, att detta skall kunna ske, utan att man behöver förlänga den kurstid, som för närvarande gäller vid seminarierna. Jag tror icke, att ämnet skall behöva tagas i så vidsträckt omfattning, som herr Rydén sade, såsom allmän nationalekonomi. Här gäller det endast att få ekonomilära till läroämne.

Jag ber att få yrka bifall till herr Hellströms förslag.

Herr Hellström: De invändningar, som framställts från pedagogiskt håll mot att upptaga detta ämne på kursplanen, kunna sammanfattas däruti, att man tar in ett nytt ämne, som icke förut förekommit på läroplanen. Svårigheterna äro just sådana, som föranledas av, att det är ett nytt ämne. Man har gjort den anmärkningen, att det icke finnes någon lärobok. Ja, då det icke vid någon dylik undervisningsanstalt förut förekommit undervisning i detta ämne, kan man naturligtvis icke vänta, att man skulle ha någon lärobok i det. Det sägs vidare, att man icke har några kompetenta lärare. Men ingen utbildar sig väl till lärare i ett ämne, som icke finnes upptaget på någon läroanstalts undervisningsplan. Det sägs även, att detta ämne är så ofantligt omfattande, och här står herr Rydén och håller herr Sändlers motion i handen och uppräknar, hur många sidor kursplanen i detta ämne omfattar, och drar en hop rubriker. Orsaken, till att detta ämne har fått en så vidlyftig plats på kursplanen, är just, att det är ett nytt ämne. Då vi väckte vårt förslag i kommittén, hade vi också gjort en kortfattad sammanfattning av ämnet, men det framhölls då från pedagogernas sida, att det

behövdes en mer detaljerad plan, för att man skulle kunna bilda sig en föreställning om, vad detta läroämne avsåge att meddela kunskap i. Vi uppgjorde då en detaljerad plan, som avviker helt och hållet från normalplanen som meddelats för andra ämnen, och det ansågs då vara av stort intresse, att denna plan togs med i kommittébetänkandet, så att vederbörande skulle kunna bilda sig en uppfattning om detta ämne. Men att nu särskilt pedagogerna därav skulle taga sig anledning att komma och säga, att det är ett så oerhört omfattande ämne, förefaller mig egendomligt. Man skall väl ta hänsyn till timantalet, som i detta ämne av oss föreslagits till 5 timmar. Och nedsättes detta, som man ifrågasatt, till 4 timmar, 2 i vardera av de båda högsta klasserna, så blir detta läroämne det minsta av alla ämnena på seminariernas kursplan. Till och med ämnet trädgårdsskötsel kommer att få flere timmar än detta. Jag tycker, att man får lov att taga hänsyn just till den omständigheten, att det är ett nytt läroämne, och att på grund därav vissa svårigheter naturligtvis finnas, men jag är övertygad om, att nuvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet skall vara mannen att lösa dessa svårigheter.

*Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)*

Herr Waldén: Jag vill blott i största korthet framhålla, att det är med stor tvekan, som jag med min röst kan stödja föreliggande förslag.

Det kommittéutlåtande och den utredning, på vilken detta förslag grundar sig, anser jag vara sådan att man icke gärna kan säga, att det är en så genomgripande reform på detta område, som man väntat sig. Jag hade åtminstone för min del hoppats, att man skulle kunnat taga ett betydligt längre steg i fråga om lärarnas utbildning, då vi nu fått vänta så länge på denna reform.

Vad jag särskilt har att anmärka mot densamma är, att man försöker att inom samma tidsram som förut, nämligen fyra år, lägga in dels ökade kurser i nästan alla ämnen, dels nya ämnen. Jag kan icke se, hur man på denna tid, då man redan med vår nuvarande seminariutbildning klagat över överansträngning, i framtiden skall kunna undvika ytterligare sådan överansträngning med dessa nya ämnen och ökade kurser. Jag tänker härvid särskilt på de kvinnliga seminarierna, om vilka jag genom min verksamhet under de senare åren fått någon kännedom. Särskilt inom dessa seminarier fruktar jag, att det blir stor överansträngning, ifall man skulle fullständigt genomföra och driva fram de kurser, som det nu är fråga om.

Man säger visserligen, att inträdesfordringarna nu bliva skärpta och sålunda större anspråk kunna ställas på eleverna. Men i verkligheten blir det nog icke så synnerligen stor skärpning i detta avseende, ty redan nu fordras det ju betydligt mera, än vad nuvarande seminariereglemente föreskriver. Jag vågar säga, att

Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)

inträdesfordringarna i realiteten komma att bli ungefär desamma även med det nya reglementets föreskrifter, sedan det införts och trätt i kraft.

Jag kan därför icke se annat, än att man i en snar framtid måste taga steget fullt ut och inrätta femåriga seminariekurser. Jag hoppas också, att det då icke skall bli omöjligt att lägga kurserna så, att lärarna lättare kunna vinna tillträde till universiteten än vad som blir fallet genom de kurser, som nu äro föreslagna. Jag anser det nämligen vara en brist i det nu föreliggande kommittéförslaget, att man icke lagt kurserna i de ämnen där det varit möjligt, på sådant sätt, att de blivit mera jämnställda med kurserna för studentexamen.

Slutligen ett par ord angående den fråga, som särskilt här debatterats, nämligen frågan om upptagande av ämnet ekonomilära på läroplanen. I huvudsak ansluter jag mig till de åsikter, som framförts av herrar Sandler och Hellström, nämligen att det vore önskvärt, att detta ämne kunde föras upp på läroplanen, så att lärarna finge en grundläggande utbildning i sådant, som man får räkna till rent praktiska kunskaper. Detta skulle säkerligen bli av stor betydelse för lärarnas blivande verksamhet. Jag tror, att det skulle kunna låta sig göra att lägga in detta ämne även med den begränsning av tiden, som nu är föreslagen, om man införde större valfrihet i fråga om ämnena och ordnade kurserna så, att man kunde välja bort ett och annat ämne mer, än vad som nu är föreslaget. Jag vill därför rikta en vördsam vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att taga denna sak under ytterligare omprövning, när det nu gäller att definitivt fastställa nya kurser för seminarierna.

Om det också är med tvekan jag kan stödja detta förslag, kommer jag dock att rösta för detsamma i förhoppning att vi genom dess antagande komma att taga ett steg framåt mot förverkligandet av slutmålet: en verkligt fullgod lärarutbildning i vårt land.

Herr Linders: Herr talman, mina herrar! Jag vet mycket väl, att kammaren med ovilja ser debatten förlängas, men i denna debatt, som här har försiggått mellan pedagogerna, har jag ansett att även en röst från de djupa leden borde göra sig hörd. Detta därför att folket ute i landet beröres på det närmaste av den viktiga fråga, som kammaren nu går att besluta i.

Jag ansluter mig i huvudsak till de synpunkter, som uttalats av herrar Sandler och Hellström. Debatten har närmast icke så mycket rört sig om vikten av undervisningen i ekonomilära, utan kretsat kring frågan, huruvida ekonomilära skall vara ett särskilt ämne eller ingå som del i andra ämnen. I detta avseende ansluter jag mig fullt till de åsikter, som uttalats av herr Sandler. Jag

finner detta ämne vara av så stor betydelse, att det kan vara skäl att upptaga det som särskilt läroämne.

Låt mig särskilt se saken från den mindre jordbrukarens synpunkt. Det lilla jordbruket i våra dagar, som representerar det mest intensiva och mest ekonomiskt bedrivna — det vill säga det mest värdeproducerande — jordbruket, ställer stora fordringar på jordbrukaren i fråga om ekonomiska insikter. Nu anknyter sig hela frågan om jordbrukarens möjlighet att bättre utnyttja sina förvärvskällor till det ämne, som herr Sandler i sin motion begärt skulle behandlas som särskilt. Kunskap om landets näringsgrenar och ekonomiens grundsatser är ett så viktigt ämne i folkets undervisning, att det väl kan försvara sin plats som ett självständigt ämne lika väl som åtskilliga av de ämnen, som nu förekomma som fullt självständiga grenar av undervisningen.

Herr Starbäck uttryckte sig så om den föreliggande herr Sändlers motion och den utarbetade detaljplan, som motionären bifogat, att det var »en bra bit av allt mellan himmel och jord», som den innehöll. Jag skulle vilja säga, att ekonomiläran *borde vara* en synnerligen bra bit av folkets undervisning; och det är med hänsyn därtill, som jag i det nuvarande läget ber att få yrka bifall till herr Hellströms förslag.

Efter det överläggningen härmed förklarats avslutad, yttrade herr talmannen, att propositioner på de yrkanden, som under debatten gjorts i fråga om utskottets motivering, komme att framställas efter föredragningen av utskottets i ingressen gjorda hemställan om avslag å de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren därefter på framställd proposition utskottets i mom. a) gjorda hemställan.

Mom. b)–f).

Vad utskottet i dessa moment hemställt bifölls.

Slutligen föredrogs utskottets *i ingressen upptagna hemställan om avslag å de i ämnet väckta motionerna*. Herr talmannen framställde därvid propositioner dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Hellström; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 8.

Härefter föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden: nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omreglering av folkskoleinspektionen samt i ämnet väckta motioner;

*Angående
ökade anslag
till folkskole-
seminarierna
m. m.
(Forts.)*

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av nya byggnader för folkskoleseminariet i Lund m. m.;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension till extra ordinarie eldaren vid statens järnvägar Peter Lorents Liljevall;

nr 143, med förslag till ändrad lydelse av punkten 8 i nu gällande avlöningsbestämmelser för Riksdagens tjänstemän och vaktbetjante;

nr 144, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om ökning av fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri, dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag för täckande av förvaltningskostnaderna för nämnda lånefond år 1914;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ytterligare medel för utlåning från fonden för rederinäringens understödjande;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag till inköp av tomt och uppförande av nybyggnad för post- och telegrafverkets behov i Uddevalla;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt vissa vid Trollhätte kanalverk anställda vakter m. fl.;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt lantbrevbäraren Jonas Nilsson Lith och förre postföreståndaren Olof Johansson Ferm;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt bergsprängarförmannen Karl August Lundgrens änka och minderåriga barn; och

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arvode till delegerad vid underhandlingarna med Norge rörande flyttlapparnas rätt till renbete m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 9.

*Angående
inköp för post-
verkets räk-
ning av en
tomt i Lin-
köping.*

Statsutskottets utlåtande nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av en tomt i Linköping föredrogs härpå, och yttrade därvid

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Det förefinnes en bestämd skillnad mellan det nu föreliggande förslaget till beredande av tomt för uppförande av ett nytt posthus i Linköping och det förslag, som nyss av kammaren godkändes beträffande nytt post- och telegrafhus i Uddevalla. Beträffande förslaget om nytt post- och telegrafhus i Uddevalla ha i statsutskottet förelegat full-

ständiga ritningar, som visa hur man tänkt sig, att denna byggnad skulle uppföras. Statsutskottet har sålunda varit i tillfälle att bedöma dimensionerna av de lokaler som ifrågasatts. Beträffande posthuset i Linköping föreligger endast förslag om inköp av tomten. Statsutskottet har sålunda icke kunnat bilda sig någon föreställning om, huru stort man tänkt sig att det nya posthuset i Linköping skulle bliva, och den frågan föreligger icke heller nu till bedömande, utan torde komma att upptagas till behandling vid en kommande riksdag. Emellertid vill jag i detta sammanhang erinra, att statsutskottet vid ett tidigare tillfälle under denna riksdag uttalat sig beträffande det nya posthuset i Norrköping, vilket uttalande av Riksdagen godkänts. Utskottet har därvid uttalat önskvärdheten av att, då i det nya posthuset i Norrköping finnas tillräckliga lokaler för inrymmande av postdirektionen i distriktet, för vilken lokaler nu hyras i Linköping, Kungl. Maj:t måtte taga i överbägande, huruvida det icke vore lämpligt att överflytta denna direktion till Norrköping. Från statsrådsbanken gavs här i kammaren då det löftet, att den frågan skulle tagas under omprövning.

Jag har nu begärt ordet endast för att uttala den förhoppningen, att då förslag kommer att uppgöras till nytt posthus i Linköping, man måtte iakttaga, att detta förslag icke erhåller större dimensioner än som av behovet oundgängligen kräves och att man söker ordna mellan dessa posthus i Östergötland så, att byggnaderna icke få onödigt stora dimensioner. Beträffande posthuset i Norrköping har ju Riksdagen redan uttalat sig, men jag har nu särskilt velat göra detta uttalande, att, då byggnadsförslaget för Linköping uppgöres, man måtte iakttaga försiktighet med hänsyn till dimensionerna.

I övrigt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Efter härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 181 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående höjning av förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folk- och småskolor, jämte en i ämnet väckt motion, begärdes ordet av

*Angående
inköp för post-
verkets räk-
ning av en
tomt i Lin-
köping.
(Forts.)*

*Angående
lönetillskott
åt lärare vid
folk- och små-
skolor.*

Herr Hamilton: som anförde: Herr talman! Jag skall icke länge taga kammarens tid i anspråk, och jag kommer icke att yrka bifall till min motion, ty svaret på densamma avgavs av kammaren, då den gick med på förslaget om det allmännas frigörande från beroendet av rusdrycksmedlen. Men jag beklagar,

Angående
lönetillskott
åt lärare vid
folk- och små-
skolor.
(Forts.)

att chefen för ecklesiastikdepartementet icke är här närvarande. Hade han varit närvarande, skulle jag till honom framfört en vördsam anhållan, att till nästa år måtte framläggas förslag om understöd till kommunerna, som för dem skulle möjliggöra att kunna ordna sitt skolväsende på ett tillfredsställande sätt. Jag anser, att man icke bör uppskjuta härmed, till dess kommunal-skatteskommittén har avslutat sitt arbete. Ingen vet, när detta arbete kan vara färdigt, möjligtvis först efter många år. Så länge kan man icke vänta med att få en förbättring rörande folkskolorna. Man måste betänka, att omkring 60 procent av våra folkskolebarn icke erhålla längre undervisningstid årligen än 250 timmar under det att det normala väl uppgår till bortåt 1,000-tal timmar årligen.

Jag har, som sagt, intet yrkande att göra i det läge, vari frågan befinner sig, men hoppas, att herr ecklesiastikministern måtte beakta frågan och vid nästa år taga den om hand.

Häruti instämde herr *Runefors*.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fördelning av medel till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Jordbruksutskottets nu föredragna memorial nr 130, med överlämnande till Riksdagen av förteckningar å försålda kronoegendomar samt å inköp av mark för bildande av kronoparker, lades till handlingarna.

§ 13.

Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.

Härpå förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 147, i anledning av väckt motion om begränsning av tiden för giltigheten av meddelat tillstånd att överbygga kungsådra m. m.

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets behandling överlämnad motion, nr 199, hade herr *Lindhagen* hemställt, att Riksdagen ville för sin del besluta att i 8 § av lagen den 30 december 1880 angående jordägarens rätt över vattnet å hans grund införa uttryckligt stadgande därom, att tillstånd till överbyggande av kungsådra skulle meddelas endast på viss tid ej överstigande 40 år samt en skälig avgift bestämmas för den upp-

låtna vattenkraften, eller, om detta ej ansåges böra bifallas, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t omedelbarligen anhålla, att vid meddelande av koncession för överbyggande av kungsådra sådana bestämmelser, som av motionären föreslagits, måtte inflyta bland koncessionsvillkoren.

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits.

av herrar *Odelberg*, friherre *G. L. De Geer*, *Fahlén*, *E. A. Lindblad*, *Lundell*, friherre *Gyllenstierna* och *Ekerot* mot utskottets motivering; samt

av herrar *Nilsson* i Kabbarp och *Linders*, vilka inom utskottet yrkat, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa dels att Kungl. Maj:t vid meddelande av tillstånd för överbyggande av kungsådra måtte bestämma viss tid för denna rättighets utövande, dels ock att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida skälig avgift för den upplåtna vattenkraften borde utgöras.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr Nilsson i Kabbarp yttrade: Herr talman! Den här föreliggande frågan har varit så mycket diskuterad och så ofta behandlad i Riksdagen, och det även i år, att jag tror mig kunna fatta mig kort, detta så mycket mera som jag är förvissad att vad mig brister i längd, bredd och djup skall varda margfaldigt ersatt av den på dessa områden så hemmastadde motionären.

Som bekant yrkas det i motionen, dels att tillstånd till överbyggande av kungsådra skall meddelas endast för viss tid, icke överstigande 40 år, och dels att skälig avgift må bestämmas för den upplåtna vattenkraften. Och för dessa tvenne syftens uppnående hemställes det vidare i motionen antingen om direkt stadgande i 8 § av lagen den 30 december 1880 eller om en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Högerpartiets ställning till dessa krav har alltid varit och är fullständigt avvisande. Högern kräver, att kungsådras överbyggande vid enskilda kraftanläggningar må av Kungl. Maj:t medgivas för evärdlig tid och utan avgift, och detta står ju i bästa överensstämmelse med det partiets allmänna uppfattning att gynna de enskilda affärsspekulanterna till förfång för det allmännas, de mångas intresse. Det socialdemokratiska partiet däremot har här som alltid sett på samhällets bästa genom att fordra viss koncessionstid och skälig ersättning. Det liberala partiet slutligen har, som det ägnar och anstår ett mellanparti, vacklat från den ena sidan till den andra.

Såsom motionären erinrar, förordades år 1904 tidsbegränsning

Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)

i fråga om kungsådras överbyggande av den nuvarande statsministern, och som motionären likaledes erinrar, tillstyrktes år 1907 samma sak av ett enhälligt lagutskott, och vid 1909 års riksdag beslöt Andra kammaren, att vid meddelandet av tillstånd till överbyggande av kungsådra skulle göras sådan begränsning av tiden för tillståndet, som kunde för olika fall anses vara av förhållandena påkallad. Trots allt detta har, som bekant, den nuvarande liberala regeringen nyligen i ett par fall medgivit kungsådras överbyggande för evärdlig tid. Men för att bemantla detta avfall från en kort förut intagen ståndpunkt har i kontraktet inryckts ett nytt villkor av denna lydelse: »dammägare skall jämväl vara underkastad de ytterligare villkor rörande rätten att tillgodogöra sig vattnet i kungsådran, som kunna föranledas av ny lagstiftning beträffande vattenrätten och därmed sammanhängande ämnen». Det har sagts i diskussionen om denna affär, i utskottsavdelningen och annorstädes, att det allmännas, statens krav på och rättighet över vederbörande kraftbolag härigenom i själva verket blivit ansenligt skärpta. Vederbörande företagare få visserligen bygga för evärdlig tid och disponera kungsådras vatten för alltid. Men det nya villkoret att företagaren skall vara underkastad vilka bestämmelser som helst, som i fråga om kungsådra kunna bli vidtagna vid en blivande vattenrättslagstiftning, är, har man sagt, ett ohyggligt villkor, vida strängare än koncession på viss tid.

Villkorets föregivna stränghet har emellertid alls icke avskräckt vederbörande kraftbolag. Bolagen taga det nya villkoret lätt, ty de veta, att för en ny vattenlagstiftning behövs det bifall av Riksdagens Första kammare, och de lita på Första kammaren. De förtrösta mera på en Första kammare, som tack vare den 40-gradiga röstskalan är *deras* kammare, än på Kungl. Maj:t, som den allmänna rösträtten allt mer och mer böjer till ett uttryck för folkviljan.

Som vi se, har majoriteten inom jordbruksutskottet ställt sig på Kungl. Maj:ts och vattenspekulanternas sida och yrkat avslag på herr Lindhagens motion. Endast herr Linders och jag ha reserverat oss. Och vi ha i vår reservation i viss mån modifierat motionärens yrkande. I fråga om tidsbegränsningen för medgivande av kungsådras överbyggande ha vi övergivit motionärens krav på en maximitid av 40 år, då en dylik absolut gräns möjligen kan vara för snäv i något fall, och då vi ansågo det vara en styrka för oss att kunna stödja oss på beslutet av 1909 års Andra kammare. Och i fråga om det fiskaliska intressets tillgodoseende ha vi inskränkt oss till en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida skälig avgift för den upplåtta vattenkraften bör utgöras. Detta så modifierade yrkande borde, synes det mig, även kunna vinna understöd från det liberala partiet. Och den linje, som därav markeras, torde säkrare tillgodose statens intresse

än den linje, som regeringen nyligen — såsom det synes mig, i ett ögonblick av svaghet — slagit in på.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till herr Linders' och min reservation.

Vidare anförde:

Herr Kronlund: Herr talman! Då jag i utskottet biträtt utskottsmajoritetens mening, skall jag be att få redogöra med några korta ord för dess ställning.

Först så torde böra behandlas frågan om arrendeavgifterna. Denna fråga sammanhänger enligt min mening på det närmaste med frågan om statens rätt till kungsådra och om själva kungsådrans begrepp, och därom äro ju icke de sakkunniga ense, utan tvärtom dela de upp sig i två skilda partier. Somliga anse, att varken den rättshistoriska utvecklingen av begreppet kungsådra eller den nuvarande lagstiftningen giver något slags ledning till stöd för den åsikt, som motionären här framfört, att staten skulle ha sådan rätt till kungsådra, som framdeles skulle kunna påkalla den befogenheten att pålägga arrendeavgifter. Dessa, som så yttra sig, säga, att strandägaren såsom ägare till grunden även äger rätt till vattnet, och att de närmare bestämt för kronan avse endast de inskränkningar, som endast vissa allmänna intressen betinga i fråga om kungsådran. Dessa allmänna intressen äro ju som vi veta, dels samfärdselns, fiskets, flottningens och dels andra allmänna ändamål, vartill höra urtappning och sänkning av sjö och bevakande av enskildas rätt till förebyggande av översvämningar och dylikt. Varken 1734 års lag eller sedermera utkomna författningar giva stöd för den åsikten, att staten skulle ha äganderätt till kungsådra, och ett beslut i den mening, som motionärerna föreslå, innebär ju naturligtvis att Riksdagen redan nu skulle vara färdig med prövning av den frågan, som enligt mitt förmenande endast kan företagas i sammanhang med vattenlagstiftningen i dess helhet. Detta mitt resonemang kan naturligtvis likaväl tillämpas på reservanternas som på motionärerna. Jag vill dock tillägga, att de, som resonera så, framhålla, att den rättshistoriska utvecklingen av begreppet kungsådra härrör sig från de gamla landskapslagarnas bestämmelser om »fritt vatten», d. v. s. att en viss del av vattnet skulle hållas öppet till förmån för de vissa intressen, som jag nyss uppräknade. Detta fria vatten kallas sedermera för kungsvatten, och först under 1400-talet blev namnet kungsådra för första gången nämnt. De resolutioner och kungl. brev, som på 1600-talet föregingo 1734 års lag visa, att det varit omsorgen om det allmännas intresse, jordbrukets och fiskets, som i huvudsak betingat kungsådras öppenställande. Nu framhållas i fullkomligt rak motsats häremot, att kungsådran är statens egendom. Vattnet i sjöar och strömmar har varit vattenregale

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

sedan hedenhös, och de inskränkningar, som finnas, ha berott på den på jordäganderätten grundade vattenrätten, och har först så småningom uppkommit. Vi ha dock kvarlevor i detta vattenregale dels i kungsådra och dels i statens rätt till åtskilliga vattenfall, särskilt i Norrland bland annat. Det är ju givet, att när det är så olika åsikter om den här saken, få vi ändå vara försiktiga och icke nu, som herr Lindhagen, vara beredda att genast fastslå, att kungsådran är en statens egendom och att vi böra ha rätt att åsätta en arrendeavgift.

Vad beträffar tidsbegränsningen, som herr Lindhagen föreslår, så har jag i princip för min del icke något att invända emot denna. Tidsbegränsningen avser ju att vinna rätt att revidera de villkor, varpå kungsådran ursprungligen uppläts, och således därigenom tillgodose nya allmänna intressen, som uppkommit, och tillgodose även de nya villkor och principer, som möjligen den nya vattenrättslagstiftningen kommer att införa. Nå, då gäller det att tillse med avseende å denna tidsbegränsning, huruvida Kungl. Maj:ts upplåtelseform är verkligen ägnad att motverka det ändamål, som herr Lindhagen avser med sin tidsbegränsning. Av dessa upplåtelsevillkor var det ett, som den närmast föregående talaren uppläste, och ett annat villkor, som också enligt min mening är synnerligen viktigt, är detta: »Att för den händelse dammanläggningen framdeles skulle befinnas utgöra hinder för behörigt tillgodoseende av något allmänt, i denna resolution ej särskilt omnämnt ändamål, dammägaren skall vara skyldig att efter domstols bestämmande antingen, såvitt det för ändamålets tillgodoseende finnes nödigt, återställa vattnets fria lopp i kungsådran eller, där det finnes tillräckligt, bekosta och för framtiden underhålla de anordningar, som till följd av dammbyggnaden i kungsådran kunna anses erforderliga». Ja, Kungl. Maj:t har genom dessa villkor, synes det mig, för det första sört för, att statsmakterna genom antagande av den nya vattenlagstiftningen kunna åstadkomma en revision av redan dessförinnan gjorda upplåtelser och att i dessa nya upplåtelsevillkor införas alla de bestämmelser, som den nya vattenrättslagstiftningen tilläventyrs kan innehålla, nämligen om koncessionsavgifter, om tid och tidsbegränsning, om maximipriser för kraftleverans, om kommunernas förseende med kraft och dylikt. Det är intet, som hindrar att genom denna retroaktiva verkan, som staten förbehållit dessa upplåtelser, införas dylika bestämmelser även i gamla upplåtelser. Vidare har Kungl. Maj:t genom detta sista villkor, jag uppläste, tillgodosett de nya allmänna intressen, som möjligen kunna uppkomma, i det att staten har bestämt, att det är dammägarnes skyldighet att under vissa villkor öppna kungsådra och riva sina byggnader. Det är väl långt ifrån att vara en upplåtelse för evärdlig tid, ett avstående av det allmännas rätt för evärdlig tid, det är väl tvärtom i själva verket så, att detta innebär en upp-

låtelse på obestämd tid med rätt för statsmakterna, dels att under vissa villkor när som helst revidera dessa upplåtelsevillkor, dels att annullera hela upplåtelsen. Herr Nilsson säger, att detta icke har någon betydelse, ty med den nuvarande Första kammaren komma vi icke någon vart. Men tror herr Nilsson i Kabbarp, att vi skola behöva vänta i 40 år, till dess Första kammaren blir så reformerad, att vi kunna få en ny vattenlagstiftning? Det tror jag icke. Men ponera, att vi om 40 år icke ha någon tidsenlig vattenrättslagstiftning, tror då herr Nilsson, att man med en 40-årig koncessionstid vinner något? Vad man vid en revision av dessa upplåtelsevillkor skulle fordra bleve naturligtvis en återspeglning av den då gällande vattenrättslagstiftningen och komme sålunda icke att innehålla de reformvillkor, som litet var, som var intresserad för en modern vattenrättslagstiftning, skulle önska. Jag tror ingalunda, att det vore något vunnet därmed. Jag har sett huruledes i en reservation till dechargebetänkandet reservanterna där framhålla en annan sak, som de förebrå Kungl. Maj:t för. Denna förebråelse går ut på, att det överlämnats åt underdomstol att bevaka det allmännas rätt. Detta synes mig icke vara riktigt. Om det också är underdomstol, som får pröva denna fråga, så är det väl i alla fall högsta domstolen, som säger sista ordet, och åt denna domstol kan man väl med större trygghet överlämna prövningen, huruvida och i vilken grad den enskilde skall vara skyldig att avstå vattnet i redan överbyggd kungsådra. Jag tycker verkligen, att det kan väl icke vara förenligt med svensk rättsuppfattning, att Kungl. Maj:t skall kunna komma till den enskilde, som med vederbörligt tillstånd överbyggt kungsådra, kanske för mycket stora kostnader, och säga till honom: »Nu får ni riva edra vattenverksbyggnader, ty det och det allmänna intresset fordrar, att vattnet skall vara öppet», och detta utan att denne enskilde person, även om han finner detta anspråk aldrig så obefogat, skall få hänskjuta anspråket till prövning av domstol, som väl i alla fall är ägnad att på ett betryggande sätt tillgodose alla rättsägares anspråk på en uttömmande och allvarlig prövning av denna fråga. De, som förfäktat denna mening, vilja att Kungl. Maj:t skall enväldigt pröva, huruvida för handen varande förhållanden betinga villkorets uppfyllande och att Kungl. Maj:t skall på administrativ väg enväldigt förfoga över den enskildes byggnader i kungsådra och kanske över hans existensmöjligheter, utan att denne enskilde skall få anlita den väg, som vi i Sverige äro vana att få våra rättstvister avgjorda på, nämligen domstolsvägen. Jag tycker detta är ett stycke administrativ domsrätt, som åtminstone icke de borde vara med om, som arbeta på att inskränka Kungl. Maj:ts administrativa domsrätt, och jag håller Kungl. Maj:t räkning för, att han icke slagit in på den vägen utan överlämnat åt domstol att pröva, om och i vad grad överbyggd kungsådra skall hållas öppen eller icke. För resten kan man ju invända mot herr Lind-

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

hagens förslag om denna koncessionstid, att det kan väl icke vara lämpligt att utan vidare fastslå en koncessionstid i lag, som herr Lindhagen i det ena alternativet gör, utan att på samma gång ha den koncessionslag färdig, som för den enskilde, vilken får denna koncession åt sig upplåten, klargör, vad han har att vänta efter denna koncessionstids slut. Det kan väl egentligen ingen tro, att någon skulle vilja nedlägga kanske miljoner i ett företag för att efter 40 år icke veta, huruvida han då är skyldig att riva detta, eller huruvida inlösningsrätt och hemfallsrätt förefinnes. Först skall man ha koncessionslagen färdig, innan man över huvud kan gå med på en koncessionstid och ett koncessionssystem. Detta utgör ytterligare en anledning för mig att yrka avslag på herr Lindhagens motion och även på reservationen.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jordbruksutskottet har ägnat den förevarande frågan en mycket vidlyftig och ingående granskning, och det är intressant att läsa utskottets betänkande, ehuru jag måste säga, att det är svårläst; man får läsa det många gånger, innan man fattar sammanhanget. Men då finner man i alla fall, att det finnes ett sammanhang, och det kan väl tolkas så, att utskottet gjort många och stora cirklar kring den heta gröten för att i alla fall, såsom utskottet tydligen föreställer sig, till sist slippa att bränna sig på densamma. Bakom detta bemödande ligger säkerligen också en viss trohet mot det av Kungl. Maj:t redan fattade beslutet. Den parlamentariska regeringens åtgärder måste av partiet skyddas, det är ju alltid så, och det kan ur den gängse politikens synpunkt strängt taget icke klandras.

Nu måste jag emellertid söka något närmare klargöra min uppfattning, varför utskottets betänkande icke är riktigt, och varför utskottet kommit till en slutsats, som i själva verket är motsatsen till vad det tänkt sig.

Det står i lagen, som vi veta, att där kungsådra av ålder varit, skall den fortfarande lämnas öppen för allmän samfärdsel, för flottning och för fiskens gång eller för annat allmänt ändamål. Nu är det i alla fall ganska intressant att finna, att utskottet till att börja med erkänner, att det är svårt att omedelbart ur gällande rätt vinna klarhet över vad som innefattas i detta stadgande, om det innefattar en äganderätt för staten eller för strandägaren. Utskottet förklarar vidare uttryckligen, att utskottet är tveksamt om möjligheten att på grundvalen av det rättshistoriska materialet härutinnan uppnå objektiv visshet. Gud ske lov att utskottet kommit till den uppfattningen, så att vi icke behöva fortsätta med detta ofruktbara forskande i gamla luntor om den saken. Vad kvarstår då av utskottets resonemang? Vad skall man enligt utskottets mening ha att lita till, då icke gällande lag är tydlig och då den

rättshistoriska forskningen icke ger något uppslag för att få en lösning? Ja, för att under sådana omständigheter få en lösning, går det i vanliga fall så till, att man hänskjuter frågan till domstol, som på en sinkadus får döma på ena eller andra sättet efter den personliga uppfattning, som den dömande domstolens ledamöter ha. I förbigående vill jag härvid framhålla, att uppfattningen om det är den enskilde strandägarens egendom eller statens egendom beror, kan man säga, på det intresse man har för själva saken. Detta intresse är ofta mera identiskt med strandägarens intresse och med de partibildningars intressen, som äro upplagda för, att den enskilde skall så mycket som möjligt rå om sådan egendom utan vidare. Man ser då gärna, att det förhåller sig så, som man hoppas och önskar att det skulle vara. Den, som däremot mera ser på statens och allas intresse, kommer självfallet att luta åt en annan ståndpunkt.

Jag återgår till det varmed jag började, nämligen att ingen annan utväg finnes än att låta domstol döma. Men då inträffar, i följd av att kungsådran i lagstiftningen är så definitivt skild från strandägarens välde, att i detta fall det finnes intet utrymme ens för domstolen att döma. Det anses, att ingen enskild kan genom att begära syn på stället eller på annat sätt i rättegångsväg tilltvinga sig rätt att överbygga kungsådra. Han är utesluten från detta. Detta är ytterligare fastslaget genom 1899 års lag, som måste komma till för att bereda möjlighet till överbyggnad och ger rätt därtill endast efter koncession, d. v. s. prövning av omständigheterna i varje tillfälle. Konungen har då rätt att bifalla eller avslå koncessionen, och Konungen har då också rätt att för koncession stadga vilka villkor, han vill, ty klart är att rätten att avslå koncession i sig innefattar att, ifall koncession medgives, göra även detta på så stränga villkor, som finnas erforderliga.

Vad betyder i själva verket allt detta? Jo, det betyder att strandägare praktiskt taget — man må resonera om teorierna huru mycket som helst — icke privaträttsligt har den ringaste rätt till vattnet i kungsådra. Gärna må han för mig anses rå om botnen hur mycket som helst — det intresserar mig icke — men något privaträttsligt anspråk till kungsådrens vatten har han icke. Det är staten såsom målsman för det allmänna, som ensam har besittningsrätten. Staten är, som den gamla romerska rätten uttrycker sig »*beatus possidens*», d. v. s. den lycklige innehavaren. Staten kan göra med denna vattenkraft huru han behagar, domstolarne äro här uteslutna. Nu uppräknar lagen vissa ändamål, för vilka vattnet skall användas. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att det står, att, där kungsådra av ålder varit, skall den fortfarande lämnas öppen för det och det ändamålet. Alltså kungsådra är något självständigt. På den tiden kände man inga andra ändamål än »allmän samfärdsel», »flottning», »fiskens gång» eller »annat

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

allmänt ändamål», för vilket den skulle lämnas öppen. I vår tid har tillkommit ett alldeles nytt ändamål, som icke direkt sammanhänger med kungsådrans öppenställande. Vattenkraften har nu på grund av samhällskonjunkturerna framvuxit till ofantligt värde. Detta är det nya ändamål, som vattenkraften kan användas till och bör användas till, och då staten är den enda, som har besittningsrätten och förfoganderätten, är staten den enda, som kan säga, om och huru denna vattenkraft skall kunna användas.

Då kommer den frågan: bör staten använda sin makt och befogenhet för att tillgodogöra sig själv och det allmänna denna vattenkraft? Jag vill betona, att striden gäller sålunda vattenkraften och dess värde. Det är icke värt att vi hänvisa till allehanda andra med de nu i lagen uppräknade snarlika ändamål, som nog genom de nuvarande koncessionerna i alla fall bli tillgodosedda, utan frågan gäller de ekonomiska värdena, som ligga i vattenkraften, och som vår tid skapat. Bör staten använda sin makt och befogenhet för att tillgodogöra det allmänna denna vattenkraft? Först och främst har staten därtill en ofantligt stor moralisk befogenhet, ty kungsådrans vatten är produkten av det kringliggande nederbördsområdet, och vattenkraftens nutida värde är en skapelse av samhällskonjunkturerna. Strandägaren har icke något legitimt krav på att till evärdlig present erhålla kungsådrans vatten. Men vidare har staten denna befogenhet därför att folket är fattigt i detta land och behöver inkomster för att kunna fylla olika krav. Staten behöver inkomsterna av sina domäner såsom motvikt mot det enskilda besittningstagandet av naturrikedomarne och såsom en motvikt även mot det lösa kapitalets hopande på ett fåtal händer. För att folket icke skall utarmas är det av största vikt att staten till det allmännas gagn behåller förfoganderätten till inkomsterna från sina domäner i största möjliga omfattning. Och vad skulle det tjäna till att staten på detta sätt skänkte bort dessa värden till strandägarna? Det bleve icke någon present till folket eller till industrien, utan till dem, som sälja aktier på fondmarknaden. Vidare bör staten ha denna befogenhet därför att genom att utöva densamma kan staten vinna andra förmåner av allmänt intresse, såsom fastställande av taxor m. m.

Men slutligen och för det fjärde vill jag säga, att, även om man ställer sig på deras ståndpunkt, som säga, att vattenkraften i kungsådran är strandägarnes enskilda tillhörighet, fastän de icke kunna göra sin rätt gällande utan statsmakternas tillstånd genom koncession, så är det i alla fall så, att denna äganderätt till vattenkraften är belagd med ett servitut, och detta servitut innehåller, att vattnet skall hållas öppet för en del ändamål. Vad sker nu? Jo, man tager i det väsentliga bort servitutet till förmån för strandägaren, vilken då får en vida större rätt, än han haft förut. Nu söker man visserligen skaffa det allmänna surrogat för dessa ändamål, som förut tillgodosetts. Sådana surrogat kunna i vissa fall lyckas

tämligen, i andra fall dåligt. Beträffande exempelvis fiskets tillgodoseende innebär surrogatet en given försämring, ty inrättandet av laxtrappor m. m. och dylikt är bara humbug i ofantligt många fall, ty fisken orkar ej gå upp.

De surrogat, som lämnats för öppethållandet, äro ofta dåliga. Om nu någon, som anses rå om denna vattenkraft, får en present genom servitutets avlösning på sådana villkor, att förhållandena bli vida fördelaktigare för honom än förut, ja, möjliggör för honom ett begagnande av vattnet, som han ej förut varit i stånd till, är det väl ej för mycket, att han, den enskilde strandägaren, får betala till det allmänna, som ger presenten. Enskilda betinga sig mestadels sådan valuta och även kommuner göra det alltid så.

På 1700-talet stiftades exempelvis ett servitut på vetenskapsakademiens tomt i Adolf Fredriks församling i huvudstaden; det skulle icke få byggas mer än tre våningar högt för att icke skymma utsikten till kyrkan. Man byggde då också bara små hus; men nu finns det stora fyravåningshus överallt däromkring. Då har ju servitutet på akademiens tomt ingen betydelse. Akademien gick därför in till Adolf Fredriks församling med begäran att få detta servitut upphävt. Det kunna vi göra, svarade församlingen, men endast på villkor, att vetenskapsakademien såsom vederlag skänker en del av sin tomt till utvidgning av gatan. Med det villkoret skulle man avstå från servitutet, och jag tror, att det gick så att akademien måste gå in därpå. På samma sätt är det med den enskilde strandägaren i förevarande fall. Även om han hade ensam rätt till kungsådran och så komme med den framställningen: »var så god tag bort servitutet» och detta beviljas, så finge han ju i alla fall en ofantlig fördel. Skall man då icke betala för den? Skall man icke se till, att det redan från början blir avgifter till det allmänna för sådana stora förmåner för enskilda, vilka förmåner oftast bara öka aktievärdena.

För övrigt hur går den enskilde tillväga, när det gäller kronans egendom, som han fått i sin besittning? Jo, han släpper den aldrig annat än efter domstols åläggande. Det är väl icke så upprörande — det tycker jag herrarna kunna medge — att under de förutsättningar jag här angivit, det allmänna verkligen får tillgodogöra sig vattenkraftens i kungsådra värde helt eller i någon omfattning åtminstone. Ty hur göra som sagt de enskilda? Då dessa draga de mesta möjliga fördelar av jord som staten obestriddligen ägt, är det tyvärr sällan fråga om klagomål eller klander ifrån representeranter ifrån det allmänna. Vi behöva blott tänka på rekognitions-skogarne, som äro klar kronoegendom, vilken icke skänkts förbehållslöst, utan upplåtits på villkor, att de skulle tjäna en viss bruksdrift. Det borde då legat i sakens natur, att, när denna bruksdrift lades ned, skogarne skulle återfalla till kronan. Vad gjorde de enskilda? De behöllo skogarne i alla fall. Man utnyttjade kronans egendom som sin egen. Sedan gick saken i åtskilliga fall till domstolarne.

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

Det blev en domstolsfråga, i vilken kronan hade vida större och klarare anspråk än de enskilda strandegarne här hava till kungsådran; men på rent formella grunder meddelade domstolarne det upprörande beslutet: »Ni få nog behålla det». I förevarande fall ha domstolarne icke ens någon prövningsrätt och ändå vill man att staten skall skänka bort sin obestriddliga besittningsrätt.

Man ser då i alla fall, att de enskilda, och just sådana, som stå de enskilda, varom här är fråga, ganska nära, på detta sätt ofantligt protegeras och på kronans bekostnad få gratis lägga sig till med sådana stora egendomar. Är det då för mycket, är det upprörande, skall man ropa om övergrepp, om då kronan i ett fall, där omständigheterna äro sådana, som jag nyss antydde, försöker bevara något åt det allmänna.

Hur skall man då förfara, ifall det är så, som jag säger, att man bör bevara något av vattenkraften åt det allmänna? Skall man göra något, måste man skynda sig och göra det genast och naturligtvis innan man beviljar koncession på kungsådrans överbyggande. Det kan ske, att kronan ingår som delägare i företagen efter vattenkraftens värde, eller så, att man stadgar en koncessionsavgift, som kan höjas efter vissa tidsperioder, beroende på konjunkturen och jordvärdestegringen. Det är det ena sättet.

Men anser man sig icke beredd att klarera den saken ännu med sina detaljer, kan man bestämma, att koncession bara beviljas på viss tid, så att man kan få andrum och möjlighet att ordna frågan något längre fram, huru vattenkraftens värde skall tillgodogöras det allmänna. Det är en ofantligt frikostig koncession visserligen, ty under hela denna första koncession få de enskilda vattenkraften gratis. Det är först när koncessionstiden går ut, man kan taga ut något av värdet och det med den rätt, en begränsad koncession innebär.

Nu vill jag — det ligger i motionen — att man skall göra båda delarne. Man skall taga måttlig koncessionsavgift nu, en skälig avgift, men på samma gång skall man för att få tid till att ytterligare ordna denna sak, stadga en viss koncessionstid.

Allt detta kommer utskottet nu ifrån, och det är egentligen en kullerbytta — då utskottet förut sagt, att man icke vet, hur det förhåller sig med rättsfrågan. Den rätt för det allmänna till vattenkraften, som kan uttagas över den, som faller under bestämmelsen att kungsådra skall hållas öppen, skall bestämmas endast genom ny lagstiftning menar utskottet. Men vad betyder det principiellt, att utskottet hänvisat till detta och varför skall man vänta, till dess den nya lagstiftningen kommer? Den behöver icke avvaktas, ty, som sagt, dispositionsrätten tillhör det allmänna, och ingen domstol kan inblanda sig i saken och taga ifrån det allmänna densamma. Det allmänna har vidare den moraliska rätten påtagligen. Under sådana förhållanden är den juridiska rätten av ringa

betydelse; och utskottet säger ju, att det icke ens vet, vad som är den juridiska rätten. Men däremot behöver man verkligen en ny lagstiftning, om staten trots dessa faktiska förhållanden skulle vilja skänka bort denna vattenkraft. Det finnes i själva verket icke någon bestämmelse, som medger administrationen rätt att skänka bort kronans besittningsrätt till kungsådrans vattenkraft, som den innehar under de omständigheter, jag sade. Detta kan icke ske utan ny lagstiftning i sådant syfte. Men nu gör man det i alla fall på administrativ väg, med förment stöd av 1899 års författning, enligt vilken beviljas koncession utan att taga upp koncessionsavgift och på evärdlig tid. Det är sant, att då 1899 års författning tillkom, man glömde särskilt tänka på, att vattenkraften hade ett värde i det allmännas hand, som borde behållas åt det allmänna; men den omständigheten, att man glömde att särskilt ägna omsorg åt denna angelägenhet, betyder icke, att administrationen därför skall skänka bort detta värde. Det är i alla fall en av de många saker, vilka Kungl. Maj:t ex. officio har att tillvarataga, ty Kungl. Maj:t förvaltar det staten har i sin besittning, och skall, till dess annorlunda uttryckligen blivit bestämt, förvalta det på det sättet, att besittningen icke går staten ur händerna.

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

När sålunda utskottet nu hänvisar till en ny lagstiftning, som eventuellt skall tillvarataga någon rätt för det allmänna i kungsådrans vattenkraft, vad betyder det? Jo, helt enkelt, att utskottet kastar om besittningsförhållandena. För närvarande är det så, att det allmänna innehar besittningsrätten till kungsådrans vatten på sätt jag nämnt, men utskottet säger, att vi skola lägga om detta så, att det blir tvärt om. Utskottets hemställen innebär, att de enskilda skola få till present besittningsrätten till vattnet, men sedan får en ny lagstiftning komma och giva denna tillbaka till kronan, om den kan. Det är ovanligt hyggligt av kronan och ofantligt behagligt för den enskilde, att staten gör en sådan kullerbytta i tanke och handling, och detta är just den svaga punkten i hela det resonemang utskottet nu fört och som det mödosamt sökt arbeta sig fram till. För att kunna försvara ett sådant åskådnings-sätt, har man helt enkelt i strid mot verkliga förhållandet fingerat, att det är de enskilda, som besitta dessa värden; sedan, menar man, kan det komma en ny lagstiftning och giva staten möjlighet att också få använda någon disposition av vattenkraften. Och vad betyder denna utskottets ståndpunkt praktiskt taget i tillämpningen? Jo, den betyder, att vid varje nytt enligt hitintills följda koncessionsformulär givet tillstånd att överbygga kungsådran, man skänker bort åtminstone tills vidare den besittningsrätt staten har, man skänker bort denna rätt tills en oviss ny lagstiftning kommer, och kommer den aldrig, såsom åtminstone i vår tid är det sannolikaste, skänker man bort vattenkraften för evärdlig tid, och det

Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)

utan att Kungl. Maj:t fått tillstånd att sålunda avhända det allmänna, vad det har i sin besittning.

Vad skall då denna nya lagstiftning åstadkomma under så vidriga förhållanden? Ja, den kan på sin höjd säga: vi skola söka återställa de gamla förhållandena; enskilde ha fått kungsådrens vattenkraft upplåten evärdligen utan avgift, vi skola göra en lagstiftning, varigenom kronan återigen förbehålles rättighet till denna vattenkraft. Men denna lagstiftning blir ofantligt mycket svårare att genomföra, då står man inför omkastade besittningsförhållanden, inför en industri, som byggt på att få vattenkraft gratis och vars aktier därför betalats med bl. a. den skänkta vattenkraftens värde o. s. v., o. s. v. Dessutom skall ju denna nya lagstiftning antagas av båda kamrarna. Förspeglingen om densamma är sålunda en sådan där villa en dunst bara i det blå. Ty så länge Första kammaren existerar med sitt nuvarande åskådnings sätt, kommer naturligtvis en sådan lagstiftning aldrig till stånd. Man kan aldrig åstadkomma, vad man förmenar, sedan man börjat med att själv släppa sina trumf och avhänt sig besittningsrätten till dessa värden. Därför är det riktigt, som också kammarkollegii advokatfiskalsämbete uttryckt sig, jag kommer icke ihåg ordalagen, men meningen var i alla fall den, att på detta sätt utplånas faktiskt så småningom kungsådreinstitutet ur den svenska rätten.

Ja, detta är nu frågan i sin stora helhet. Jag har velat framhålla kärnpunkten i skillnaden mellan den uppfattning, till vilken jag sluter mig, och utskottets. Nu är det bara ett par andra detaljsaker jag vill erinra något om.

Det har av Kungl. Maj:t ifrågasatts, att de nya ändamål, som kungsådrens öppenhållande för framtiden skall kunna användas för, skola kräva domstols bedömande. Jag tror, att detta är misskrivning eller en obetänksamhet. Man har icke närmare tänkt på saken. Det är naturligtvis Kungl. Maj:t, vilken har koncessionen, som måste ha detta övervägande i sin hand, och domstolarne äro ganska inkompetenta att bedöma sådana saker. Det kanske icke har så stor betydelse, då något nytt specialändamål utöver de, lagen uppräknar, plus tillgodogörandet av vattenkraftens värde, icke är så lätt att uppleta, men det kunde kanske finnas något i alla fall. Detta är väl ändå någonting, som är oriktigt i de sista koncessionsbestämmelsernas detaljer.

Slutligen kommer utskottet med det påståendet, att genom utskottets förslag kommer industrien att känna sig tryggare och med större säkerhet gå till arbetet med att verkställa vattenanläggningar. Ja, tacka för det, när utskottet ordnar saken så utomordentligt bra, att den besittningsrätt, som staten har, redan nu frångäses staten och gives åt den enskilde strandägaren, och utskottet kommer till honom och i själva verket säger: »Här har du, min gosse lilla, denna statens besittningsrätt, du får den med varm

hand. Sedan kan det kanske komma en ny lagstiftning, som vill taga igen den, men det är icke vidare troligt, sedan staten en gång släppt sin hållhake, och den lagstiftningen skall för övrigt också Första kammaren vara med om.» Ja, då känner han sig nog tryggare, det är självfallet, men det är icke en sådan trygghet, som är det stora samhällsändamålet, utan det stora samhällsändamålet är att det allmänna, hela folket, får sitt och på samma gång industrien förkovras.

Vad skulle det dessutom vara för faror för att industrien icke skulle kunna bygga, om koncessionen åtminstone nu begränsades till viss tid? Jag har föreslagit en tid av 40 år enligt förebild i 1902 års lag om kraftledningar. Det finnes så mycket annat, ja, det mesta hänger på vad statsmakterna kunna besluta, och de enskilda få bygga på den förhoppningen, att statsmakterna därvid också skola taga hänsyn till vad som är riktigt och rättvist och lämpligt i alla avseenden. Betänk huru industrien får kämpa mot många andra faror, som äro väsentligen mycket större än denna, såsom konjunkturen, konkurrens, ändringar i varornas användningssätt, alla möjliga vanskligheter på världsmarknaden. Dem kastar sig industrien i ofta utan minsta tvekan. Vidare veta vi ju, att i utlandet man alltid får underkasta sig sådana koncessionsvillkor med tidsbegränsning. Där går sådant för sig, och varför? Jo, därför att man helt enkelt måste underkasta sig dessa bestämmelser. Det är lustigt, då man hotar att, om här i Sverige införes viss koncessionstid, det svenska kapitalet kommer att gå till utlandet. Där träffar det nämligen just på en sådan koncessions-tid, och när kapitalet väl kommit dit, får det vända tillbaka, då det där möter samma vidrigheter. Jag tycker icke, att det är riktigt att söka inbilla oss, att det skulle bli sådana påföljder.

Slutligen ha vi vår egen stora erfarenhet angående lagen om expropriation för elektriska kraftledningar. Om den lagen stod det strid vid riksdagarna 1900 och 1902. Vid båda dessa tillfällen kämpade regeringen och Första kammaren för evärdlig upplåtelse-tid och anförde, att det icke kunde komma i fråga annars, att det bleve några vattenbyggnader. Men Andra kammaren stod på sig, och då fingo regeringen och Första kammaren finna sig i att det blev 40 års koncessionstid. Och det har icke visat sig, att de antydda farhågorna besannats, utan man bygger friskt överallt, fastän koncessionstiden är begränsad till dessa 40 år.

På dessa grunder finner jag utskottets utlåtande icke vara hållbart. Utskottet har, som man brukar uttrycka sig, hoppat alldeles i oriktig tunna, såsom jag här sökt utveckla närmare.

Nu har första alternativet i motionens yrkanden, nämligen att man skulle införa de påkallade villkor i själva lagtexten, dikterats av den omtanken, att man därigenom skulle mindre äventyra att regeringarna gjorde som de ville i detta hänsende. Naturligtvis

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

behöva däremot dessa villkor icke stå där, och därför har jag framställt det andra alternativet om skrivelse till regeringen med begäran, att regeringen måtte iakttaga att sådant förbehåll föreskrives. Nu ha de reservanter, som stå antecknade vid utskottets betänkande, något modifierat även min andra alternativa hemställan. Jag får väl finna mig däri och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman, mina herrar! Vi kunna väl alla vara ense därom, att vår lagstiftning på detta område är ganska vacklande och otillfredsställande, och det är nog denna omständighet som gör, att frågan är mycket svår att bedöma. För min del får jag säga, att det skulle vara mycket lyckligt, om vi kunde bättre ena oss på detta område, än som hittills visat sig vara möjligt. Vad som huvudsakligen vållar svårigheten att komma till en enig uppfattning i denna fråga är, att vissa personer, som livligt intressera sig för frågan, och särskilt den ärade motionären, lägga en oriktig synpunkt på frågan. Jag har trott mig märka, att han anlägger en sådan synpunkt, att han ställer statens intresse mot industriens intresse. Detta synes mig vara fullkomligt oriktigt. För min del vill jag sträva i den riktningen, att på samma gång man tillgodoser industriens intressen, man också skall tillgodose statens intressen. De böra icke ställas upp emot varandra, ty då komma vi aldrig till någon lycklig lösning av föreliggande fråga. Jag tillåter mig säga, att herr Nilsson i Kabbarp, som eljest brukar ha en mycket nykter syn på tingen, tycktes göra sig skyldig till samma fel vid bedömandet av denna fråga. Då han berörde möjligheten att få en lämplig lagstiftning till stånd på detta område, yttrade han ungefär det, att man vet, att det icke är möjligt att få en tillfredsställande lag på detta område, därför att Första kammaren är industrimännens kammare. Ja, med all aktning för Första kammaren, vill jag verkligen säga, att jag icke unnar Första kammaren att få den beteckningen, att den ensam är industriens kammare, ty jag vill påstå, att även denna kammare vill tillgodose industrien i lika hög grad som Första kammaren, och jag hoppas, att även socialdemokraterna, som här synas samlas om en viss åsikt, skola komma till den uppfattningen, att det är vår skyldighet att tillgodose även industriens intressen. Jag vill icke förneka, att t. o. m. herr Lindhagen tror, att han med sitt koncessionssystem bäst skulle tillgodose industriens intressen, sålunda bättre än genom att ansluta sig till det förslag utskottet nu förordat.

Herr Lindhagen var ledsen över den behandling hans motion fått i utskottet, och det föreföll mig, som om han denna gång tyckte, att utskottet ägnat hans motion alltför stor uppmärksamhet. Han brukar annars i allmänhet klaga över, att man icke ägnar

hans motioner den uppmärksamhet de förtjäna. Jag vill medgiva, att herr Linghagens alla motioner förtjäna mycket stor uppmärksamhet, men jag måste en gång säga, att jag så gärna önskat, om vi i jordbruksutskottet haft en destilleringsapparat, där vi kunnat få fram först och främst vad herr Lindhagen egentligen åsyftar i sina motioner och vidare det goda, som hans motioner i allmänhet innehålla, ty det finnes alltid utom en god tanke även något reellt gott i dessa motioner. Men de innehålla också så mycket annat, att det är ytterst svårt att få fram detta goda. Vi ha emellertid alltid gjort så gott vi kunnat, och vi ha gjort vårt bästa även beträffande den nu föreliggande motionen. Det synes mig också, som om herr Lindhagen själv icke haft så stor förhoppning om att hans förslag skulle vinna Riksdagens bifall, alldenstund han nu förenat sig med reservanternas förslag, som dock i väsentlig mån skiljer sig från herr Lindhagens.

Jag skulle också vilja göra en anmärkning mot det sätt, varpå regeringen sist har löst denna fråga, om jag nu får begagna detta uttryck såsom enklast och kortast. Jag fruktar nämligen, att de villkor regeringen uppställt äro för hårda. Det ligger en fara i att uppställa för hårda villkor, ty det lär väl icke vara någons mening här att vattenfallen skola ligga obegagnade, utan det är i allmänhetens och icke minst i arbetareklassens intresse att vattenfallen utnyttjas i industriens tjänst. Det kan sättas i fråga, om icke de villkor, som uppställts, äro väl stränga.

Då borde man invända, att jag med denna mening väl borde ansluta mig till tanken på koncession. Ja, det kan man säga och man kan också, såsom motionären gör, åberopa utlandets exempel i detta hänseende, men jag vill påpeka, att vad som lämpar sig för utlandet i detta hänseende icke givetvis lämpar sig också för oss. Vi gjorde nog klokt i att här handla självständigt och med hänsyn till de förhållanden, som råda i vårt land, ty det lär dock vara en väsentlig skillnad mellan att montera våra vattenfall och att montera många av utlandets. Monteringen av våra långsluttande vattenfall kostar så oerhört stora belopp, att enligt min uppfattning industriens män icke skulle våga sig på ett sådant företag, om man skulle vidtaga sådana åtgärder, som herr Lindhagen här föreslår, t. ex. införa en koncessionstid på 40 år. Därmed skulle vi, fruktar jag, skada både industrien och jordbruket och näringarna i allmänhet på ett sätt, som varken den ene eller den andre av oss kunna önska.

Vi torde sålunda få överväga vad som i detta hänseende vore klokast. En så kort koncessionstid som 40 år synes mig emellertid vara alldeles omöjlig. Det blir sedan mera en smakfråga, som jag icke tror att vare sig herr Lindhagen eller jag är mäktig att lösa, huruvida det är klokast att gå den väg, som regeringen gått i det sista fallet, eller att gå koncessionsvägen. Men

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungssädra
m. m.
(Forts)*

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

det föreligger dock, såvitt jag kan finna, efter de åtgärder regeringen vidtagit, inga skäl att övergå till herr Lindhagens förslag, då han, såvitt jag kunnat fatta, icke har bevisat, att den vägen skulle vara säkrare och bättre än den väg regeringen har beträtt.

Den skarpaste invändningen, som göres från herr Lindhagens håll och från dem han företräder, är den, att Första kammaren aldrig kommer att gå med på en lagstiftning på detta område. Är herr Lindhagen så säker på, att Första kammaren går med på ett koncessionssystem enligt herr Lindhagens förslag? Jag tror icke att så kan ske och då komma vi att alltjämt stå kvar på detta vacklande fält. Vore det då icke bättre, att vi sökte bedöma denna fråga litet mera opartiskt och se den från alla synpunkter, såväl statens som industriens, och söka bringa den till en lycklig lösning utan att alltför ensidigt hålla på de idéer och principer, som den ena eller andra en gång omfattat? Jag vill icke påstå, att herr Lindhagen har orätt, men jag uttalar den förmodan att, om vi ansluta oss till hans förslag, skola vi därigenom vålla industrien sådan skada och sådant avbräck, att vi kanske finge nöjet — jag begagnar icke ordet nöje i dess bokstavliga bemärkelse — att se vattnet i våra vackra vattenfall allt fortfarande som hittills brusa fram, men samtidigt med ledsnad finge se, att industrien icke utvecklade sig på det sätt som den skulle göra, om vi ville slå in på en klok vattenfallspolitik.

Jag kan sålunda icke finna sådana skäl förebragta, som giva anledning till annat än bifall till utskottets förslag, varför jag, herr talman, ber att få framställa yrkande därom.

Herr Palmstierna: Striden om kungsådran har ju förts under åtskilliga år, och materialet under striden har småningom fått ett ganska betydande omfång. Man har redan givit ut en hel bok om saken, och ändå innehåller denna blott en del av detta material.

Under denna strid om kungsådran har man dock hittills känt en viss trygghet, en trygghet, som grundat sig på de beslut, som tidigare fattats inom Andra kammaren. Dessa Andra kammarens beslut hava bildat en plattform för det fortsatta arbete, som blivit utfört; man har ansett sig kunna hysa en viss förhoppning om frågans lyckliga lösning just med anledning av dessa beslut.

Men, mina herrar, det var på den tiden, då det liberala partiet stod i opposition. Nu ha vi fått bevittna under denna riksdag, liksom under den föregående, att vad helst den nuvarande regeringen gör, om det än är aldrig så galet, så svänger det liberala partiet upp vid sin regerings sida till och med inför öppen ridå; det må vara fråga om stora samhällliga värden eller att frånträda beslut, som tidigare drivits igenom, det liberala partiet svänger likaväl. Det är beklagligt att höra herr Kronlunds och vice talmannens anföranden här i dag och att läsa igenom detta utskotts

betänkande, vars karaktäristik herr Lindhagen enligt min åsikt gav fullständigt träffande. Man får, vilket f. ö. är fallet med så många andra liberala uttalanden, läsa det ut och in och gång på gång och vrida och vända på det, och sannerligen man får annan klarhet, än att man söker dölja åtskilligt.

Detta är bittra ord, men de äro också födda av en bitter känsla vid åsynen av huru man håller på att frångå den ståndpunkt, man tidigare haft.

När nu herr vice talmannen vänder sig mot herr Lindhagen och säger, att man skall tillgodose och bevaka industriens intressen, så vill jag bestämt framhålla, att jag under de år jag varit ledamot av denna kammare alltid hävdadt, att industriens intressen måste skyddas och bevakas. Men det vill jag också säga, att det finnes något, som heter *allmänt väl*. Huru var det, herr vice talman, när vi behandlade uppsiktslagen, eller arrendelagen? Talade väl då herr vice talmannen om Första kammarens bolagsrepresentanter i samma lena ordalag? Det gällde allmänt väl då, men det gäller allmänt väl nu också, och det vore glädjande om vi någon gång finge höra de gamla tonfallen igen, även när det gäller sådana här saker.

Vad är det vi behöva fastslå? Ja, till en början säger utskottet och båda dessa talare: vi ha faktiskt ingenting *objektivt* att hålla oss till i den föreliggande frågan. Vi känna icke till kungsådrams natur och känna ej heller till den särskilda rätt, som kan vara förenad med densamma. Där vill jag sätta punkt och instämna med dessa talare och med utskottet. Men sedan komma de till denna besynnerliga inkonsekvens, denna kroklinje i utlåtandet, som också går igen i anföranden i dag. De läsa fast saken och säga: Den nuvarande rättsordningen medger icke det och icke det, *därför* att den nuvarande rättsordningen bygger på den och den rättsuppfattningen. Det är därför man icke upptager koncessionsavgifter m. m., och det är därför, som man icke vill vara med på det ena eller andra förslaget från vårt håll. Detta är den rena inkonsekvensen. Man finner också på sidan 12 i deras yttrande en passus av följande lydelse: »därest icke dels nuvarande vattenrättsförordning, som förut har antytts, bestämt anknöte sig till en av dessa åskådningar.» Motsättningen är uppenbar.

Hur är det nu? Ja, om vi jämföra de olika uttalanden, som blivit gjorda i fråga om kungsådrams natur, så skola kammarens ledamöter finna följande beklagliga förhållande.

Den Lindmanska regeringen tillsatte på sin tid en vattenrättskommitté, så ensidigt sammansatt, som endast den Lindmanska regeringen kunde tillsätta en kommitté av detta slag. Detta kommittébetänkande har faktiskt varit vägledande i mångt och mycket, och läsa vi jordbruksministrernas yttrande i statsrådsprotokollet och jämföra detta med kommittébetänkandet i vad det rör kungsådra och

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

med det nu föreliggande utskottsbetänkandet, och lyssna till återklangen härav i de båda talarnes anföranden, så skola vi finna, huru den ursprungliga vattenrättskommittén givit sin färg åt allt detta. Herr Lindman kan med nöje konstatera det i sin bänk, men jag tror näppeligen, att vi andra ha någon anledning att glädjas åt, att detta kommittébetänkande, detta högerbetänkande fått ge sin prägel åt den uppfattning om dessa frågor, som nu är på väg att bli rådande på *liberalt* håll.

När det så bestämt hävdas av herr jordbruksministern och av utskottet, att man icke gärna kan tänka på att upptaga någon koncessionsavgift, så tycker jag det är rätt egendomligt, att man icke fäster avseende varken vid det, som redan nu sker, och ej heller vid kammarkollegii uttalande i frågan. Redan nu upptagas ju koncessionsavgifter för fisket, och läsa vi vad advokatfiskalen i kammarkollegium säger i frågan, så skola vi finna följande yttrande:

»Vill man nu upplåta kungsådran för all framtid, kan man helt enkelt icke undgå att upptaga avgift med hänsyn till de framtidsintressen, som tilläventyrs skulle kunna skadas genom det o begränsade tillståndet att överbygga kungsådran.» Det är av samma skäl som man upptager avgifter för fisket.

Enligt mitt förmenande måste också kammarkollegii yttrande nämnas i detta sammanhang. När utskottet avger ett utlåtande och på detta utlåtande nedlägger en viss noggrannhet och omsorg, varöver utskottet med visst skäl kan berömma sig, såsom ju vice talmannen också gjorde, så kan man väl fråga sig: varför har utskottet, då utskottet dock berör spörsmålet om koncessionsavgifter, icke omnämnt kammarkollegii yttrande den 6 oktober 1911? I detta utlåtande heter det:

»Under fasthållande av nu angivna förutsättning, anser sig kollegium böra tillstyrka, att de föreliggande förslagen till vattenslag m. m. måtte omarbetas på grundvalen därav *att* strandägarens rätt till vatten och grund icke erkännes, *att* den, som vill bygga i vattendrag emellertid må kunna förvärva tillstånd att -- i den mån sådant må prövas förenligt med de intressen, som nu skola tillgodoses med kungsådran — tillgodogöra sig vattnet jämväl i kungsådran *samt att* skälig ersättning skall beredas det allmänna för den kraft, som sålunda tillgodogöres från kungsådrans vatten.»

Man får väl anse, att kammarkollegium sitter inne med den rätta uppfattningen i dessa frågor, åtminstone bör väl kollegium begripa sig på de här sakerna bättre än både herr Kronlund och herr vice talmannen. Varför icke omnämna dessa uttalanden från kammarkollegium, dessa uttalanden, vilka göra gällande, att det kan finnas en verklig rätt att upptaga koncessionsavgifter? Herrarna säga, att det finnes ingen rätt, men den myndighet, som man bör lita på i detta fall, vill dock medgiva möjligheten av en sådan rätt. Detta är ett moment i frågan, som ytterligare visar, att man

gått till behandling av ärendet från en helt annan utgångspunkt än den objektiva, och därför kommit till ett beklagligt resultat.

Sedan ha vi en annan ganska märklig sak. När man talar om kungsådra och kungsådrebestämmelser, så fäster man sig icke vid, att det finnes i dessa bestämmelser en omständighet av ganska stor betydelse, nämligen orden: »annat allmänt ändamål». Fäster man sig endast vi dessa speciella bestämmelser om farled, flottled, fiske, den allmänna trafiken, så kan jag mycket väl förstå, att man kan komma till den konklusion, som dessa herrar gjort, då de säga: koncessionstid behövs icke, ty det är endast frågan om att tillgodose vissa speciella närmare angivna intressen, men det allmänna saknar *dispositionsrätt* över kungsådran. Ja, saknas varje sådan *dispositionsrätt*, då behövs icke någon koncessionstid, det ha herrarne rätt i, men det är på *den* punkten, som vi skilja oss alldeles bestämt. Grundtanken i edert resonemang synes vara: vi veta icke, om det finnes *dispositionsrätt*. Enligt mitt förmenande är det däremot i hög grad sannolikt, att en sådan rätt finnes. Vilkendera ståndpunkten man än väljer, eder eller min, kan man likväl icke säga, att man ej skall ha någon koncessionstid, ty då frångår man den objektiva ståndpunkt man förklarat sig vilja behålla.

Nu är det ju också så, att om man studerat utskottets utlåtande, skall man finna, att man glider ganska lätt förbi vad som menas med »annat allmänt ändamål». Man vill icke beröra detta, ty i detta stadgande kan ingripas många av de allmänna ändamål, som samhällslivet i nutiden utpekar. Dock borde väl vederbörande varit något betänksamma när de kunnat iakttaga den stora strid, som pågår härom, innan de beslutat sig att kringgå det brännande spörsmålet. När det framhållits, att det icke blott är *sannolikt* utan, som två ledamöter av kammarkollegium säga, det är *säkert* att kronan har rent av äganderätt till kungsådran, och att denna icke blott är ett allmänningsvatten, liksom då kammarkollegium ställer detta sista i utsikt och påyrkar utredning, så borde man väl vara litet grand försiktigare.

Vad svaras då? Jo, att regeringen vidtagit vissa åtgärder, som skulle vara fullt trygghande. Herr Kronlund — jag vet icke om herr vice talmannen också var inne på den saken — pekade på en av de nya bestämmelser, som är tillfogad vid de nuvarande överlåtelseerna. Men det borde väl herr Kronlund veta, att det var icke någon vänsterregering, utan den *Lindmanska* regeringen, som införde detta stadgande. Det är icke så märkvärdigt för resten. Den regeringen bör således mottaga berömmet för detta. Nu står herr vice talmannen och säger, att detta stadgande är alldeles för hårt. Jag tror att herr Lindman möjligen kan beklaga, att han icke fått höra detta uttalande förut, men att ett sådant påstående av herr vice talmannen förekommer, beror sannolikt på att han

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd för
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)

lever i den tron, att det var hans egen regering, som infört detta stadgande, vilket, som jag nyss anført, icke var fallet.

Nu säger man, att det är tillräckligt betryggande vad som stadgas i kungsådreresolutionerna, ty det kan komma en ny lagstiftning i frågan, och den kommer säkert inom den koncessions-tid av 40 år, som herr Lindhagen föreslagit — andra föreslå ju längre tid. Huru kan man resonera på det sättet? Jag förstår det icke. Här ha vi en rik erfarenhet utav vad det vill säga att upplåta mot vissa villkor sådant, som på ett eller annat sätt är eller förmenas vara kronans egendom. Huru har det gått med alla dessa villkor? Huru ha de icke med tiden blivit förbleknade och fallit bort undan för undan. Så har det gått med våra rekognitionsskogar, och så kommer det att gå här också. Vilka processer, vilka svåra operationer skall det icke behövas för att åstadkomma någon ändring sedan hävden väl börjat lägga sitt lager av mull över alltsammans. För övrigt är det så, att om vi förutsätta, att den nya lagstiftningen icke med säkerhet blir betryggande, så bör Kungl. Maj:t begagna sin *administrativa* makt. Vill Kungl. Maj:t *icke* använda den, så betyder det att, därest vi ej få någon lagstiftning, eller få en dålig lagstiftning, hava vi försummat ett tillfälle som, det vågar jag säga, man hade rätt att kräva, att det verkligen blivit bevakat. Nu är den behagliga stunden. Framtiden känna vi ej.

Så är det vidare en sak, som jag skall be att få nämna. Det förvånade mig i hög grad, att *häradshövding* Kronlund kunde yttra sig så som han gjorde, när han lät förstå, att här vore det icke fråga om någon administrativ domsrätt, utan avgörandet skulle ligga hos underdomstolarna. Ja, men gällande lag hävdar motsatsen alldeles bestämt — det sökte jag visa i remissdebatten — och vid lagens tillkomst framhölls det med skärpa under debatterna i Första kammaren av bl. a. Annerstedt att särskilt med hänsyn till *denna* kammares lantmän måste avgörandet i dessa frågor ligga icke hos underdomstolarna utan hos *Kungl. Maj:t*. Man invänder då: men om det gäller rivning av en damm? Ja, herr Kronlund, det är just spörsmålet.

Hur var det vid Gullspångsälven? Jo, det var på det viset, att bolaget 1907 fått tillstånd av Kungl. Maj:t att överbygga kungsådran. Sedermera skulle en påbyggnad göras, och häradsrätten, underdomstolen, gav också sitt tillstånd därtill. Så sker en värdering. Bönderna klaga, och ärendet går till högsta domstolen. Det blir översvämmning därnere, på grund av att bolaget byggt. Och vi komma ihåg debatten i denna fråga, den s. k. Höglundadebatten, d. v. s. den andra Höglundadebatten. Vad svarade högsta domstolen? Jo, herr Kronlund, högsta domstolen säger, att rivningen av denna byggnad är ett spörsmål, som ligger under *Kungl. Maj:ts prövning*. Detta är således helt enkelt *gällande lag*. Och jag får

säga, att det vore mycket olyckligt för Sveriges lantmän, om det vore på det viset, att detta skulle ligga under underdomstolarnas prövning, vilka icke kunna bevaka de allmänna intressen, som anknyta sig till dessa ärenden och vilka det är Kungl. Maj:ts skyldighet att bevaka och iakttaga. Herr Kronlund kan ju för sin privata del framföra vilka önskingar som helst, men med gällande lag överensstämmer icke hans uttalande.

Till slut har herr vice talmannen yttrat sig i fråga om koncessionstiden och i fråga om koncessionslagstiftning. Ja, det ärendet ligger nu under behandling av en kommitté, den s. k. koncessionskommittén, vilken är tillsatt av den nuvarande regeringen. Innan denna kommitté framlägger sitt betänkande, får man höra sådana yttranden av herr vice talmannen om tveksamhet i fråga om koncessionslagstiftningen i sin helhet! Då vill jag verkligen säga: är man tveksam i fråga om koncessionslagstiftning här? Vill man icke iakttaga, att sådana villkor fästas vid dessa upplåtelser, som en koncessionslagstiftning kan komma att uppställa? — Koncessionslagstiftning ha vi ju för övrigt redan nu; detta är en slags koncessionslagstiftning, fastän administrativ. — Vill man icke i Sveriges land införa en verklig koncessionslagstiftning, som effektivt bevakar allmänna intressen, ja, då är det ingen idé alls att resonera om allt detta. Då få vi lämna kraftindustrins utveckling vind för våg. Alla andra länder ha likväl funnit det *nödvändigt* att få en verklig koncessionslagstiftning. Och jag vill säga herr vice talmannen, att icke så värst långt från hans *egna* trakter kommer nog erfarenheten att ganska snart visa behovet av en effektiv vattenlagstiftning, som tillgodoser allmänna intressen i högre grad, än hans anförande här syntes visa, att han nu ville vara med om.

Jag vill således för min del säga, att man visserligen i detta ögonblick kan förutse utgången av föreliggande fråga, sedan här liksom i åtskilligt annat den stora liberala svängningen försiggått. Men jag kan icke annat än beklaga det, ty om det liberala partiet skall följa linjer av denna beskaffenhet, så gör det sig medskyldigt i bortgivandet av en allmän rätt, som kan förefinnas; det gör sig medskyldigt i bortskänkandet av kungsådran, d. v. s. den väsentliga vattenkraften i våra älvar, utan att man har möjlighet att effektivt bevaka det allmännas intressen. Här är verkligen ett bortskänkande — det kan ingen förneka — då man genom ett penndrag giver rättighet att överbygga kungsådra, ty i och med det inträder en stor stegring i värdet för strandägarna omedelbart. Det synes mig, att man bör tillse icke allenast att dessa värden i största möjliga utsträckning komma det allmänna till godo, utan ock att Sveriges vattenkraft utnyttjas på ett sätt, som kommer hela det arbetande folket och alla samhällsmedborgare till godo. Det är koncessionslagstiftningens uppgift att åstadkomma detta utan att industrien stävjas eller hämmas. Så har det varit i andra

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)

länder; så har man lagstiftat i vårt västra grannland, och så bör det bli även hos oss. Jag tror, att den dag kommer, då man inom det liberala partiet skall finna de drivande krafterna i denna riktning vara så starka, att man ångrar sig att ej såsom ett helt och slutet parti ha kunnat bidra till lösningen av denna fråga. Jag yrkar bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Branting*.

Herr Westman. Herr talman! Jag skall icke uppehålla kammarens tid länge, men jag vill yttra några ord i denna fråga därför att jag icke kan dela de uttalanden, som utskottet gjort i sin motivering.

Herr Lindhagen sade, att den svaga punkten i detta utlåtande var den osäkerhet, som där råder. Jag kan icke värja mig från, att när jag läste igenom utskottsbetänkandet, så fick också jag samma känsla, att där råder en betydlig osäkerhet. Men den osäkerhet, som jag riktar mig emot, är naturligtvis av en helt annan beskaffenhet än den osäkerhet, som herr Lindhagen anmärker på. Jag anser, att utskottet har fullkomligt rätt i sitt uttalande, att den nuvarande lagstiftningen och den hittills gällande rättsuppfattningen här i landet är, att kronan med avseende på kungsådra icke äger någon annan befogenhet än kontroll över, att kungsådran icke stänges till men för andra berättigade intressen. Men om detta är rättsuppfattningen, och om detta är lagstiftningens ståndpunkt, så få vi väl också bygga våra åtgärder härpå, åtminstone tills vidare och innan rättsuppfattningen blivit ändrad.

Nu antyder utskottet — och jag medgiver gärna det riktiga däri — att på annan tid framkommit vissa andra teorier angående kungsådran och angående kronans rätt till densamma. Men ännu tror jag icke, att vi kuuna säga, att dessa teorier vunnit burskap. De innebära ännu icke rättsuppfattningen utan endast den socialistiska ståndpunkten, mellan vilka man icke kan sätta likhets-tecken.

Nu säger utskottet — och det är det jag vill taga avstånd ifrån — att det är mycket möjligt, att principen om kungsådran som en kronans egendom eller åtminstone en statens allmänning i en framtid kan bli av lagstiftningen erkänd som den rätta. För min del hoppas jag, att det icke skall komma att gå på det sättet, och därför kan jag icke instämma i det uttalande, som utskottet här gjort.

Herr Lindhagen tycktes i sitt anförande också vara något osäker, i fråga om vad som är den rådande rättsuppfattningen och den rådande lagstiftningens ståndpunkt. Han gav några medgivanden och sade, om jag fattade honom rätt: »låt vara att grunden i kungsådran tillhör de enskilda jordägarne, så har kronan i alla fall

rätt till det framflytande vattnet». Så tror jag icke, att förhållandet är, ty då lagen säger, att där olika jordägare mötas i ett vattendrag, så går gränsen dem emellan mitt i vattendraget, så fastställes därmed, att grunden tillhör jordägaren. Och i betraktande av att vi ha ett annat stadgande, som säger, att en var jordägare har rätt att tillgodogöra sig det vatten, som framflyter över hans grund, så anser jag, att det är den enskilde, som har rätt att tillgodogöra sig även det vatten, som framflyter i kungsådran. Men det finnes inskränkingar i denna rätt. Äganderätten är, som herr Lindhagen uttryckte sig, belagd med servitut. Men detta servitutet innebär endast en inskränking i ägarens förfoganderätt. Det innebär, att vattnet, där så erfordras, skall få framflyta för att tillgodose andra intressen.

Herr Palmstierna åberopade att i stadgandet om kungsådran står uttrycket »allmänt ändamål», och han drog därav den slutsatsen, att staten har rätt att vid upplåtande av kungsådran tillgodose den mängd av nya samhällsintressen, som nu för tiden arbeta sig fram. Nej, herr Palmstierna, det står, att kungsådra skall lämnas »öppen» för tillgodoseende av vissa angivna intressen eller annat allmänt ändamål. Därav följer ingalunda, att staten för tillgodoseende av allmänna ändamål har rätt att vare sig själv bygga i kungsådra eller låta andra bygga i kungsådra. Den skall lämnas öppen för vissa ändamål — för tillgodoseende av farleds- och fiskerintressen o. dyl., såvida de ej kunna på annat sätt tillgodoses. Herr Lindhagen fann det vara en mycket ringa tröst, att, när en person för närvarande får rätt att överbygga kungsådra, det föreskrives att han genom särskilda anordningar skall tillgodose nämnda intressen, ty erfarenheten visar, sade han, att dylika anordningar ej fylla ändamålet. Tror herr Lindhagen att dessa intressen bli bättre tillgodosedda, om vid tillåtelse åt enskilda att överbygga kungsådra staten tager upp en avgift eller bestämmer en viss tid? Då är väl kungsådra på samma sätt överbyggd, och om icke betryggande åtgärder kunna vidtagas för att tillgodose de intressen varom här är fråga, så bli de väl icke tillgodosedda därigenom, att staten upptager en avgift.

Så säger uskottet slutligen, att det ställer sig avstyrkande mot motionen på den grund, att då Kungl. Maj:t lämnar tillstånd till överbyggande av kungsådra, så kan Kungl. Maj:t föreskriva, att den enskilde skall ställa sig till efterrättelse alla de bestämmelser, som framdeles kunna bli meddelade, och detta finner uskottet föranleda större trygghet för vattenfallsindustrien, än bestämmelse om en viss koncessionstid. Jag undrar för min del, om en person, som vill utbygga ett vattenfall och begär tillstånd att överbygga kungsådran samt får tillstånd härtill under villkor, att han när som helst skall ställa sig till efterrättelse alla de bestämmelser, som Kungl. Maj:t framdeles kan komma att föreskriva, om denna

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
n. n.
(Forts.)*

Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)

person känner sig tryggare än den, som får överbygga kungsådran på viss tid och vet, att man åtminstone icke under den tiden kan komma med några nya villkor, såsom orimliga avgifter, hemfallsrätt, till kronan eller dylikt. Man vet icke vilka principer kunna komma att arbeta sig fram, och jag tror icke, att, om det ställes i utsikt för den enskilde, att han skall underkasta sig sådana blivande villkor, han skall känna sig tryggare, eller att det skall främja utbyggandet av våra vattenfall. Kronan har så pass stora vattenkraftmängder i Sverige i egna, kronan av ålder tillhöriga eller under senare tiden förvärvade strömmar, att jag ej tror, att kronan behöver lägga hinder i vägen för enskilda att bebygga sina vattenfall genom att uppställa orimliga villkor för kungsådras överbyggande. Jag tror, att detta komme att verka ytterst hämmande, och jag tror, att vi ha tillräcklig garanti för, att här i landet kommer att tillhandahållas billig vattenkraft på rimliga villkor till följd av den konkurrens, som staten kan utöva genom sina betydande vattenkraftsanläggningar.

På grund av vad jag sålunda anført, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan, men i likhet med ett par reservanter yrkar jag, att motiveringen måtte utelämnas.

Med herr Westman förenade sig herrar *Vennersten*, *Lindman* och *Hildebrand*.

Herr Torgén: Herr talman, mina herrar! Utan att nu ingå på det rent juridiska spørsmålet om statens rätt eller icke rätt att fritt förfoga över kungsådra, så tror jag, att vi litet var kunna ena oss åtminstone om den frågan, att statens rätt, sedan den en gång är känd och bestämd, bör på det allra kraftigaste tillvaratagas, men dock icke så kraftigt, att den enskildes rätt onödigtvis behöver komma att i någon mån trädas för nära. Härmed har jag velat säga några ord om vad vi här förut tillräckligt mycket debatterat i denna kammare, när man sökt inlägga politik så mycket som möjligt i denna fråga. Jag förstår, att vid den första frågans besvarande kan man inlägga till och med en storpolitisk betydelse i densamma, som herr Palmstierna syntes vara mycket mån om att få in, då vi i kammaren debatterade hans motion, vari han begärde en — som jag då tillät mig säga — förutsättningslös utredning om något, som man icke vet vad det är. Då var han genast färdig att döma mig att ha gjort gällande politiska synpunkter i avseende å den frågan, d. v. s. han förenade mig med herr Lithander — och en ärad ledamot här i kammaren har i brev till landsortstidningar förklarar mig ha blivit en fullständig högerman. Saken är emellertid den, att det är icke så tydligt känt, vad kungsådra är, och för oss lekmän ställer sig saken verkligen så, då vi höra de som själva anse sig sakkunniga i frågan, som om vi

behövde ett svar på det spørsmålet: vad är kungsådra? för att sedan om möjligt få svar på den andra frågan: vems är kungsådran? och sedan möjligen komma till herr Lindbagens motion om, på vilka grunder och under vilken tidsperiod denna kungsådra kan få utbyggas, och sedan skall också, därom är jag fullt övertygad, herr Palmstiernas förslag om utredning, var kungsådran nu finnes, komma av sig självt.

*Angående
begränsning
av tiden för
tillstånd att
överbygga
kungsådra
m. m.
(Forts.)*

Det har sagts här, att domstolarna i närvarande stund icke kunna tillvarataga det eventuella statsintresse, som kan följa av en vattenfallslagstiftning. Jag skall emellertid be att få tala om, att det kunna verkligen domstolarna göra, och det ha de även gjort. Jag känner ett fall, där domstolen förklarar — med bifall till vad kronans ombud begärt — att kronan skulle äga rätt att utan inskränkning, i händelse den så önskade, använda det vatten, som eventuellt kunde förklaras vara statens. Det visar väl, att domstolarna för närvarande kunna tillvarataga statens intressen.

Med dessa ord har jag velat säga, att det är väl icke alltid, som teoretici fått den rätta synen på frågan, även om de starka orden tyckas giva oss anledning att icke få tro något annat. Således får jag, herr talman, i min enfald förklara, att jag, även om jag i egenskap av lekman måste bedja de som i denna kammare anse sig som ensamt sakkunniga om ursäkt för att jag yttrar mig i frågan, för närvarande icke kan finna annat, än att utskottets förslag är fullt korrekt, och att vi sålunda i avvaktan på en välbehöflig och önskvärd vattenlagstiftning icke böra giva oss in på att nu lagstifta i frågor, som sedan bli en given följd av en sådan lagstiftning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekerot: Herr talman! Jag skall endast be att med ett par ord få yrka avslag på utskottets motivering. Den motivering, som utskottet bestått denna fråga, innehåller så många självmotsägelser, att man med hjälp av en skicklig advokat skulle med detta utskottsutlåtande nästan kunna bevisa vad som helst i denna fråga. Det var inom utskottet tal om att få borteliminera de allra värsta motsägelserna, men det lyckades tyvärr icke.

Vid sådant förhållande finner jag mig föranlåten att framhålla, att jag, som deltagit i detta ärendes behandling, icke kan finna mig tillfredsställd med vad som här står skrivet, utan vill för min del fria mig från ansvar härutinnan genom att yrka bifall till utlåtandets kläm men avslag å dess motivering.

Herr *Lundell* instämde häruti.

Överläggningen var härmed slutad.

I enlighet med de därunder framkomna yrkandena gav herr talmannen propositioner på: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till samma hemställan med uteslutande av utskottets motivering samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den av herrar Nilsson i Kabbarp och Linders avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Men även härom begärdes votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den som till kontraposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets utlåtande nr 147 antager yrkandet om bifall till den av herrar Nilsson i Kabbarp och Linders avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till utskottets hemställan med uteslutande av dess motivering.

Omröstning enligt denna voteringsproposition utvisade 89 ja mot 60 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöi följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 147, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herrar Nilsson i Kabbarp och Linders avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Huvudvoteringen utföll med 69 ja mot 60 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av dels motioner om ändring av §§ 4 och 28 regeringsformen, dels ock motion om åvägbringande av utredning, huruvida och i vilken utsträckning villkoret att tillhöra den rena evangeliska läran må kunna bortfalla för de ämbeten och tjänster, som omnämnas i § 28 regeringsformen.

*Angående
ändring av §§
4 och 28 regeringsformen.*

Till konstitutionsutskottets behandling hade hänvisats motionerna:

- nr 5 i Första kammaren av herr *Bäckström*,
- nr 224 i Andra kammaren av herr *Lindhagen* och
- nr 168 i Första kammaren av herr *Oscar Olsson*.

Herr *Bäckström* hade i sin motion hemställt, att Riksdagen ville såsam vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av §§ 4 och 28 regeringsformen:

§ 4.

Konungen äger att allena styra riket på det sätt, denna regeringsform föreskriver; inhänte dock i de fall, här nedanföre stadgas, underrättelse och råd av ett statsråd, vartill Konungen kallar och utnämner kunniga, erfarna, redliga och allmänt aktade, infödda svenska män.

§ 28.

Konungen — — — läran. Till alla övriga ämbeten eller tjänster må bekännare av annan kristen troslära, ävensom av den mosaiska, kunna nämnas; dock — — — böra.

I den av herr *Lindhagen* avgivna motionen hade föreslagits, att Riksdagen ville för sin del besluta såsom vilande i grundlagsenlig ordning:

- 1:o) den ändring i 4 § regeringsformen, att villkoret om, att statsråd skall vara av den rena evangeliska läran, utginge; och
- 2:o) den ändring i 28 § regeringsformen, att villkoret om, att utländska män för att kunna befordras till vissa där uppräknade befattningar skola bekänna den rena evangeliska läran, likaledes upphävdes.

Uti herr *Olssons* motion hade yrkats, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta

Angående
ändring av §§
4 och 28 rege-
ringsformen.
(Forts.)

utreda, huruvida och i vilken utsträckning villkoret att tillhöra den rena evangeliska läran kunde bortfalla för de ämbeten och tjänster som omnämndes i § 28 av regeringsformen och till Riksdagen inkomma med de förslag, till vilka denna utredning kunde giva anledning.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl i fråga om motiveringen avgivits av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, Kjellén, von Mentzer, Magnusson* i Tunhult, *Räf* och *Jönsson* i Slätåker.

Efter föredragning av utskottets hemställan gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Räf* som yttrade: Herr talman! Som herrarna behagade finna, förekomma här på vår föredragningslista sju utlåtanden av konstitutionsutskottet snart sagt efter varandra. Det förekommer ett undantag, nämligen ett lagutskottets utlåtande. Och det kan så till vida vara fördelaktigt, som det icke kan bli några långa diskussioner om det ena eller det andra ämnet. Men då får man även påräkna, att ärendena icke bliva så grundligt behandlade, som de förtjäna att bliva. Ty jag tror, att åtskilliga bland dessa ämnen kunna vara lika så viktiga, som det vi sist behandlade i kammaren.

Det utlåtande, varav vi här hörde klämmarna, sönderfaller i tre huvudavdelningar, såsom klämmarna voro tre. Första delen avser statsrådets konfession, och betänkandet stöder sig i första punkten på en av herr *Lindhagen* avgiven motion och ävenså på en av herr *Bäckström* i Första kammaren avgiven motion. Båda gå ut på, att villkoret, att statsråden skola vara av den rena, evangeliska läran, bör utgå ur § 4 i regeringsformen. Den andra delen rör konfessionsfrågan vid kallelse av utlänningar till svenskt ämbete, eller, som det heter i motionen, att Riksdagen ville besluta »den ändring i 28 § regeringsformen, att villkoret om, att utländska män, för att kunna befordras till vissa där uppräknade befattningar, skola bekänna den rena evangeliska läran, likaledes upphäves». Och den tredje föreliggande delen av utlåtandet stöder sig på motionen nr 168 i Första kammaren, avgiven av herr *Oscar Olsson*, och den är, kan man säga, lika med herr *Lindhagens* motion eller innehåller en önskan om, att villkoret, att vederbörande skola vara av den rena evangeliska läran, skall falla bort för de ämbeten och tjänster, som omnämnas i 28 § i regeringsformen. Men det är att märka, att herr *Olssons* motion har helt andra motiv än herr *Lindhagens*. Han önskar nämligen detta som en förutsättning för att kunna införa konfessionslös kristendomsunder-

visning i folkskolorna, d. v. s. han vill som många andra, att våra folkskollärare skola få lära ungefär, vad de tycka, när de komma in på religiösa spörsmål, om de över huvud där skola lära något alls.

Jag har tagit saken i detta sammanhang, så att herrarna verkligen skola kunna få en föreställning om, vad saken gäller i sin helhet, så att herrarna icke endast fästa sig vid första punkten, utan taga den andra och även den tredje punkten, allt i sitt sammanhang. Nu har visserligen konstitutionsutskottet yrkat avslag på alla dessa motioner. Men konstitutionsutskottet har en motive-ring, som vi högermän inom konstitutionsutskottet icke kunna gilla, ty, såvitt vi kunna finna, öppnar den i alla fall så småningom vägen för vad motionärerna i detta avseende vilja. Och vi vilja rakt icke ha en sådan väg öppnad på ifrågavarande område, ty om det sker i dag eller om ett år eller om två år eller om tre år är icke huvudsaken i en sådan fråga, utan huvudsaken är, om man över huvud vill det eller ej. Nu är det visserligen så, att vid konstitutionsutskottets utlåtande är fogad en längre reservation av herr Clason m. fl. Och då jag nu går att yrka afslag på utskottets motivering, men bifall till dess kläm, ber jag också att på samma gång få yrka bifall till herr Clasons m. fl. motivering.

Jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan men med avslag å motiveringen.

Vidare anförde:

Herr Lindhagen: Ja, det är svårt att veta, hur man skall framställa sitt yrkande här, därför att utskottet har sammanfört sina klämmor efter motionerna och icke efter sakinnehåll. Här är det två frågor: en om upphävande av bestämmelsen, att statsråden skola tillhöra den rena evangeliska läran, bragt på tal av mig och herr Bäckström, och en om utländska vetenskapsmäns religion, väckt av mig och herr Oscar Olsson. Jag får sålunda yttra mig om min motion i dess helhet, såsom saken nu blivit föredragen.

Jag vill säga, att jag verkligen hade föreställt mig någonting annat än utskottet kommit med. Men nu för tiden har jag ju ingen förhoppning om att få en motion bifallen, om där är något så kallat radikalt kynne över den, vilket dock icke ens kan sägas vara fallet här. Här gäller det ju en så självskriven sak. Jag hade trott, att vänstern i utskottet skulle tillstyrka en skrivelse i motionernas syfte. Men då så icke är händelsen, ber jag att få yttra några ord om min avstyrkta motion.

Motionären har tyckt, att statsråden väl icke skola lika litet som andra ämbetsmän vara av någon viss officiell lära. Det är, som i motionen yttrats, så att lärorna hindra människor att se klart hur allting rätteligen förhåller sig och att de böra vara varje persons ensak. Vad nu angår kravet, att statsråden skola i religiöst

Angående
ändring av §§
4 och 28 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Angående
ändring av §§
4 och 28 rege-
ringsformen.
(Forts.)

avseende vara av den rena evangeliska läran, har det stött mig, även därför att det väl knappast givits något statsråd, som vid tillträdet av sitt ämbete vetat, vari den rena evangeliska läran består till skillnad från andra kristna läror. Det är ju några saker, som man lär sig i Norbäckes teologi i skolan, men som man snart glömmar ute i livet och som icke ha någon betydelse för det kristliga sinnelaget. Det är nog mycket sällan ett statsråd känner till dessa och det blir sålunda en avgrund mellan lagens bokstav och det levande livet, då man fordrar detta. Slutligen har jag tyckt, att det kunde vara bra att få rätta mannen till statsråd vid vissa tidpunkter, även om han icke tillhör den rätta evangeliska läran.

Nu har utskottet principiellt erkänt och gått med på denna tankegång. Men utskottet har avstyrkt motionen, därför att utskottet tror, att saken kanske ändå kommer under övervägande i samband med 1909 års skrivelse. Denna avsåg, som vi veta, att bereda personer rätt att utträda ur svenska kyrkan, utan att behöva upp-giva till vilket trossamfund. Och så ville man åstadkomma en möjlighet för personer, som icke tillhörde svenska kyrkan, att i kommunalt avseende få deltaga i kyrkostämmas avgörande i frågor i allmänhet. Nu tror utskottet att i samband med denna sak måste samtliga grundlagsbestämmelser, rörande konfessionella krav på ämbetsmän, komma under övervägande. Och det är ju möjligt, men det är icke säkert att denna sak kommer upp. Och just därför, att en skrivelse i närbesläktat syfte blivit avlåten, så är det, såsom vi alltid förr brukade anse, en ytterligare anledning att i samband med den frågan även draga fram det övriga, som därmed kan ha något samband. Man får mycket mera stöd för densamma, den väcker mera uppmärksamhet, och det finnes större sannolikhet för att den blir prövad på högre ort, ifall det kommer en riksdagsskrivelse. Det är nedstämmande, när allting slås ner därför, att man löst tror eller hoppas, att det skall komma fram i ett annat sammanhang, någon gång i framtiden.

Så ha vi frågan om att vissa befattningshavare för vetenskap, slöjd och konst, som äro utländska män, skola tillhöra den rena evangeliska läran. Det är en sak, som jag för min del tog med, därför att när man rörde vid den förra saken, så var det lämpligt att röra även vid denna bestämmelse, som också är antikverad. Det är ganska betecknande, att inkallande av krigsmän kan äga rum, oavsett vilken religiös bekännelse de hava, men när det däremot är fråga om vetenskapsmän, så måste de vara av den rena evangeliska läran.

Utskottet har nu tyckt, att det var onödigt att ändra denna bestämmelse, ty den har icke så stor praktisk betydelse nu. Jag medger gärna, att det icke är en sak, som förekommer dagligdags, men det är en sak, som hänger ihop med den förra, som kan komma ifråga någon gång och som dessutom gäller en oriktig

princip i grundlagen, som aldrig kan vara bra att ha där, enligt min uppfattning. Sedan har utskottet gjort protektionism också. Det kan jag inte förstå, hur alla utskottets medlemmar kunnat vara med på. Utskottet säger nämligen: »*då*, efter vad erfarenheten från senare tid givit vid handen, hos utländska vetenskapsmän en ökad benägenhet framträtt att söka förvärva beställningar vid våra universitet, bör givetvis en fråga, som kan sägas gå ut på att för dem underlätta tillträde till svenska lärarebefattningar, behandlas med en viss försiktighet». Där tycker jag i alla fall, att vi verkligen kunde vara mogna för att övergå till frihandel. Det där tycker jag är en skugga över utskottets betänkande, mörkare än de andra. Mig synes, att utskottet icke skulle ha skrivit det där, det ser så illa ut. Så kommer utskottets förmodan, att även denna sak kommer upp i samband med behandlingen av 1909 års skrivelse.

Ja, man får ju i allmänhet resignera nu och taga sakerna humoristiskt, men i alla fall tycker jag, att jag bör framställa ett yrkande om ett skrivelseförslag. Jag medger, att det kan ha sina svårigheter att på rak arm formulera dessa bestämmelser, men om utskottet hade varit med om själva saken, så skulle det ju kunna hava inlåtit sig på en formulering även av de ändringar i grundlagen, som blivit en följd härav. Men detta behöver man kanske tänka på, och då är det ju vanligt, att man avlåter en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Jag ber därför att i första punkten få yrka, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida ej sådan ändring i 4 § regeringsformen bör vidtagas, att villkoret om att statsråd skall vara av den rena evangeliska läran utgår; samt i den andra punkten, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida ej sådan ändring i 28 § regeringsformen bör vidtagas, att villkoret om, att utländska män för att kunna befordras till vissa där uppräknade befattningar skola bekänna den rena evangeliska läran, upphäves.

Häruti instämde herr *Winberg*.

Herr Edén: Herr talman! Jag skall be att i allra största korthet få yrka bifall till utskottets utlåtande sådant det föreligger. Såsom även den seuaste talaren har erkänt, har utskottet icke ställt sig principiellt avvisande till en utsträckning av religionsfrihetens grundsats också till dem, som sitta i Konungens statsråd, och den ståndpunkt, som utskottet sålunda intagit, är ganska tydligt framhållen i dess betänkande. Men utskottet har påvisat, att det helt enkelt icke låter sig göra att upptaga detta spörsmål på ett sådant sätt, som motionärerna föreslagit. Det låter sig icke göra att upptaga det spörsmålet utan att tänka på, vilka verkningar en ändring i detta stycke skulle kunna hava på bestämmelsen om statsrådets

*Angående
ändring av §§
4 och 28 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

Angående
ändring av §§
4 och 28 rege-
ringsformen.
(Forts.)

skyldigheter att deltaga i alla regeringsärenden, en grundsats, som är fastslagen över hela linjen i vår regeringsform. Med en sådan ändring i grundlagen, som medgiver även andra än bekännare av den rena evangeliska läran att tillhöra Konungens statsråd, må det åtminstone undersökas, huruvida det skulle vara möjligt att uppehålla fordringarna på statsrådets fulltalighet i alla viktiga regeringsärenden, om ett flertal icke statskyrkomedlemmar skulle sitta i statsrådet. Dessa skulle nämligen enligt den i § 28 regeringsformen givna regeln icke kunna deltaga i ärenden, som angå religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom svenska kyrkan. Detta är det ena avgörande skälet mot motionerna. Det andra är det, som herr Lindhagen själv nämnde, nämligen att hela frågan om de medborgerliga rättigheter, som kunna tillkomma andra än medlemmar av svenska kyrkan, nu i alla händelser måste komma under en djupgående behandling. Genom Riksdagens skrivelse av år 1909 är nämligen den frågan upptagen på sådant sätt, att Riksdagen begärt en utredning om den rätt att deltaga i kommunala avgöranden, som bör tillkomma även dem, vilka utträtt ur svenska statskyrkan. Och det är att märka, att Riksdagen här förutsätter, att ett sådant utträde skall få ske utan att vederbörande skall, såsom hittills varit fallet, vara skyldig att uppge annat kristet trossamfund, till vilket han ämnar övergå. Det är isynnerhet denna sist nämnda del av 1909 års skrivelse, som är av genomgripande betydelse för hela frågan om dissenters ställning i vårt samhälle. Ty om den skrivelsens yrkande genomföres, så kommer här att uppstå en kategori av svenska medborgare, som icke tillhöra den svenska kyrkan, men icke heller något annat av staten erkänt trossamfund, och även deras medborgerliga rättigheter måste då lagarna, och främst grundlagarna, taga hänsyn till. Med ett ord: hela problemet om vilka rättigheter, som tillkomma dem som lämna statskyrkan, måste tagas upp på nytt från grunden och i mycket större omfattning än förut. Den lösning, som man då kommer att ge detta problem, måste givetvis inverka på rätten att bekläda ämbeten, även statsrådsämbetet. Under sådana förhållanden har utskottet icke ansett det vara lämpligt, icke heller möjligt att nu upptaga herrar Lindhagens och Bäckströms yrkande till någon särskild åtgärd.

Vad slutligen vidkommer herr Lindhagens yttrande angående främmande vetenskapsmäns tillträde till svenska lärostolar vid universiteten och motsvarande anstalter, skall jag be få påpeka, att det icke är utskottets mening att genomföra något slags protektionism mot utländska vetenskapsmän med religionstvång såsom tullmur. Men utskottet har påpekat dels den omständigheten, att behovet av främmande vetenskapsmäns inkallande till Sverige är betydligt mindre nu än då regeringsformen skrevs — hela den av herr Lindhagen angripna bestämmelsen har ur den synpunkten

mycket litet att betyda — dels att utländska vetenskapsmän själva nu för tiden visa större benägenhet att av egen drift söka sig hit till Sverige, än vad förut varit fallet, och slutligen, att det för sådana vetenskapsmän, som söka sig till Sverige, finnes möjlighet att genom påskyndad naturalisation kringgå religionsklausuler, bli svenska medborgare och såsom sådana kunna utnämnas till svenska ämbeten, även om de *icke* äro av »den rena evangeliska läran». Om jag inte minnes orätt, har ett dylikt fall nyss inträffat i Lund: en dansk man har sökt ett professorsämbete vid Lunds universitet, blivit satt i främsta förslagsrummet och sedan naturaliserad och utnämnd. Jag känner icke, vilket kyrkosamfund denne man tillhörde, men det har i detta fall intet att betyda; fallet visar i alla händelser, vilken procedur som kan komma till användning. Under sådana förhållanden finner jag för min del, att den av herr Lindhagen yrkade ändringen är ganska obehörlig, och att det icke tjänar någonting till att besvara Kungl. Maj:t med någon skrivelse i detta ämne.

Jag anhåller sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan oförändrad.

Herr Byström: Herr talman! Det var en av talarne, som frågade, vad man kunde mena med att »vara av den rena evangeliska läran», jag vill söka svara på det. Efter vår lagstiftning och enligt den uppfattning, som gör sig mest gällande, så betyder detta det samma som att vara medlem av svenska kyrkan. Det är en förklaring som vi ha fått från ganska auktoritativt håll. Detta har också uttalats av förre vice talmannen i Första kammaren, herr biskop Billing, mycket eftertryckligt. Jag vill för min del även söka fastslå att den måste vara den juridiska mening, man numera kan giva åt uttrycket »den rena evangeliska läran».

Vad åter angår uttrycket »svenska kyrkan», så betyder det efter min mening alla kyrkliga intressen i Sveriges rike. Dessa kunna sedan dela upp sig i statskyrka och frikyrka.

Statskyrkan kan vidare uppdelas i hög- och lågkyrka. Man kan även tänka sig olika skolor inom statskyrkan. Frikyrkan kan ock vara delad i de olika samfundet. Sverige har, som vi veta, tre mer dominerande sådana, nämligen Svenska missionsförbundet, baptistsamfundet och metodistkyrkan. Visserligen finnas sådana, som ännu ej torde gilla den mening jag här uttalat om svenska kyrkan, men jag vågar hoppas, att det snart nog skall bli så, att med svenska kyrkan menar man allt kyrkligt intresse i Sveriges rike.

Vad själva den här framställningen angår, kan jag blott uttala såsom min mening, att man nog måste åstadkomma en ändring i en lagstiftning, som visar sig vara ohållbar och olämplig. Det går icke längre att söka giva företrädesrätt åt allenast en riktning på det kyrkliga området, om det nämligen är så, att man har att

*Angående
ändring av §§
4 och 28 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

Angående räkna med flera sådana riktningar, utan det måste ske ändring. Utskottet har pekat åt det hållet. För min del kan jag inte ställa 4 och 28 regeringsformen. mig avvisande mot en lämplig förändring. (Forts.)

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Det har redan framhållits, att utskottet ställt sig sympatiskt till de grundtankar, från vilka motionären utgått, och det har ju också självskrivet varit förutsättningen för, att icke här skulle finnas bifogad en reservation från de socialdemokratiska medlemmarne inom utskottet. Men på skäl, som äro anförda av utskottet, har man ansett, att det icke fanns anledning, att, med avseende å dessa detaljfrågor, som äro framförda av motionären, Riksdagen skulle avlåta någon särskild skrivelse. Det synes mig ostridigt, såsom också nyss utvecklad av herr Edén att, när hela denna stora fråga om främmande trosbekännares ställning och rätt till utträde ur statskyrkan, utan att uppgiva något särskilt av staten erkänt kristet trossamfund, till vilket man vill övergå, på grund av 1909 års skrivelse från Riksdagen kommer under Kungl. Maj:ts omprövning, såsom given konsekvens därav följer, att Kungl. Maj:t måste överväga, huru de nya förhållandena kunna komma att återverka på olika områden och då även på det område, som är berört i denna motion. Det är således icke alls någon motsättning mellan motionärernas ståndpunkt och de utskottets medlemmar, som anslutit sig till majoritetens motivering. Vi tänka i sak lika, och den enda skillnaden är, att vi ha ansett, att ordningen för frågans upptagande lämpligast bör vara den, som är förutsatt i konstitutionsutskottets utlåtande.

Beträffande den lilla punkt, som särskilt herr Lindhagen vände sig emot, nämligen om den där »protektionismen» gentemot utländska vetenskapsmän, så tror jag, att han endast kunnat komma till den konstruktionen på grund av, att han läste upp en enda liten lösryckt del av motiveringen. Det är ju redan påpekat av herr Edén, vad som står framför den punkt, som herr Lindhagen uppläste, nämligen:

»Tvärtom torde det vara uppenbart, att det senaste århundradets utveckling av svensk vetenskaplig och konstnärlig odling lett därhän, att dylikt inkallande av utlänning numera endast i rena undantagsfall torde kunna anses vara av omständigheterna påkallat». Med andra ord, det vanliga och normala kan man väl våga säga — utan att vara protektionist — är att det svenska bildningsintresset tillvaratages av de kretsar av svenska män och kvinnor, som framgå ur de svenska läroanstalterna, och som här med stora kostnader för det allmänna uppfostras för att kunna giva den fortsatta utvecklingen av vår odling och kultur. Det är väl ändå rätt naturligt, att man i främsta rummet tänker på dessa, och att man alltså kan vilja iakttaga en viss försiktighet, när det gäller

att öppna väg för att personer, som icke ha sina rötter i vårt samhälle, skola komma in i stora skaror från utländska universitet och dylika anstalter och så att säga översvämma oss. Jag tror icke, att utskottets ord är för mycket sagt, utan ett uttalande, som väl låter försvara sig, när man ser det mot den bakgrund, jag här pekat på.

*Angående
ändring av §§
4 och 28 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

Jag tror således, att alla skäl tala för, att kammaren bifaller utskottets hemställan och motivering. Tyngdpunkten ligger härvidlag icke på den hemställan, som mynnar ut i avslag på motionärernas yrkande, utan däri, att man verkligen fått för första gången från konstitutionsutskottet ett bestämt hävdande av religionsfrihetens grundsats på dessa områden. Det är det väsentliga och viktiga. Sedan är själva lämplighetsfrågan, när en och annan detalj skall tagas upp, i jämförelse därmed av synnerligen underordnad betydelse.

Jag skall således, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Branting förenade sig herr *Larsson* i Västerås.

Herr Lindhagen: Egentligen innefattar utlåtandet den uppfattningen, att denna motion varit alldeles överflödigt, då i den skrivelsen, som Riksdagen avlät till 1909, låg uttalat — fastän den skrivelsen rörde ett annat ämne — att denna sak föll av sig självt. Jag tror emellertid med kännedom om, huru skrivelser tolkas, och huru svårt det är att få fram någonting ur desamma, att man icke bör hängiva sig åt några illusioner. Vi ha också sett, att under det gångna århundradet ofantligt många stora ändringar i dessa stycken ägt rum. Men i alla fall har det stått kvar överst uppe på toppen, detta hävdande av den evangeliska läran, just då det gäller statsrådsämbetena. En stor del av svenska folket har däri genom blivit förklarad inkompetent att bekläda statsrådsämbeten. Det har stått kvar, trots alla ändringar man vidtagit. Och det kan mycket väl hända, att när man vidtager den reform, som 1909 års riksdagsskrivelse kan leda till, så komma många röster att höjas, som säga: där nere kunna vi göra ändringar, men högst där uppe måste i alla fall detta gamla stå kvar.

Nu är det också så, att skola alla dessa saker vänta på sådana utredningar i allmänhet om allt möjligt, så får ju saken kanske anstå oskäligt och onödigt länge.

Nu medgav i alla fall herr Branting, att beträffande andra punkten i min motion ligger det en viss protektionism bakom utskottets utlåtande. Han säger ju, att man först bör tänka på sina egna, innan man inkallar utländska vetenskapsmän, och att det är bäst att iakttaga nödig försiktighet. Men jag upprepar det, på det här området åtminstone borde vi väl vara mogna för att vara fri-

Angående
ändring av §§
4 och 28 rege-
ringsformen.
(Forts.)

handlare. Och det borde väl ändå vara så, att de myndigheter, som skola kalla framstående vetenskapsmän till professorer, få avgöra den saken, utan att några preventiva åtgärder av Riksdagen vidtagas.

Så vill jag säga, att det nog ligger skillnad mellan utskottets ståndpunkt och motionärernas i uppfattningen om, vad man i allmänhet kan vinna utan särskilda påpekningar. Vidare har i själva verket herr Branting påpekat en annan skillnad i uppfattningen, nämligen i fråga om takten, i vilken man vill gå fram. Vi motionärer vilja genast gå fram och säga, att något måste göras nu omedelbart, men utskottet säger, att det får anstå, och att det nog kommer fram vid det allmänna övervägande, som 1909 års riksdagsskrivelse tilläventyrs kan giva anledning till.

Jag finner således anledning, herr talman, att fortfarande yrka bifall till skrivelseförslaget.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen i överensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Räf under överläggningen gjorda yrkandet samt 3:o) bifall till det yrkande som framställts av herr Lindhagen; och fann herr talmannen den under 1:o) upptagna propositionen hava flertalets röster för sig. Som emellertid herr Räf begärde votering, upptog herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, därvid herr talmannen förklarade sig anse den under 3:o) upptagna nu vara med övervägande ja godkänd. Men även härom begärde herr Räf votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den som till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 26 antager det av herr Lindhagen under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Räf framställda yrkandet.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utföll med 92 ja mot 53 nej; och blev följaktligen den av kammaren nu godkända propositionen för huvudvoteringen så lydande:

Den som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 26, röstar

*Angående
ändring av §§
4 och 28 rege-
ringsformen.*

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan bifallit det av herr Lindhagen under överläggningen framställda yrkandet.

Huvudvoteringen utvisade 88 ja mot 31 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 15.

Slutligen upptogs till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av dels motion om ändrad lydelse av 33 § riksdagsordningen, dels ock motion om ändrad lydelse av 52 § regeringsformen och 33 § riksdagsordningen. *Om rätt för kamrarna att själva utse talmän m. m.*

Till konstitutionsutskottets behandling hade hänvisats motionerna i Andra kammaren nr 2 av herr Byström och nr 273 av herr Waldén m. fl.

Herr *Byström* hade uti sin motion hemställt, att Riksdagen ville besluta, att § 33 i riksdagsordningen måtte få följande förändrade lydelse:

1. Så snart Riksdagen sammanträtt och berättelse om förloppet av den i nästföregående paragraf mom. 1 föreskrivna granskning blivit av chefen för justitiedepartementet, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, var i vad dess ledamöter angår, låte Konungen för vardera kammaren tillkännagiva, vilken bland dess ledamöter förordnats till talman och vilka två till vice talmän.

2. Då i något av de fall, som i 91, 92, 93 och 94 §§ regeringsformen omförmälas, Riksdagen på de i samma grundlags 95 § nämnda vederbörandes kallelse sammanträder, äger vardera kammaren att, inom sig, välja talman och två vice talmän.

3. Innan sådant tillkännagivande, varom i mom. 1 förmäles, eller val enligt mom. 2 ägt rum, föres i vardera kammaren ordet av den därstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar bevisat, och, där två eller flera ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den av dem, som är till levnadsåren äldst.

Om rätt för kamrarna att själva utse talmän m. m. (Forts.)

4. Vid samtidigt förfall för både talmannen och vice talmännen i någon av Riksdagens kamrar utses under enahanda ordförandeskap, som nyss är nämnt, en av kammarens övriga ledamöter att tjänstgöra såsom talman, till dess förfallet upphört.

I herr Waldéns m. fl. motion nr 273 hade föreslagits, att Riksdagen måtte antaga nedanstående förslag till ändrad lydelse av § 52 regeringsformen samt § 33 riksdagsordningen såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling:

Regeringsformen.

§ 52.

Riksdagens kamrar utse var för sig bland sina ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.

Riksdagsordningen.

§ 33.

1) Så snart Riksdagen sammanträtt och berättelse om förloppet av den i nästföregående paragraf mom. 1 föreskrivna granskning blivit av chefen för justitiedepartementet, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, var i vad dess ledamöter angår, väljer vardera kammaren bland sina ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.

2) Innan talmän blivit valde, föres i vardera kammaren ordet av den därstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar bevisat, och, där två eller flera ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den av dem, som är till levnadsåren äldst.

3) Vid samtidigt förfall för både talmannen och vice talmännen i någon av Riksdagens kamrar utses under enahanda ordförandeskap, som nyss är nämnt, en av kammarens övriga ledamöter att tjänstgöra såsom talman, till dess förfallet upphört.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte antaga att vila till vidare grundlagsenlig behandlig följande förslag till ändrad lydelse av:

Regeringsformen.

§ 52.

Riksdagens kamrar utse var för sig talman samt en förste och en andre vice talman.

Riksdagsordningen.

§ 33.

*Om rätt för
kamrarna att
själva utse
talmän m. m.
(Forts.)*

1. Så snart Riksdagen sammanträtt och berättelse om förloppet av den i nästföregående paragraf mom. 1 föreskrivna granskning blivit av chefen för justitiedepartementet, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, var i vad dess ledamöter angår, väljer vardera kammaren bland sina ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.

2. Talman samt förste och andre vice talman väljas var för sig i nu nämnd ordning. Har någon erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna, är han behörigen vald. Äro rösterna så delade mellan flera, att ingen uppnått dylik röstövertikt, anställes ny omröstning. Får ej heller därvid någon mer än hälften av de avgivna rösterna, anställes en tredje omröstning mellan de två, på vilka vid andra omröstningen de flesta rösterna fallit; hava i sistnämnda omröstning två eller flera nått lika antal röster, skiljes dem emellan genom lottning, när så erfordras. Vid tredje omröstningen är den vald, som erhållit de flesta rösterna.

3. Innan talmän blivit valde, föres i vardera kammaren ordet av den därstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar bevisat, och, där två eller flera ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den av dem, som är till levnadsåren äldst.

4. Vid samtidigt förfall för både talmannen och vice talmännen i någon av Riksdagens kamrar utses under enahanda ordförandeskap, som nyss är nämnt, en av kammarens övriga ledamöter att tjänstgöra såsom talman, till dess förfallet upphört.

§ 34.

Konungen låter offentligen kungöra den av honom för riksdags öppnande bestämda tid, som må utsättas till första eller andra söckendagen efter riksdags början. På den tid — — — — framställa.

Då Konungen, — — — — undersåtliga vördnad.

Vid utlåtandet funnos emellertid fogade reservationer:

av herrar *Kjellén* och *von Mentzer* i fråga om vissa punkter av utskotte ts motivering för bifall till herr Waldéns yrkande;

av herrar *Clason*, *Bellinder*, *K. J. Ekman*, *Magnusson* i Tumhult, *Räf* och *Jönsson* i Slätåker, vilka på avgivna grunder hemställt, att utskottets förslag icke måtte vinna Riksdagens bifall;

Om rätt för kamrarna att själva utse talmän m. m. (Forts.) av herrar *Magnusson* i Tumhult, *Räf* och *Jönsson* i Slätåker, som föreslagit, att herr *Byströms* motion måtte av Riksdagen bifallas; samt

av herr *von Geijer*, som med instämmande i huvudsak av vad herr *Clason* m. fl. anført till stöd för sin avvikande mening jämväl hemställt, att utskottets förslag ej måtte vinna Riksdagens bifall.

Sedan utskottets hemställan föredragits, erhöles ordet på begäran av

Herr *Lindman*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Uti det konstitutionsutskottsbetänkande, som här föreligger, finner man, att utskottet — alltså dess majoritet — följt i huvudsak de skäl, som anförts för denna reforms genomförande av ett tidigare konstitutionsutskott, nämligen 1891 års utskott. Reservanterna återigen hava — även de — följt ett konstitutionsutskott och i huvudsak åberopat detsamma, nämligen ett konstitutionsutskott femton år senare eller 1906 års. När man ser på de skäl, som anförts för den reform, som här är på tal och föreslås, framkommer först ifrån utskottets sida det skälet, att det skulle strida emot Riksdagens värdighet, att Konungen utser Riksdagens talmän. Sålunda skulle en reform av den anledningen vara av behovet påkallad; och utskottet framhåller även i sammanhang därmed, att det icke står i god överensstämmelse med den ställning, som Riksdagen intager i svenskt statsliv, att icke kamrarna själva få utse sina talmän. Jag skulle gentemot utskottet i denna delen vilja säga, att min tro är den, att om det icke finnes på flera ställen i utlandet en sådan bestämmelse, att det är parlamenten, riksförsamlingarna, som själva utse sina talmän eller presidenter, skulle säkert icke denna fråga ha kommit på tal här hemma. Då skulle man säkert icke ha funnit, att Riksdagens värdighet på något sätt trädde för nära. Och jag skulle vilja fråga: varför skall man alltid säga, att därför att en sak finnes i utlandet skall detta vara ett av de starkaste skälen för att även ha den i vårt land? Mig synes, att när man har en gammal god svensk anordning, emot vilken egentligen inga realanmärkingar kunna göras, kan det vara lika bra att behålla den som att taga efter utländska mönster. Därmed är ju också den invändningen besvarad, att det förekommer på så många ställen i utlandet. Både utskottet och reservanterna anse, att ingen anmärkning kan göras mot det sätt, på vilket denna Konungens rätt att utse Riksdagens talmän blivit av honom utövad. Men, säger utskottet, det kan man väl utgå ifrån att om denna rätt upphör för Konungen och om kammaren själv kommer att utse sina talmän, bör det väl icke finnas någon anledning att tro, att icke även därefter denna rätt skall utövas på sådant sätt, att

det icke kan göras någon anmärkning däremot. Häruti finna reservanterna för sin del återigen ett skäl att icke göra någon ändring, nämligen just därför att denna rätt icke missbrukats, att ingen anmärkning kunnat göras mot det sätt, på vilket detta prerogativ handhåfts.

Om rätt för kamrarna att själva utse talmän m. m (Forts.)

Reservanterna hålla också före, att man icke skall göra någon grundlagsändring, utan att det verkligen är av behovet påkallat. Häre synes mig också att reservanterna ha ett gott skäl att stödja sig på i grundlagens egna ord, då grundlagen säger, att konstitutionsutskottet icke skall förorda några andra grundlagsändringar än sådana som äro högst nödiga och nyttiga.

Talmannen skall vidare icke utses av Konungen, säges det, därför att, om så sker, skulle han komma att stå på första statsmaktens sida och tillvarataga dess intressen i riksförsamlingen. Jag tror, att detta är ett misstag i fråga om motivet och orsaken. Det som utgör motiv för oss till Konungens rätt att utse talman, det är, att den av Konungen utsedde talmannen skulle ha till uppgift att övervaka, att grundlagarna efterlevas, och att den, som är utsedd på det sättet, möjligen därutinnan skall ha större förutläggningar. Om talmannen kommer att bli utsedd av det härskande partiet i en kammare, tror jag förvisso, att man icke skulle ha lika stora garantier i det fallet som när han blir utsedd av Konungen. Och det är enligt mitt förmenande en trygghet och särskilt i upprörda politiska tider — vilka väl kunna komma i vårt land någon gång — en fördel och ger en bestämd känsla av trygghet hos litet var av oss att veta, att talmännen äro utsedda av Konungen. Att denna form vidhölls år 1809 vid våra grundlagars tillkomst bevisar just att man hade skäl just att bibehålla densamma på grund av den erfarenhet, som man hade ifrån frihetstidens partivalda talmän.

Utskottet talar om, att man uppgivit såsom skäl emot bibehållandet av detta Konungens prerogativ, att det vore betänkligt med hänsyn till talmännens rätt att vägra proposition. Men utskottet tillmåter icke själv detta skäl någon vidare hållbarhet och stödjer sig därvid på ett tidigare konstitutionsutskott, som anförde, att riksdagsordningen giver konstitutionsutskottet befogenhet att skilja mellan talmännen och kammaren, ifall talmannen skulle vägra proposition. Jag vill nu göra den erinran mot det sätt, varpå dessa talmän skulle komma att utses efter konstitutionsutskottets förslag, enligt vilket först talmannen skulle väljas med enkel pluralitet och sedan den förste vice talmannen och därefter den andre vice talmannen, att detta betyder, att den majoritet, som finnes i en kammare, tillsätter alla tre talmännen. Det är alldeles givet, att konstitutionsutskottet har en majoritet, som sammanfaller med ena kammarens majoritet; och då ligger det bra nära till hands att tänka, att konstitutionsutskottsmajoriteten, när

*Om rätt för
kamrarna att
själva utse
talmän m. m.
(Forts.)*

en fråga om propositionsvägran förekommit och sedan blir hän- skjuten till utskottet, att — säger jag — denna majoritet skall känna sig mera hägad att ge talmannen orätt i den kammare, vars majoritet överensstämmer med utskottets. Och kanske återigen man är mera böjd för att ge talmannen rätt i den kammare, där utskottet icke har en sådan majoritet. Med partival av talmännen kommer otvivelaktigt att följa en skärpning i förhållandet mellan talman och kammare, för såvitt det finnes majoritet i kamrarna i olika utsträckning. Tänka vi oss endast det fallet, som nu skulle kunna föreligga, att i Andra kammaren skall utses tre liberala eller tre socialistiska talmän och i Första kammaren kanske tre högermän. Jag är övertygad om att det icke skulle gå lika lätt att i talmanskonferensen komma tillrätta såsom det gör under nuvarande omständigheter.

Och jag fäster mig även vid, att utskottet icke föreslår, huru talmanskonferensen skall se ut efter detta. Om den andre vice talmannen skall bli medlem eller icke, därom uttalar sig utskottet för närvarande icke, utan det är något, som skjutes upp till framtiden.

Herr talman, detta är de skäl, som jag har emot detta förslag; och då jag icke anser, att det kan vara vare sig nödigt eller nyttigt att göra denna reform, måste jag motsätta mig utskottets hemställan och ber i stället att få yrka bifall dels till den av herr Clason m. fl. vid utskottsbetänkandet fogade reservationen, dels ock till den av herr Magnusson i Tumhult m. fl. vid samma utlåtande fogade reservation.

Vidare yttrade:

Herr Waldén: Herr talman, min herrar! I egenskap av motionär i denna fråga och med anledning av det avslagsyrkande, som nyss framställdes av herr Lindman, ber jag att få yttra ett par ord.

Såsom redan i min motion framhållits, är det icke första gången, som denna fråga varit uppe till behandling i Riksdagen och i denna kammare. Redan 1872 framställdes en motion, att Riksdagens båda kamrar skulle själva äga rätt att utse talmän; och sedermera förnyades denna motion under 70- och även under 80- och 90-talen. Jag skall icke gå in på denna historik, då den finnes utförligt återgiven i motionen. Jag vill endast peka på, att det är ett gammalt demokratiskt krav, som nu ånyo blivit framställt. Det var under den tiden framför allt det gamla lantmannapartiets representanter, som framförde detsamma särskilt i denna kammare, och som här stödde detsamma. Jag vill också erinra om, att denna kammare vid tre olika tillfällen — för att icke säga fyra — också bifallit förslag i denna riktning.

Nu är det emellertid så, att frågan, sådan den föreligger, sönderfaller i två olika punkter. Det var redan vid 1891 års riksdag, som förslag framkom, att man skulle välja två vice talmän i varje kammare av rent praktiska skäl naturligtvis. Sedermera har också detta reformkrav framställts vid flera tillfällen. Det är också med hänsyn till att detta krav blivit särskilt aktuellt på sista tiden som denna motion ifrån vår sida just i år framkommit. Jag vågar säga, att om behovet av denna reform — nämligen att två vice talmän utses i varje kammare — är man tämligen ense. Jag tror, att alla partier inom Riksdagen erkänna detta. Men då man nu anser det vara av behovet påkallat, att så sker, är det väl skäl i att man söker få talmansfrågan i dess helhet löst, nämligen så, att Riksdagens kamrar själva få rätt att utse sina talmän; och därmed är jag inne på den andra huvudpunkten, nämligen den som gäller valet av talmän.

Om rätt för kamrarna att själva utse talmän m. m.
(Forts.)

Det har alltid varit vanligt, då en motion sådan som denna behandlats i kammaren, att motionären gjort honnör för den fungerande talmannen; och jag anser mig också böra göra detta, fastän det torde vara överflödigt, då vi ju alla här äro ense om att det icke är av den anledningen, att det skulle finnas det allra minsta missnöje med vare sig talmannen eller vice talmannen — och jag tror att även detta gäller första kammaren — som detta krav framkommit. Man måste väl också erkänna, att man icke kan påvisa något tillfälle då talmansutnämningen — sådan den nu äger rum — icke varit fullt tillfredsställande. Det är sålunda icke missnöjesskäl, som man har att bygga på — vid försvaret av detta förslag det erkänner jag villigt och gärna — men man måste naturligtvis i denna fråga se bort ifrån rent tillfälliga synpunkter och endast bygga på de mera allmänna och principiella. Det är de rent statsrättsliga synpunkterna, som här äro de bärande. Detta erkänna ju också motståndarne till denna reform. Jag vill erinra om, att i den reservation, på vilken reservanternas bygga sitt avslagsyrkande, och på vilken den föregående ärade talaren även byggde sitt, heter det på ett ställe:

»Att förslag väckes om överflyttande av ifrågavarande rätt från Konungen till Riksdagens kamrar, torde endast kunna förklaras av benägenheten att söka bringa våra grundlagars stadganden i örensstämmelse med vissa inom den allmänna statsrätten uppställda, mer eller mindre allmänt tillämpade grundsatser, vilka betraktade i och för sig och oberoende av de förhållanden, under vilka deras genomförande yrkas, kunna äga en viss giltighet.»

De synpunkter, som bära uppe detta reformkrav, äro utförligt framställda i 1891 års tillstyrkande konstitutionsutskottsutlåtande. Och jag skall icke ingå i ett upprepande av dessa, då de återfinnas i motionen och dessutom konstitutionsutskottet i år — liksom förut 1895 års — byggt sin motivering väsentligen på

Om rätt för kamrarna att själva utse talmän m. m. 1891 års utlåtande. Jag vill endast i korthet framhålla den bärande tankegången.

(Forts) Det ligger enligt mitt förmenande i sakens natur, att en konstitutionell riksförsamling — och framför allt nu efter det parlamentariska genombrottet i vårt land — själv bör få välja sina talmän. Gentemot herr Lindman vill jag erinra om att det icke är på grund därav, att man i de flesta andra riksförsamlingar väljer sina talmän, som detta förslag framkommit hos oss, ty även om endast ett fåtal gjorde detta, skulle dock detta krav kunnat framställas här, när man anser det vara en riktig statsrättslig princip. Vad som särskilt framhålles i utskottets uttalande och som jag ber att få stryka under, är, att det måste anses vara riktigt och mera överensstämmande med Riksdagens värdighet att dess kamrar själva få utse sina talmän. Nu säger man, att det icke är så alldeles säkert, att Riksdagen eller kammaren skulle kunna utvälja dem, som äro lämpliga för detta uppdrag. Jag vill då erinra om vad en motionär i Första kammaren i denna fråga — O. A. Wallenberg — en gång yttrade då denna invändning gjordes. Han framhöll, att det visat sig, att Riksdagens kamrar mycket väl kunnat med tillräckligt om-döme och urskillningsförmåga förrätta t. ex. val av talmanskonferens; och dess befogenhet är ju i vissa fall sammanfallande med talmännens.

Nu bygga emellertid, som sagt, reservanterna sitt avslagsyrkande på 1906 års konstitutionsutskotts motivering. Vad är det då för skäl, som detta utlåtande och denna motivering innehåller? Jo, utskottet säger: »Den Konungen tillkommande rätten att utnämna kamrarnas talmän och vice talmän utgör ett prerogativ, som 1809 års grundlagsstiftare vid avvägandet av maktförhållandet mellan Konung och Riksdag ansett sig böra tillerkänna Konungen.» Och vidare heter det: »Erfarenheten ifrån den tid, då riksständen ägt att själva välja sina ordförande har uppenbarligen därvid varit bestämmande.» Ja, enligt mitt förmenande, äro dock dessa skäl icke bärande. Det var då icke så mycket erfarenheterna från frihetstiden, som voro avgörande i detta fall för 1809 års grundlagsstiftare, utan det var väl snarare så, att man var rädd för att alltför mycket ändra de förutvarande grundlagarna och ansåg därför, att man borde bibehålla denna bestämmelse, vilket man icke ansåg vara farligt. Skulle man byggt på erfarenheten, borde det varit lån ifrån Gustaf III:s tid, då man redan hade infört rätt för Konungen att utse talmännen, och denna tid missbrukades denna rätt. Jag vill också erinra om, att man redan vid 1810 års riksdag ansåg det lämpligt att sätta in i grundlagarna ett korrektiv emot utövandet av talmännens maktfullkomlighet på ett sådant sätt, att den skulle vara tillhinders i riksdagsarbetet, nämligen stadgandet att vid propositionsvägran konstitutionsutskottet skulle avgöra saken, ifall olika meningar rådde mellan talman och kammare.

Man säger vidare, att det icke förefinnes något behov av denna reform. Ja, jag har redan erkänt, att detta är riktigt. Detta är också en av de starkaste invändningar, som kunna göras emot den föreslagna grundlagsändringen; men jag anser, att när en grundlagsändring skall göras, bör man icke låta den bestämmelsen vara avgörande, att grundlagsändringen skall vara »högst nödig och nyttig». Jag anser icke, att detta stadgande här är tillämpligt. För övrigt har vid föregående tillfällen just beträffande talmansinstitutionerna gjorts ändringar, som icke kunnat karaktäriseras som högst nödiga.

Jag vill bara erinra om avskaffande av talmanseden. Naturligtvis skulle den ha kunnat bibehållas. Vidare vill jag erinra om talmansdeputationens avskaffande. Detta var naturligtvis sådant, som man ansåg vara obehövt, och som avskaffades av endast det skälet, att det var onödigt.

Nu säger man vidare, att det hittills gått mycket bra på det sätt, på vilket talmännen blivit utsedda. Jag erkänner det — det har jag redan gjort — men man vet icke, hur det kommer att ställa sig i framtiden. Det kan inträffa en sådan situation, att det skulle vara bra, om Riksdagen utsåge sina talmän själv. Den situationen föreligger mera nu än förut med hänsyn till det politiska läget i vårt land, och det är därför jag icke håller kan förstå, huru man ifrån högerhåll — och särskilt ifrån förstakammarhåll — kan vara så ovillig att gå med på denna reform. Ty det skälet, som man också framhåller, att det är viktigt att få en så opartisk och självständig talman som möjligt, anser jag icke bärande. Min övertygelse är, att kammaren själv kan bedöma den saken lika bra som Kungl. Maj:t. Å andra sidan vågar jag mot detta ställa en annan sak: är det icke lika viktigt, att kamrarnas talmän äro självständiga mot konungamakten, som att de äro självständiga emot de olika partierna i kammaren?

Men, säger man, utnämmandet sker ju i statsrådet under fullt betryggande konstitutionella former. — Då vi nu ha en parlamentarisk regering, är det ju emellertid tydligt, att den måste taga hänsyn till partiförhållandena i kammaren, alltså blir situationen densamma i vilket fall som helst.

Jag anser det icke logiskt och konsekvent, att då folket självt väljer sina riksdagsmän, sedan icke Riksdagen skall få välja sina talmän. Om kamrarne få göra det, är jag övertygad om, att Riksdagen ännu mer än hittills blir ett fullödigt uttryck för folkets vilja. Det är visserligen endast en formfråga, det gäller, men även sådana kunna ha stor betydelse icke minst på det statsrättsliga området och dessutom kan man icke förbise, att det här föreligger åtskilliga realskäl som tala för reformen. Jag har redan pekat på några, och flera skulle jag kunna framlägga; men jag anser det onödigt. Det viktigaste realskålet, som föreligger, är dock det, att vi böra försöka få hela talmansfrågan löst i ett sammanhang.

Om rätt för kamrarna att själva utse talmän m. m.
(Forts.)

*Om rätt för
kammarna att
själva utse
talmän m. m.
(Forts.)*

Visserligen har Första kammaren i dag redan avslagit motionen, men vissa tecken tyda på, att man där dock icke längre ställer sig så alldeles omöjlig eller så ovillig, såsom herr Lindman tycktes göra. Det ser ut, som om fiktionen därinne i medkammaren, vilken fiktion ju är till för att övervinnas, tyckes hålla på att ge med sig en liten smula. Min förhoppning är, att om denna kammare här i dag med en större majoritet bifaller det föreliggande förslaget, skall det kanske vara möjligt att Första kammaren redan nästa år skall anse det vara överensstämmande med sin egen fördel att gå med på detta förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställen.

Herr Lindman: Herr talman! Jag skall endast be att få ändra det yrkande, som jag nyss här framställde, dock endast rent formellt för att underlätta frågans avgörande, nämligen så, att jag yrkar avslag å utskottets hemställen och bifall till herr Byströms motion, vilket i själva verket är alldeles precis detsamma, som jag här nyss yrkade.

Herr Edén: Herr talman, mina herrar! Blott några få ord, med anledning av vad herr Lindman anförde. Det är väl ändock, såsom den näst siste talaren framhöll, så, att man i fråga om grundlagsändringar icke får driva den satsen, att det skall föreligga ett så alldeles särskilt kraftigt och starkt behov för att motivera en sådan ändring, till ytterlighet. Det finnes också sådana förhållanden, under vilka statslivet växer ifrån sina gamla former, och när man väl hunnit till den punkten, att man illa trives i de gamla formerna i ett eller annat avseende, ändrar man dem, även om det icke skulle föreligga något alldeles trängande »behov» för en sådan ändring. Något sådant är det, som nu är fråga om. Här gäller just en ändring av en gammal form, vilken ändring Riksdagen, enligt mitt förmenande, bör vidtaga för att bättre tillgodose sin egen värdighet, och för en sådan ändring behöver man icke ställa fram det kravet, att det skall kunna anföras, att alldeles särskilda missbruk följt av den gamla ordningen.

Herr Lindman hade egentligen endast ett par anmärkningar att framställa mot den nu föreslagna reformen. En av dessa anmärkningar föreföll mig att vara mycket signifikativ. Herr Lindman syntes vilja göra gällande, att talmannens opartiskhet skulle vara sämre garanterad, om kammaren själv utsåge talman, än om Kungl. Maj:t skulle fortfara att göra det. Hela detta sätt att betrakta saken är ju fullkomligt godtyckligt. Vad är det, som på något sätt ger vid handen, att icke en talman kan och bör vara opartisk även i det fall, att han är upphöjd till sin plats av kammarens samlade förtroende, likaväl som om Kungl. Maj:t nämnt

honom? Mig synes, att denna ståndpunkt, som vill lägga uteslutande i Kungl. Maj:ts förmåga att framskapa opartiskhet från talmansstolen, illa stämmer överens med den tilltro, man borde hysa till den riksförsamling man själv tillhör och i fråga om denna riksförsamlings förmåga att sköta de saker som speciellt angå den själv.

Herr Lindman gjorde även anmärkning mot det sätt för valet som konstitutionsutskottet föreslagit. Anmärkningen gällde, att enligt vad som här föreslagits skulle ett majoritetsparti kunna ta alla talmansplatserna. Ja, detta är ju teoretiskt sett alldeles riktigt, men därpå svarar jag, att i andra länder, där man har motsvarande former, har det visat sig, att majoritetspartierna i regel icke handlat på det sättet, utan att det helt naturligt sker en överenskommelse under hand, så att olika partier bli representerade i presidiet. På detta sätt söker man just markera, att man i presidiet vill ha opartiskhet och upphöjdhet över partisympunkterna. Likaväl som det låter sig göra att med majoritetsval till talmän åstadkomma detta i andra länder, likaväl låter det sig göra här hos oss. Herr Lindman var för övrigt i denna sin anmärkning inne på en tankegång, som egentligen borde ha lett till, att han skulle visat på ett annat och bättre sätt att välja talmän än det av utskottet föreslagna. Det skedde emellertid icke — och skälet ligger nära till hands. Saken är nog den, att utskottet verkligen tagit upp just den regel, som i andra länder visat sig vara bäst i tillämpningen, och vilken därför även borde kunna duga även här hos oss.

Vad slutligen herr Lindman anförde om, att vi icke rört vid talmanskonferensen, är icke något skäl alls mot utskottets förslag. Att så ej skett, beror därpå, att man anser någon ändring därvidlag vara fullkomligt obehövlig. Talmanskonferensen kan likaväl upptaga två vice talmän som en vice talman, och det är icke alls anledning att i det avseendet föreslå någon ändring i riksdagsordningens nuvarande bestämmelse, att talmän och vice talmän i den skola vara självskrivna.

Till sist ber jag att få understryka, vad den näst siste ärade talaren här anförde, nämligen att det dock är ett faktum, att denna reform vinner terräng. Såsom ett ganska intressant uttryck för detta faktum kan ju framhållas, att inom konstitutionsutskottet två medlemmar av Första kammarens högerparti, och två mycket bekanta och mycket rättrogna medlemmar av detta parti, denna gång ha anslutit sig till det yrkande, som här framställts. Den som hörde den motivering, med vilken själva ledaren för Första kammarens höger i dag gav till känna, att han icke skulle rösta för utskottets förslag, har också all anledning att tolka detta yttrande så, att åtminstone så långt har man nu hunnit inom det partiet, att man synes allvarligt överväga, om det icke är skäl att taga reformen. Det förefaller mig, som om Andra kammarens högerparti icke borde behöva komma efter Första kammarens höger-

Om rätt för kamrarna att själva utse talmän m. m.
(Forts.)

*Om rätt för
kamrarna att
själva utse
talmän m. m.
(Forts.)*

parti i detta stycke. Därmed må nu vara huru som helst. I varje fall tänker jag, att Andra kammaren såsom sådan skall ansluta sig till utskottets hemställan, till vilken jag nu ber att få yrka bifall.

Herr Byström: Herr talman! Det är ju klart, att jag icke kan ha någon invändning emot, att kammaren bifaller utskottets förslag. Jag har blott gått ut från det, att det vore lättare att lösa frågan, om man icke kopplade ihop dessa två frågor, nämligen dels frågan om två vice talmän och dels frågan om, huruvida de skola utses av Konungen eller väljas av vardera kammaren. Jag vill blott nu ha sagt, att jag framställt detta yrkande eller min motion därför, att jag tror, att om mitt förslag fått vara ensamt, vi kunnat lösa denna frågas ena del nu, men därför att den kopplats ihop med en annan motion, faller den naturligtvis även i år, då ju Första kammaren ej vill vara med om utskottets förslag. På samma gång jag delvis beklagar detta, är det klart, att jag personligen icke har något emot, att utskottets förslag blir det segrande.

Herr Räf: Herr talman! Jag ber att få säga, att jag tror, att Andra kammaren har stor anledning att komma efter Första kammarens höger i detta fall. Det är ju sådana särskilda förhållanden beträffande Första kammaren i denna fråga, att jag verkligen tror, att Andra kammaren bör betänka sig två gånger, innan den går med på, vad en del av Förstakammarhögern här godkänt. Jag ser denna fråga från rent praktisk synpunkt och tänker därvidlag på den ordning, som vi i allmänhet äro vana vid att ha här i Andra kammaren. Om vi jämföra vår Första och Andra kammare eller vårt parlament över huvud taget med utländska parlament, tror jag icke, att vi vid en sådan jämförelse få någon anledning att önska, att vi finge det på samma sätt, som det är i många utländska parlament i avseende just å talmansval. Vem är det, som upprätthåller ordning i kammaren i många avseenden, om icke just, vågar jag säga, talmannen, och hur stor respekt har han icke visat sig ha mången gång, då en talare hållit på att fara ut hit och dit och talmansklubban fallit. Jag tror, som sagt, att när vi i detta fall göra en jämförelse med de utländska parlament, där man har talmansvalet ordnat på annat sätt, vi verkligen ha anledning att giva oss en mycket stor berömmelse. Men då vill jag fråga: när det är på det sättet, ha vi då anledning att från någon synpunkt önska en ändring härutinnan?

Vidare böra vi komma ihåg, att talmannen dock är den första skiparen av rättvisa inom kammaren. Han äger ju många möjligheter därtill i sin hand, bl. a. den, som jag nyss omnämnde, i och med talmansklubban; han äger också rättighet att vägra proposition, ifall han skulle finna vad som yrkas i kammaren vara allt-

för galet; sådant har inträffat och kan komma att inträffa flera gånger hädanefter. Då vi på andra områden sökt att få våra ordningsmän, kan man säga, och rättskipningens män tillsatta av den första statsmakten, tror jag, att det är anledning att även i detta fall giva den första statsmakten samma befogenhet. Dessutom kan ju ingen gärna förneka, att den, som kommer på detta sätt till kammaren, dock har en annan nimbus omkring sig, än vad han skulle ha, om han blivit utsedd efter partiförhållandena inom kammaren. Ty det skall väl ingen söka inbilla oss, att icke partiintresset i ett sådant fall skulle även under nuvarande förhållanden komma att ta ut sina, jag vill icke säga rättigheter, men sina anspråk.

Det är vidare en annan rent praktisk fråga, som jag här vill framhålla. När vi nu komma till Riksdagen, ha vi redan vårtalman tillsatt av Konungen. Skulle det däremot bli på det sättet, att han skulle väljas, vad bleve då följden? Jo, då finge alla partierna komma upp någon eller några dagar innan Riksdagens början för att överlägga om, vem som skulle bliva talman och vem som skulle ordna med valet o. s. v. Det var även inom konstitutionsutskottet en ganska livlig diskussion därom, huruvida det icke även vid Riksdagsarbetets slut skulle draga längre ut på tiden, innan man kunde gå upp till Kungen för att anmäla att arbetet var slut. Allt tyder ovillkorligen på, att detta sätt skulle medföra längre tidsutdräkt än vad den nuvarande ordningen gör; det kan icke förnekas. Och då vi i dag stå vid den 26 maj och väl gärna önskat att få resa hem redan för några dagar sedan, vet jag icke, vad vi ha för anledning att på detta sätt åvägabringa en, vill jag säga, ganska onödig förlängning av Riksdagens samvaro. Det är att märka, att vi, ifall ett dylikt förslag skulle gå igenom, först måste ha förberedande partimöte och sedan skall det ju vara tre omröstningar, och kanske det icke är nog med det, ty det har ju på andra ställen, där samma ordning är införd, visat sig vara behöfligt att anställa ännu flera omröstningar för att ordna denna sak. Jag vill minnas, att då talman för ett år sedan skulle utses i tyska riksdagen, höll man där på i omkring åtta dagar med den saken, man försökte än på det ena sättet och än på det andra sättet, innan man äntligen kom till ett resultat. Är det då icke bra mycket bättre, att, såsom det är ställt hos oss, vi, när vi komma till Riksdagen, ha vår talman och därmed punkt och slut.

Jag ser, som sagt, denna fråga från rent praktisk synpunkt, och jag talar härvidlag icke politik och vill icke vrida och vränga lagparagraferna, och då vill jag verkligen fråga, om någon kan påstå, att erfarenheten under de senare åren visat, att detta är en verkligen nödvändig reform. Är det då en nyttig reform? Ja, jag har ju här anfört sådana omständigheter, som tala för, att den

*Om rätt för
kamrarna att
själva utse
talmän m. m.
(Forts.)*

Om rätt för kamrarna att själva utse talmän m. m. icke heller ur praktisk synpunkt är nyttig, och om den nu genomföres, tror jag, att vi, när några år ha gått, skola få besanna, att denna reform varken är nödig eller nyttig.

(Forts.)

Reservanterna ha nu motsatt sig detta förslag, att Riksdagens kamrar skulle själva utse respektive talmän, men däremot ha vi, och för övrigt ganska välvilligt, gått med på herr Byströms förslag, nämligen att Konungen skall tillsätta talman och två vice talmän i vardera kammaren. Vi ha gjort detta, emedan vi anse, att en sådan anordning verkligen skulle vara nyttig. Vi ha således, synes det mig, ställt oss på den resonliga sidan i detta fall.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som här förut blivit framställt på bifall till herr Byströms motion och avslag å utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen först framställda propositioner på dels bifall till utskottets hemställan i förevarande utlåtande, dels ock avslag därå, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Vidare gav herr talmannen propositioner på dels bifall till herr Byströms ovanberörda motion, dels ock avslag å nämnda motion; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Herr Edén begärde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den som vill, att kammaren bifaller herr Byströms förevarande motion nr 2, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit berörda motion.

Voteringen utvisade 49 ja, men 62 nej, vadan den av herr Byström väckta motionen av kammaren avslagits.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.59 e. m. för att åter sammanträda kl. 8 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem

Per Cronwall.

Måndagen den 26 maj.

Kl. 8 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Anmälades och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 2, angående regleringen av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet; och

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till överenskommelse mellan Svenska staten, å ena, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, angående ökad malmbrytning inom Kiirunavaara och Gellivare malmfält samt en i ämnet väckt motion; samt

från lagutskottet:

nr 135, i anledning av väckt motion om ändring i gällande bestämmelser angående anmälan till domstol om avbetalning å in-tecknat skuldebrev;

nr 136, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behandling av alkoholister samt till lag om ersättning i vissa fall av allmänna medel till vittnen i mål enligt lag om behandling av alkoholister; och

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående köttbesiktning och slakthus.

§ 2.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets memorial, nr 33, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande vissa delar av konstitutionsutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av §§ 8—11, 14, 16, 17, 21, 27—36, 42, 43, 51, 64, 74 och 77 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, av §§ 9—11, 15, 24, 28, 35,

36, 56, 66 och 78 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, av §§ 6—8, 10, 14, 34 och 35 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 och av §§ 3—5, 8, 13, 14, 20, 25—27, 31—33, 38—40, 59, 61 och 62 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 m. m., jämte åtskilliga i ämnet väckta motioner;

statsutskottets memorial:

nr 155, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om täckande av kostnader för vissa fartygsexpeditioner och beredskaps-åtgärder vid marinen; och

nr 156, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ändringar i avlöningsreglementet för statens järnvägar;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 59, i anledning av väckta motioner om höjning av inkomst- och förmögenhetsskatten; och

nr 63, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts två särskilda propositioner med förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, den ena avseende jämväl ändring av de vid nämnda förordning fogade formulär;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 44, angående instruktion för nästa Riksdags bankoutskott;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension m. m.; och

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilt pensionsunderlag för förste provinsialläkare, som tillika äro provinsialläkare;

lagutskottets utlåtande:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt den 26 maj 1909; samt

jordbruksutskottets memorial:

nr 149, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upprättande av ett statsstuteri å Öttenby kungsladugård;

nr 150, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av väckt motion om anslag till lån åt lappar i Västerbottens och Norrbottens län för inköp av renar; och

nr 151, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande väckt motion om anslag till vissa utredningar angående åboars och boställsinnehavares rätt till lägenheter å rekognitionsskogar och under bruk skatteköpta hemman.

§ 3.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr Röing, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att av två gånger bordlagda ärenden, bevillningsutskottets memorial nummer 62 uppsättes först på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 4.

Justerades ett protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 8,13 e. m.

In fidem
Per Cronwall.